

**MERYEM SURESİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Cemil EROĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK

AĞRI-2020

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Eğitimi Bilimi Dalı

Cemil EROĞLU

MERYEM SURESİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK

AĞRI-2020

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK danışmanlığında, **Cemil EROĞLU** tarafından hazırlanan bu çalışma 28/12/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. **Felsefe ve Din Bilimleri** Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Jüri Başkanı		
Danışman		
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2020 tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

.... /.../2020

Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

28/12/2020

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Meryem Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28/12/2020

Cemil EROĞLU

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemil EROĞLU

MERYEM SURESİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK

2020, X+139 sayfa

Din eğitiminin amacı, dinin doğru anlaşılıp uygulanması, batıl anlayışlardan arındırılması ve bireysel farklılıkları avantaja dönüştürerek inanan her bireyin ortak paydada buluşabileceği doğru bir din anlayışına sahip olunmasını sağlamaktır. Bunu gerçekleştirebilmenin yolu öncelikle dinin esas kaynaklarını çağın eğitimine uygun olarak aktif şekilde kullanmak ve dinin muhatabı olan bireyleri iyi bir biçimde tanımaktan geçer. İslam eğitim tarihinde öğretimin temeli Kur'an ve Sünnet'e dayalı olduğundan bizim için ikinci kısım üzerinde daha fazla durulması gereken bir esastır. Çünkü bireylerin farklı özellikleri dikkate alınarak yapılacak bir eğitim, bilgi ve öğrenmeler açısından daha etkili ve kalıcı sonuçları beraberinde getirecektir. Bireysel özelliklere ek olarak Kur'an'ın etkileyici özelliğe sahip olan dil ve üslubu da doğru ilke, metot ve teknikler ile bir araya getirildiğinde din eğitimine önemli katkılar sağlayacaktır. İşte bu noktada din eğitimcilerine önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin başında da Kur'an'ı doğru ve etkili yöntemlerle inceleyerek din eğitimi alanında aktif olarak yararlanılmasına katkı sağlamaktır.

Bu alanda daha önce yapılan araştırmalar göz önünde bulundurularak hazırladığımız çalışmamızın konusu; Kur'an-ı Kerim'in önemli mesajlar barındıran surelerinden biri olan Meryem suresini din eğitimi ilke, yöntem ve teknikleri açısından ele alarak eğitime olan katkılarını saptamaktır.

Araştırma konumuz olan Meryem suresi, büyük bir bölümünde kıssaların yer aldığı bir suredir. Bu nedenle hem din eğitimi biliminin ilke, metot ve teknikleri bakımından hem de Kur'an'ı anlama ve kavrama noktalarında önemli bilgiler içermektedir. Dolayısıyla çalışmamız Meryem Suresi özelinde muhataplara hitap ve ayetlerdeki mesajların din eğitimi ilke, metot ve teknikleri açısından değerlendirilmesini kapsamaktadır. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, kapsamı, amacı, önemi, yöntemi, kavramsal çerçeve ve benzer çalışmalar yer alacaktır. İkinci bölümde Meryem suresinin nüzul sebebi, isim kökeni, muhtevası, surede geçen kavramlar ve kıssalar ile ilgili bilgiler verilecektir. Üçüncü bölümde ise Meryem suresinde geçen eğitim özelliklerine vurgu yapılarak, özelde din eğitimi unsurlarına değinilecek, ayrıca surede geçen din eğitimi ilke, yöntem ve tekniklerinin kullanımı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Eğitim, Din, Din Eğitimi, İlke, Metot, Teknik

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

Cemil EROĞLU

THE EVALUATION OF THE SURAH OF MERYEM IN TERMS OF RELIGIOUS EDUCATION

Thesis Supervisor:

Dr. Lecturer Hayati TETİK

2020, page X+139

The aim of religious education is to understand and apply religion correctly, to purify it from superstitions and to transform individual differences into advantages and to ensure that every believer has a correct understanding of religion that can meet on a common ground. The way to achieve this is primarily through actively using the main sources of religion in accordance with the education of the age and getting to know the individuals who are the addressee of the religion well. Since the foundation of teaching in the history of Islamic education is based on the Quran and Sunnah, it is an essential for us to focus more on the second part. Because an education to be made by considering the different characteristics of individuals will bring more effective and permanent results in terms of knowledge and learning. In addition to individual features, the language and style of the Quran, which has an impressive feature, will provide significant contributions to religious education when combined with the right principles, methods and techniques. At this point, religious educators have important responsibilities. At the beginning of these tasks, it is to contribute to the active use of the Quran in the field of religious education by examining the Quran with correct and effective methods.

The subject of our study, which we have prepared by considering the previous research in this field; To determine the contribution to education by examining the Surah of Maryam, which is one of the Quran's chapters with important messages, in terms of principles, methods and techniques of religious education.

The subject of our study, the Surah of Maryam, is a surah in which most of the stories take place. For this reason, it contains important information both in terms of principles, methods and techniques of religious education and understanding and comprehending the Quran. Therefore, our study covers the addressing of the addressees and the evaluation of the messages in the verses in terms of religious education principles, methods and techniques specific to Surah Maryam. Our study consists of three parts. In the first part, the research problem, scope, purpose, importance, method, conceptual framework and similar studies will be included. In the second chapter, information about the reason for the occurrence of the Surah Maryam, the origin of the name, its content, the concepts and stories in the sura will be given. In the third part, the educational features in the Surah Maryam will be emphasized, the elements of religious education in particular will be mentioned, and the principles, methods and techniques of religious education will be emphasized.

Keywords: Quran, Education, Religion, Religious Education, Principle, Method, Technique

ÖNSÖZ

Allah Teâlâ, insanı varlıkların en şerefli olarak yaratmıştır. Bu şerefe sahip olmasının en önemli sebebi ise düşünme, akletme ve muhakeme edebilme kabiliyetlerine sahip bir biçimde yaratılmış olmasıdır. Kur'an'ı Kerim'e bakıldığında şeref sahibi bu varlığın muhatap olduğu ilk emrin "Oku" olduğu görülmektedir. Bu da göstermektedir ki mükemmel bir donanımla yaratılan insanın bu donanımı doğru ve faydalı bir şekilde yönlendirmesi; okuma, anlama, düşünme ve öğrendiklerini idrak edebilme ile mümkündür.

Kur'an'ın "Oku" emri ile muhataplarına ilk seslenişi, onun bir eğitim kitabı olduğunu göstermektedir. Eğitimin bir davranış değişikliği süreci olduğu göz önüne alındığında ve Kur'an'ın olumlu davranışlar anlamında insanlar üzerindeki etkileri incelendiğinde bu yargının doğruluğu ortaya çıkmaktadır. İnsanı hem bireysel, toplumsal ve ahlaki anlamda hem de ruhen geliştiren Kur'an, bu öğreticiliği ile tüm Müslümanlar için bir rehber konumundadır. Onun öğretici üslubu; akıl ve idrak sahibi olan insanı, çalıştıkça hep bir adım ileriye götürebilecek bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla eğitici ve öğretici özellikleri itibariyle Kur'an'ın detaylı olarak incelenmesi elzemdir.

Klasik dönem İslam âlimleri ve günümüz modern İslam düşünürleri, yüzyıllardır Kur'an'ın bu eğitimci yönünden hareketle onun, bireylerin eğitim ve öğretimi üzerinde nasıl daha fazla fayda sağlayabileceğine dair çalışmalar yapmışlardır. Gerek Kur'an'ın genel yapısı ile ilgili ve gerekse de ayrı ayrı birçok sure üzerinde yapılan bu çalışmalar din eğitimi alanında ilmi müktesebatın genişlemesine vesile olmuştur. Yapılan bu çalışmalar, Kur'an'ın değişik alanlarda ve değişik biçimlerde ele alınmasına yardımcı olduğu için onun hükümlerinin ve rehberliğinin yaşamın tüm formlarında güncelliğini devam ettirmesine de katkı sağlamıştır.

Biz de, Kur'an esas alınarak yapılan bu çalışmalara katkı sağlamak amacıyla muhataplar açısından Kur'an'da önemli mesajlar içeren Meryem suresi üzerinde bir çalışma ortaya koyduk. Surenin eğitim-öğretim açısından içerdiği mesajlar ile ilke, metot ve teknikler bakımından din eğitimcilerine ne tür örneklikler sunduğunu açıklamaya çalıştık. Daha önce hazırlanan tezleri ve bu alandaki farklı tür araştırmaları inceleyerek ortaya koyduğumuz bu çalışmamızın, din eğitimi alanına ilmi anlamda bir

katkı sunarak gelecekte yapılacak yeni çalışmalara ve açılımlara kaynaklık teşkil ededeğini ümit ediyoruz.

Tez süresince engin tecrübelerini ve manevi desteğini esirgemeyen, fikirleriyle çalışmamızın şekillenmesinde önemli katkılar sunan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca eğitim hayatım boyunca bana her türlü desteği sunan değerli aileme, tavsiyeleriyle tez süreci boyunca bana yardımcı olan tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Cemil EROĞLU

AĞRI, 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	ii
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Kapsam, Varsayım ve Sınırlılıklar	6
1.5. Araştırmanın Yöntemi	7
1.6. Benzer Araştırmalar	8
1.7. Kavramsal Çerçeve.....	9
1.7.1. Din.....	9
1.7.2. Eğitim.....	11
1.7.3. Din eğitimi	13
1.7.4. Metot	14
1.7.5. İlke.....	16
İKİNCİ BÖLÜM	17
2. MERYEM SURESİNİN KİMLİĞİ VE SUREDE GEÇEN BAZI KAVRAMLAR	17
2.1. Surenin İsim Kökeni.....	17
2.2. Muhtevası ve Önemi	18
2.3. Nüzul Sebebi	19
2.4. Surede Geçen Bazı Kelimelerin İzahı	20
2.5. Surede Geçen Kıssalar.....	22
2.5.1. Zekerîyyâ-Yahya (a.s) kıssası	22
2.5.2. Meryem-İsa (a.s) kıssası.....	23
2.5.3. İbrahim (a.s) kıssası	24

2.5.4. Musa, İsmail, İdris, (a.s) kıssaları	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
3. MERYEM SURESİNİN DİN EĞİTİMDE KULANILAN İLKE, METOT VE TEKNİKLER BAKIMINDAN İNCELENMESİ	27
3.1. Öğretimde Uygulanan İlkeler Açısından İncelenmesi	27
3.1.1. Muhataba görelilik ilkesi.....	28
3.1.2. Tedric (aşamalılık) ilkesi.....	30
3.1.3. Amaca dönüklük ilkesi.....	34
3.1.4. Somuttan soyuta ilkesi	36
3.1.5. Bilinenden bilinmeyene ilkesi.....	39
3.1.6. Sosyallik ilkesi (otoriteye itaat ve özgürlük)	42
3.1.7. Yakından uzağa ilkesi	44
3.1.8. Aktivlik ilkesi (etkin katılım, yaparak/yaşayarak öğrenme).....	46
3.1.9. Hayata yakınlık ilkesi (hayatilik, yaşama yakınlık).....	49
3.1.10. Sebep-Sonuç ilkesi	50
3.1.11. Düşünme-Düşündürme ilkesi.....	52
3.1.12. Bütünlük ilkesi	55
3.2. Surenin Metot ve Teknikler Bakımından İncelenmesi	56
3.2.1. Takrir (anlatım) metodu	56
3.2.2. Tartışma (münakaşa) metodu	60
3.2.3. Gözlem metodu	63
3.2.4. Soru - Cevap (isticvab/muhavere) metodu.....	66
3.2.5. Nasihat (öğüt) metodu.....	72
3.2.6. Temsil (örneklendirme) metodu.....	75
3.2.7. Örnek alma metodu	79
3.2.8. İlmihal metodu	83
3.2.9. Terğib ve Terhib (teşvik ve sakındırma) metodu.....	85
3.2.10. Tekrar metodu	87
3.2.11. Mükâfat (ödül) ve ceza metodu.....	90
3.2.12. Tasvir (betimleme) metodu	95
3.2.13. Karşılaştırma (kıyas/mukayese) metodu	98
3.2.14. Kıssa metodu.....	102
3.2.15. Telkin metodu	108
3.2.16. Teşbih (benzetme) tekniği.....	110

SONUÇ	113
ÖNERİLER	118
KAYNAKÇA	119
EKLER	128
1. Ek: 1	128
Meryem suresi (Arapça metin ve Türkçe meal)	128
2. Ek: 2	139
ÖZGEÇMİŞ	139

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt. : Aktaran

a.s : Aleyhisselam

A.Ş. : Anonim Şirketi

b. : Bin (Arapça’da “oğlu” anlamında)

bkz. : Bakınız

bs. : Basım/Baskı

b.y. : Basım yeri yok

c. : Cilt

c.c. : Celle Celaluhu

çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

D.İ.B. : Diyanet İşleri Başkanlığı

Fak. : Fakültesi

h. : Hicri

H.z. : Hazreti

Haz. : Hazırlayan

İFAV: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

md. : Maddesi

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

M.Ö. : Milattan Önce

Nşr. : Neşreden

Ör. : Örneğin

r.a : Radiyallahu anhu

r.an : Radiyallahu anha

s. : Sayfa

s.a.v. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem

TDK: Türk Dil Kurumu

thk. : Tahkik

Ter. : Tercüme

ts. : Tarihsiz

Üniv. : Üniversitesi

vb. : Ve Benzeri

vd. : Ve Diğerleri

vs. : Vesaire

y.y. : Yayıncı bilinmiyor

yy. : Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsan, Allah Teâlâ tarafından yaratılan varlıkların en şerefliisidir (4. Tin: 95). İnsanı diğer varlıklardan ayıran özeliği ise onun düşünme ve akletme melekelerine sahip olmasıdır. İnsan düşünme ve akletme melekeleri ile kendisi ve evren hakkında düşünmüş, bu özellikleri veren yaratıcısının kendisinden üstün bir varlık olduğuna kanaat getirmiştir. Güç ve kudret bakımından kendisinden üstün bir varlığa inanma, ona bağlanma ve ondan yardım talebinde bulunma gereksinimi duymuştur.

Din, toplumları içinde bulundukları yapıyı düzenleyici ve devam ettirici bir kurum olarak ayakta tutmuştur. Allah Teâlâ insanlığın içinde bulunduğu inanç konusundaki farklılıkları gidererek ilk insandan başlayıp kıyamete kadar dünya hayatında insanın tek yaratıcısının olduğunu ve yalnızca ona iman edip, itaat etmesi gerektiğini bildirmek üzere her kavme bir uyarıcı, bir peygamber göndermiştir. Gönderilen tüm peygamberlerin gayesi insanları Allah'ın varlığına ve birliğine davet etmek olmuştur. Ancak toplumların birbirinden farklı yapıda ve farklı düşüncede olması, inanç gelenek, örf, gibi nedenlerden dolayı insanların, peygamberlerin davet ettiği bu yola icabet etmeleri elbette kolay olmamıştır. Örneğin Hz. Salih'in Kavminin ondan bir mucize göstermesini istemeleri ve gördükleri halde inkâr etmeleri (26. Şuara: 71), Hz. Musa ve Hz. Harun'un Firavun'a azgınlığı ve küfrü yüzünden gönderilmeleri ancak Firavun'un yine de küfründen dönmemesi (24. Taha: 56), Hz. Peygamber'in Mekke'deki müşrik toplum yapısı ve Medine'deki farklı inanç gruplarındaki insanlar ile olan tevhid mücadelesinde önüne engeller konulması dinin teşekkül döneminde çekilen sıkıntıların açık örneklerindendir. Sonuç itibariyle insanlar her devirde farklı sebepler ile peygamberlerin mücadelesine karşı çıkmışlar, inkâr etmek ve dinin oluşumunu engellemek için de çeşitli gayretler sarf etmişlerdir.

Allah Teâlâ kullarının kendilerine gelecek olan azabı bilmediklerini ve bu yüzden helak olacaklarını bildiği için onları farklı şekillerde uyararak üzerinde bulundukları kötü yoldan Sırat-ı müstakime geçmelerini sağlamıştır. Azgınlıkta ileri giden Firavun'a bile güzel söz ile yaklaşılmışının emredilmesi ve belki de kötü yoldan

dönebileceğinin ümit edilmesi (20. Ta-ha: 44), Allah'ın sadece azap ile korkutmadığını, güzel söz ile de kuluna yaklaştığı ve son âna kadar onun faydasını düşündüğünü göstermektedir. Bu bakımdan diyebiliriz ki Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ çeşitli şekillerde kullarına seslenmekte ve bulundukları şartları göz önüne alarak onlara farklı ilke, yöntem ve teknikler ile uyarıda bulunmaktadır.

Yine aynı şekilde Hz. Peygamber'in yaşamına bakıldığında 23 yıllık bir süre içerisinde cahiliye toplumunu eğitmesi, değiştirmesi tüm dünyada asırlar boyunca örnek olarak gösterilecek bir toplum yapısının meydana gelmesini sağlaması Kur'an'ın dil ve üslubu ile kullandığı ilke metot ve tekniklerinin doğru bir biçimde anlaşılıp uygulanması vesilesiyle mümkün olmuştur. Aksi takdirde kaba ve anlayışsız bir dil ve üslup muhatapın uzaklaşmasına ve hatta düşmanca bir tavır sergilemesine sebep olabilmektedir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) tarihi süreçte birbirine düşman olan, birçok savaş yapıp birbirlerine kin besleyen Evs ve Hazreç kabilelerini (Mevdudi, 2016: 1123) dahi birbirlerine ısındırmış ve onları kardeş ilan etmiştir. Bu durum kişinin din eğitimi sürecinde uygulanması ve sakınılması gereken ilkeler açısından Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in nasıl rehberlik ettiğini ve inananları nasıl eğittiğini göstermektedir.

Sonuç itibari ile Kur'an-ı Kerim, nazil olduğu dönemden bugüne kadar ve kıyamete kadar sürecek şekilde inananların ihtiyaçlarını karşılayan rehber bir kitaptır. Kişinin ibadet etmesinden dua şekline, savaş durumundan ev hallerine kadar insanların yaşamında karşılaşılabilecek sorunlara çözüm getirecek bilgiler içeren Kur'an-ı Kerim aynı zamanda günümüz eğitim bilimlerine yol gösterecek verileri de içerisinde barındırmaktadır. Çalışmamız açısından Kur'an'ın tamamını incelemek mümkün değildir. Bu nedenle Meryem suresi özelinde Kur'an'ın muhataplarına hitabı, kullanılan ilke, metot ve tekniklerin din eğitimi açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.

Konumuz olan Meryem suresi din eğitimi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim surede Allah Teâlâ ve Peygamber kulları arasında geçen diyaloglar, peygamberler ve aileleri ile ilişkileri, örnek olarak gösterilen kişilerin toplum tarafından nasıl karşılandıkları, ceza ve mükâfat yöntemlerinin hangi durumlarda verileceğine dair bilgilerin bulunması surenin eğitsel açıdan önemini göstermektedir.

Meryem suresi incelenirken Kur'an-ı Kerim'in meal ve tefsirleri öncelikli başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır. Bu konuda yazılan eserler incelenerek surede geçen kelimelerin hangi anlamları ihtiva ettiği üzerinde durulmuş, bunların din eğitimi açısından öneminin anlaşılabilmesi amacıyla eğitim bilimleri, din öğretimi ilke ve yöntemleri ile ilgili eserler kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca konu ile alakalı farklı surelerde geçen ayetlere de yer verilmiş hadis, siyer, tarih alanlarından yararlanılarak konu ile ilgili yazılan kitap, tez, dergi gibi kaynaklardan istifade edilmiştir. Netice itibari ile surenin verdiği mesajlar din eğitimi yöntem ve teknikleri açısından incelenmiş ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Meryem suresinde geçen din eğitimi ilke ve yöntemlerinin tespit edilebilmesi için genel eğitime dair yazılan kitaplar ile din eğitim ve öğretimi alanındaki kitaplar taranmış, tespitler yapılırken kitabi bilgilerin yanında birtakım yorumlara yer verilmiştir. Bu vesile ile Meryem suresinin eğitsel yönü ele alınacak, Kur'an'ın insanı terbiye metodu bir kez daha farklı bir sure çerçevesinde işlenecek ve günümüz eğitim anlayışlarında meydana gelen aksaklıkların giderilmesine aynı zamanda da aktif bir şekilde yeni programlara uygulanabilirliği noktasında açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Din, insanoğlu var olduğu günden bugüne kadar her toplumda var olmuş ve etkin olarak hayatın her alanına müdahale etmiştir. Din toplumun farklı yapısından kaynaklı sorunların giderilmesi ve ortak bir paydada bir araya gelinmesi noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. Toplumsal normlarının belirlenmesi, savaş ve düşmanlıkların ortadan kaldırılması ile barış huzur ve güven ortamının tesis edilmesinde en etkili kurum dindir. İslam dininde Hz. Âdem (a.s)'den son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar gelen tüm peygamberler bir olan Allah'a iman etme ve Allah'ın istediği şekilde bir düzenin tesis edilmesi noktasında toplumlarını uyarmışlardır. Nitekim Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerimde bu hususu ifade ederken *"Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz."* (3. Al-İmran: 103) buyurmuştur.

İnsanların din aracılığı ile ortak bir inanç, düşünce ve kültürel bir mirasa sahip olması için öncelikle dinin getirdiği emir ve yasakların muhataplarınca aynı şekilde anlaşılması ve onların yaşantılarında bunu uygulayabilmelerinin mümkün olması gerekmektedir. Din eğitimi bilimi bu noktada devreye girer. Dinin emir ve yasaklarının daha iyi anlaşılması ve benimsenmesi için bunların toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, onların sorunlarına çözümler getirerek ve en önemlisi rahat bir şekilde anlayacakları perspektiften onlara sunmak gerekir. Aslında peygamberlerin hayatları boyunca yaptıkları şey de tam olarak budur. Örneğin Kur'an'da geçen hırsızın elinin kesilmesi örneğinde (5. Maide: 38) elden kastın ne olduğunu ve nasıl yapılması gerektiği hususuna Resulullah açıklık getirmiştir. Bu vesile ile konu hakkında sahabeler aydınlatılmış ve yanlış anlaşılmanın önüne geçilmiştir.

Din eğitiminin gayesine bakıldığında amacın iyi insan modeli yetiştirmek olduğu görülmektedir. İyi insan, Allah'ın kurtuluş davetine uyan, her türlü duygu, düşünce ve davranışını bu kurtuluşun özü olan Kuran'dan alan, farklı kaynaktan almayan insandır (Kutub, 1977: 21). İyi insan yetiştirmek için de din eğitiminin doğru ve etkili bir şekilde yapılması gerekir. Zira Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'deki ayetleri toplumun ve özelde şahısların durumlarını göz önünde bulundurarak inzal etmiş ve tedrici bir şekilde cahiliye toplumunun tüm zamanlara örnek olacak bir toplum olmasını sağlamıştır.

Çalışma konumuz olan Meryem suresi Kur'an'ın eğitim ve özelde de din eğitiminin nasıl uygulandığı hususunda önemli bilgiler içeren surelerden biridir. Allah Teâlâ'nın önceki kavimlerin durumları ile ilgili bilgiler vermesi, örnekler sunması, benzetmeler yapması, diyaloglara yer vermesi surede çok yönlü bir din eğitiminin yapıldığını göstermektedir.

Bu bağlamda araştırmamızın temel problemi din eğitimi açısından Meryem suresinde geçen din eğitimi ilke, metot ve tekniklerin neler olduğunun belirlenmesi, bunların eğitim açısından öneminin ortaya konmasıdır. Çalışmamızın ana probleminin yanında alt problemleri şunlardır:

- Eğitim ve din eğitimi kavramları nelerdir?
- Meryem suresinin içeriği hangi konulardan oluşmaktadır?
- Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'in Meryem suresinde muhataplarına nasıl seslenmektedir?

- Meryem suresinde geçen kıssaların mahiyeti ve din eğitime katkıları nelerdir?
- Meryem suresinde hangi öğretim ilke, metot ve teknikleri kullanılmıştır?
- Meryem suresi, içerisinde barındırdığı öğretim metotları ile muhataplarına nasıl bir örneklik sunmaktadır?

1.2. Araştırmanın Amacı

İnsanoğlunun yaratılış gayesi Allah Teâlâ tarafından Kur'an-ı Kerim'de şöyle belirtilmiştir. *“O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır”* (67. Mülk: 2). Ayetten yola çıkarak kasıtlı bir şekilde istendik davranışların meydana getirilmesi süreci olarak tanımlanan ve amaç olarak iyi insan yetiştirilmesini hedefleyen (Ertürk, 1994: 12) eğitim kavramına baktığımızda doğru davranışın önemi hedef belirlenirken açık bir biçimde ortaya konmuştur. Kısaca Kur'an olumlu anlamda kişilik özellikleri taşıyan ve davranışlarını bu yönde şekillendiren bir insan modeli yetiştirmeyi hedeflemektedir diyebiliriz.

Meryem suresi ile ilgili daha önce hazırlanan; Meryem suresinin tefsiri, Meryem suresinin Arap dili ve belagatı açısından incelenmesi, Meryem suresinde karakter tahlili gibi konular Meryem suresi temel alınarak yayımlanan akademik çalışmaların bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak müstakil bir şekilde Meryem suresini din öğretimi ilke ve metotları açısından inceleyen ve değerlendirmesini yapan bir çalışma bulunmamaktadır.

Çalışmamızda genel olarak amacımız Meryem suresini eğitim bilimleri ve özellikle din eğitimi bilimi, öğretim ilke, metot ve teknikleri açısından incelemek ve bu alandaki bilgiler ile bir değerlendirmeye tâbi tutmaktır. Bu vesile ile eğitim açısından Kur'an'ın önemini bir kez daha ortaya koyarak, din eğitimi bilimine katkıda bulunmak ve yapılacak çalışmalara bir nebze olsun farklı bir bakış açısı ile yardımcı olmaktır.

Çalışmamızda Meryem suresinin genel özelliklerini ortaya koyarak kısmen de olsa konu ile ilgilenenlerin Kur'an'dan bir bölümü bilmesi tanınması ve anlamlandırarak hayatına aktarması amacı ile bazı genel bilgilerin de verilmesi hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Hiz. Muhammed (s.a.v.)’ten önceki peygamberlere gönderilen ilahi buyruklar kendilerine tâbi olanlar tarafından zamanla değiştirilerek dinin özünden uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Hristiyanlık ve Yahudilik özelinde bakıldığında özü itibariyle tevhid esasına dayalı olan bu dinler, inananları tarafından çoğulcu bir din anlayışına dönüştürülmüştür. Allah Teâlâ bu hususu Kur’an’da şöyle belirtmektedir. *“Yahudiler, “Üzeyr, Allah’ın oğludur” dediler. Hristiyanlar ise, “İsa Mesih, Allah’ın oğludur” dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah, onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar!”* (9. Tevbe: 30) söz konusu tahrif İslam dini ve onun kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim için geçerli değildir. Çünkü Allah Teâlâ *“Şüphesiz o Zikr’i (Kur’an’ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz”* (15. Hicr: 9) buyurmuştur.

Müslümanlar yüzyıllar boyunca Kur’an’da kendilerine verilen örnekleri göz önünde bulundurmuşlar aynı hataya düşmemek, dini bazı din adamları zümresine has bir kurum haline getirmemek için yediden yetmiş Kur’an’ı öğrenme ve öğretme konusunda büyük gayretler göstermişlerdir. Zira son yüzyılda yaşanan savaş, göç vb. durumlardan dolayı bu bilinç azalmış ve zamanla yitirilen bu değerleri yaşatma çabası doğmuştur. Din eğitimi bilimi de bu çabaları belli bir sisteme oturtma ve geliştirme çabasından doğmuştur.

Araştırmamız Kur’an’dan bilinmesi ve öğrenilmesi gerekenler hususunda yapılan çalışmalara katkı sunmak ve ayrıca eğitim bilimleri ve din eğitimi yöntem teknikleri konularında yapılan çalışmaları Kur’an temelli bir çerçevede değerlendirmek açısından önem arz etmektedir. Meryem suresi esas alınarak yapılan birçok araştırmadan farklı olarak çalışmamız din eğitimi alanda olması ve din öğretimi ilke, metot ve tekniklerini incelemesi bakımından daha da önem arz etmektedir.

1.4. Kapsam, Varsayım ve Sınırlılıklar

Çalışmamız Kur’an-ı Kerim surelerinden biri olan Meryem suresi üzerinde şekillenecektir. Sure ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra din eğitimi ilke, metot ve teknikleri açısından incelenerek ayetler üzerinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Çalışmamız Meryem suresi bağlamında özellikle Kur'an'ı anlamada ve ona farklı bir bakış açısı geliştirmede yardımcı olacağı, din eğitimi bilimi alanına katkıda bulunarak yapılacak çalışmalara örnek teşkil edeceği varsayılmaktadır. Bu çalışma ile daha sonraki araştırmalar için bir kaynak oluşturulması ve kapsamının genişletilerek alana ait ilmi müktesebâtın arttırılmasına yardımcı olunması hedeflenmektedir. Neticede daha önce sure üzerinde benzeri bir çalışma yapılmayan bu araştırma ile Kur'an surelerinin din eğitimi açısından incelenmesi noktasında önemli bir eksikliği gidereceği öngörülmektedir. Çalışmamız, Meryem suresi ile sınırlı olup bir kısım ayetlerde konunun daha açıklayıcı olması bakımından farklı surelerdeki belli başlı ayetlerle desteklenecektir. Din eğitiminin tüm ilke, metot ve tekniklerini surede bulmak ve ayetleri tek tek bu açılardan incelemek mümkün olmadığından sadece konu alanı ile ilgili ayetler ile çalışmamız sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, yöntemi, kavramsal çerçevesi ve daha önce yapılmış çalışmalara ait bilgiler yer alacaktır. İkinci bölümde Meryem suresinin nüzûl sebebi, isim kökeni, muhtevâsı, surede geçen kavramlar ve kıssalar ile ilgili bilgiler verilecektir. Üçüncü bölümde ise eğitim bilimlerinden yararlanılarak Meryem suresinde eğitim ve özelde din eğitimi unsurlarına değinilecek, surede geçen din eğitimi ilke, yöntem ve metotları belirlenerek, bunların din eğitimi açısından önemi ortaya konacaktır.

Çalışmamız için kütüphane, dergi, internet ve kitaplardan yararlanılmıştır. Çalışmamızın tamamında literatür taranarak ve konu hakkında daha önce yapılan çalışmalar incelenerek özgün bir ürün ortaya konulması amaçlanmıştır. Meryem suresinin din eğitimi ilke, metot ve teknikleri açısından incelenmesine dair müstakil bir çalışma yapılmamıştır ancak sure ile ilgili farklı bazı çalışmalar mevcuttur. Örneğin: Faruk Alan tarafından hazırlanan “Meryem Suresi Tefsiri” adlı çalışma, Emine Koç tarafından hazırlanan “Kur'an Bağlamında Meryem Kıssasına Sosyopsikolojik Bakış” adlı çalışma, Sare Betül Durmuş tarafından hazırlanan “Meryem Suresinin Belagat Açısından İncelenmesi” adlı çalışma ve Ahmet Bektaş Tarafından

hazırlanan “Mekki Surelerdeki Edebi Üslup Özellikleri Meryem Suresi Örneği” adlı çalışmalar bunlardan bazılarıdır.

Bütün bilimsel çalışmalarda olduğu gibi araştırmamızda da bilimsel bir metot kullanılmıştır. Çalışmamızda nitel araştırma metotlarından biri olan dokümantasyon metodu tercih edilmiştir. “Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

Çalışmamızın tamamında ayetlerin Türkçe meali için Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ ve Dr. Muzaffer ŞAHİN tarafından hazırlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları’nın “Kur’an-ı Kerim Meali” isimli eseri kaynak olarak kullanılmıştır. Bu nedenle ayet mealleri verilirken her bir ayet için ayrı ayrı kaynak gösterilmemiştir. Bu meal sureyi geniş perspektifte görmek ve değerlendirme yaparken başvurmak hususunda kolaylık sağlaması için çalışmamızın sonunda bulunan ekler kısmına tam hali ile eklenmiştir.

Ayrıca çalışmamız ile alakalı farklı bilim dallarından kitap, dergi, ansiklopedi gibi kaynaklardan da istifade edilmiştir.

1.6. Benzer Araştırmalar

Bu başlıktan kastımız çalışmamızın tamamlanması sürecinde başvuru yayımlanmış tezlerdir. Din eğitimi alanında Kur’an sureleri esas alınarak öğretim ilke, metot ve teknikleri açısından değerlendirmelerin yapıldığı bu çalışmalar din eğitimi bilimine önemli katkılar sunduğu gibi çalışmamız açısından da yol gösterici konumdadırlar. Bu çalışmaların özelliği araştırmamıza benzer olarak Kur’an’ın farklı sureleri üzerinde din eğitimi açısından inceleme yapılan çalışmalar olmalarıdır. Çalışmamıza örnek teşkil etmesi, ayetlerin ele alınış şekilleri ve değerlendirmeler hususunda bu çalışmaların bizlere yardımcı olacağı kanaatindeyiz. Bu nedenle yapılan araştırmaların bir kısmını kısaca zikretmekte fayda görüyoruz.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı-Din Eğitimi Bilimi Dalında Gülüzar Soyudoğru Mücahit tarafından hazırlanan “Yasin Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-İlahiyat Anabilim Dalı-Din Eğitimi Bilimi dalında Serdar Günler tarafından hazırlanan “Mü’minun

Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı-İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bilimi dalında Nisa Sunar tarafından hazırlanan “Enbiya Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı-Din Eğitimi Bilimi Dalında Fatma Kaya tarafından hazırlanan “Nur Suresinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı-Din Eğitimi Bilimi dalında Mesut Şen tarafından hazırlanan “Furkan Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi-sosyal Bilimler Enstitüsü-Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Mahmut Topçu tarafından hazırlanan “Münafikûn Suresinin Din Eğitimi Açısından Tahlili” adlı yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı-Din Eğitimi Bilimi dalında Tuğba Kaçan tarafından hazırlanan “Din Eğitimi Açısından Kâf Suresinin Tahlili” yüksek lisans tezi ile bunların dışında kalan Mutaaffifin, Mücadele, Vakıa, Haşr, Kehf, Rahman gibi sureler üzerinde hazırlanarak din eğitimi açısından incelenmesinin yapıldığı çalışmalar konu alanımız açısından örnek teşkil etmekte ve çalışmamızın büyük bir bölümünde yol gösterici konumdadır.

1.7. Kavramsal Çerçeve

1.7.1. Din

“Din” kavramı, Arapça “dyn-” kökünden türeyen bir isim olup, sözlükte “dyn”, “ceza/mükâfat, âdet/durum, itaat/isyan, hesap, inkıyad, hüküm/kaza, galebe, kahr, isti’la, mülk, ferman, tevhit, ibadet, millet, şariat, vera’, takva, hizmet, ihsan, ikrah” gibi anlamlara gelmektedir (Karagöz, 2015: 121-122). Ayrıca; “İslam, zül, hâkimiyet, saltanat ve makbul gibi anlamlara da gelmektedir (Tümer, 1994: 312-320). Din kelimesi Türkçe bir kelime olmayıp sonradan Arapçadan dilimize geçmiş bir kelimedir (Karagöz, 2015: 59).

İslami ilimlerdeki ilmi müktesebata bakıldığında “Din” kavramı ıstılahi manada kullanıldığı zaman çeşitli tanımlar ortaya çıkmıştır. Örneğin: Seyyid Şerif Cürcani’ye (1997: 105) göre Din; “akıl sahiplerini peygamberlerin bildirdiği şeyleri kabule

çağırın ilahi bir kanundur.” Elmalılı Hamdi Yazır’a (1990: 90) göre din; “iman ve amel mevzuu olarak akıl ve ihtiyara teklif olunacak hak ve hayır kanunlarının heyet-i mecmuasıdır.” Ahmet Hamdi Akseki’ye (1963: 5) göre din; “akıl sahibi şuurlu insanları, kendi irade ve arzularıyla hayırlı olan şeylere sevk eden, onların kemale erişmek üzere takip edebilecekleri ilahi bir kanundur” Günay Tümer’e (1987: 231) göre din; “peygamberlerin tebliğlerine dayanan ve Yüce Allah tarafından kurulan, mensuplarını, yani akıl sahibi şuurlu insanları, kendi irade ve arzularıyla hayırlı olan şeylere sevk eden, dünya ve ahirette saadet ve kurtuluşa ulaştıran bir ilahi kanundur.” Yabancı kaynaklarda ise din sözcüğü yine farklı şekillerde kullanılmıştır. Örneğin: Taylor’a göre din; “ruhi varlıklara inanıştır” (Akt. Tümer ve Küçük, 1997: 6). Durkheim’e göre din; “bir cemaatin meydana gelmesini sağlayan ayin ve inançlar sistemidir (Akt. Tümer ve Küçük, 1997: 6). Bu tanımların dışında da birçok kişi tarafından din sözcüğünün tanımı yapılmıştır.

Çeşitli disiplinlerden ve İslami ilimler alanında yapılan din tanımlarından hareketle din şöyle tanımlanabilir: “İnsanların mutlu bir hayat sürmesini amaçlayan Allah’ın veya din kurucularının kutsal kitaplarda yer alan sözlerinden, insanların bu amacın gerçekleşmesi için yaptıkları davranışlardan ve oluşturdukları kurumlardan meydana gelen bir sistemdir” (MEB 9. Sınıf, 2018: 37). Diğer dinlerde din kelimesi farklı farklı kelimelerle kullanılmıştır. Bu kelime “**den**” şeklinde Farsçada yer almıştır. Genellikle tüm dinlerde kullanılan din sözcükleri “**ayin, tarz, yol, mezhep**” gibi anlamlara gelmektedir (Aydın, 2015: 18).

Bu tanımlardan yola çıkarak aşağıdaki sonuçlar üzerinde durmak mümkündür:

- Dinin ilahi bir kanun olması ve bununla birlikte peygamberlerin dahi din koymaya yetkili olmamaları
- Akıl sahiplerine gönderilmiş olması
- Bireye dünyada ve ahirette mutluluğu kazandıracak çapta ve yeterlilikte olması (Karakaş, 2014: 18).

Sonuç itibariyle din, tarihi süreçte her toplum için var olan bir gerçekliktir. İnsanoğlu hiçbir dönemde dinden uzak yaşamamıştır. Çünkü inançsız bir insan düşünülemez. İnsanın kendi değerini anlaması ve yaratıcı gücünü ortaya koyması için bir varlığa inanmak zorundadır (Tetik, 2007: 25). Demek ki bireyin hem dünya

saadetini elde etmesi hem de ahiret hayatında kurtuluşa ermesi bakımından din belirleyici bir vasfa sahiptir. Bununla beraber din bireyi eğitim anlamında terbiye ederek kendi sınırlarını çizme, başkalarının hayatlarına saygı gösterme ve toplumsal düzen ve birliktelik anlamında da kontrol mekanizması oluşturması yönünden bağlayıcıdır.

Yukarıda tanım ve açıklamalarını vermeye çalıştığımız din kavramı, din eğitimi açısından önem arz ettiğinden dolayı bu kavramdan sonra şimdi eğitim kavramı ile ilgili açıklamaları vermeye çalışacağız.

1.7.2. Eğitim

Sözlük anlamı açısından incelediğimizde eğitim sözcüğü köken olarak Türkçe de eğ, eğmek, fiil kökünden türetilmiş olup, bükmek, uygulamak, öğretmek, yetiştirmek, geliştirmek, alıştırmak, egemenlik altına almak, yenilgiye uğratmak, ezmek, kırmak, yönlendirmek gibi anlamlara gelmektedir (Eyüpoğlu, 1989: 76). Türkçede sıkça kullanılan “*ağaç yaşken eğilir*” atasözü de bu kavramın açıklamasına uygun olarak küçüklükte verilen eğitim ve terbiye ile bireyde müspet manada bir değişiklik olacağı belirtilmektedir. Eğitim kavramı kök bakımından Latince de çocuk, bitki veya hayvanların bakımlarının yapılıp, yetiştirilmelerini ifade eden “*educere*” sözcüğüne dayanmaktadır. İngilizcede de aynı şekilde bitkilerin ve hayvanların yetiştirilmesini ifade eden bir kavram olarak kullanılmıştır (Tozlu, 1997: 92).

Terim anlamı itibariyle eğitim kavramı için birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir. Ertürk’e (1994: 12) göre kişide yaşantı vasıtası ile davranış değişikliği meydana getirme süreci, kişilerin belli hedeflere yönelik yetiştirilmesi ve bu süreçten geçen bireylerin kişiliğinin olumlu yönde değiştirilmesidir. Demirel, (2005:41) bu hususta kasıtlı kültürlenme ifadesine dikkat çekmiştir. Ayhan’a (1995: 16) göre ise eğitim, yetişkin bir neslin, belirli amaçlar ve planlar dâhilinde yetişmekte olan nesillerin gelişimini sağlamak için yaptığı çalışmalarıdır. Tanımda geçen kasıtlı bir şekilde davranış değişikliği süreci olumlu da olabilir olumsuz da olabilir. Davranışlar her zaman ve her yerde değişebildiği gibi aynı zamanda programsız bir biçimde de davranışlar değiştirilebilir. Değişkenler her ne kadar farklı olsa da bu süreç hiçbir vakit kesintiye uğramaz. Eğitimin her devirde ve her toplumda var olması demek hedef ve anlayış anlamında aynı şekilde yürütüldüğü manasına gelmemektedir.

Değişmeyen şey eğitim olgusudur. Eğitimin gerekliliği ve vazgeçilmezliğidir (Aydın, 2017: 72-74). Tanımlar her ne kadar birbirinden farklı gibi görünse de kişiye yönelik olumlu katkılar barındırmaktadır.

Eğitim, belli bir zaman dilimine sıkıştırılacak bir kavram değildir. Kişi doğduğu andan itibaren eğitim onu için başlar ölünceye dek bu süreç devam eder. İslam dininin temel kaynağı olan Kur'an'da ilmi ve eğitimi teşvik eden birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerden birkaçı şöyledir; (39. Zümer: 9; 35. Fatır: 27-28; 16. Nahl: 125; 3. Al-i İmran: 7; 96. Alak: 1-5; 20. Taha: 114; 58. Mücadele: 11). Bu ayetlerin yanı sıra Hz. Peygamber'e ait olduğu rivayet edilen *“beşikten mezara kadar ilim talep edin”* (İbn-i Osman, 1319: 115) hadisi de bu anlamda ilmin gerekliliğine, yaş sınırının olmamasına, zorlukla dahi olsa elde etmek için bir çaba gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Eğitim, bir toplumun kültürünün ve geleneğinin aktarılmasında önemli bir role sahiptir. Birey ve toplumun sahip olduğu normlara uygun bir biçimde uygulanan eğitim, sürecin işleyişiyle o geleneğin ahengine uyum sağlar. Eğitim bu yönü ile uygulandığında yetişecek bireyler; o toplumun kültür, adet, gelenek, görenek ve genel anlamda birçok değerlerinin aktarılmasında rol alacak bireyleri yetiştirecektir. Bu da toplumsal anlamda eğitimin yüklendiği misyonu göstermektedir (Aslan, 2001: 27-29).

Sonuç olarak eğitim, insanlık tarihi boyunca hep var olmuştur. Yani bir olgu olarak insanlıkla yaşıttır. Bahsettiğimiz bu eğitimin formal bir şekilde olmasına gerek yoktur. İnfomal öğrenmeler bunun içerisinde önemli bir yer kaplamaktadır. Örneğin bir çocuğun anne-babasının bir rol model olarak yaptıklarını taklit etmesi bir eğitim şeklidir. Bireyin ailesinde, çevresinde veya toplumda görmüş olduğu bir davranışın aynısını yapmaya çalışması da bir eğitimidir.

Eğitimin tarihsel süreç içerisinde gelişmesi ile birlikte farklı alanlar ortaya çıkmış ve bu konuda yeni yaklaşım ve modeller geliştirilmiştir. Eğitimin farklı kollara (formal, infomal, örgün, yaygın) ayrılması ile bu kavram daha da büyük bir önem kazanmıştır.

1.7.3. Din eğitimi

Daha önce de değindiğimiz gibi din insanoğlu var olduğu günden bugüne kadar varlığını devam ettiren bir olgudur. Dinsiz bir toplumun var olmadığı gerçeğini göz önünde bulundurduğunda inancın insanın fitri bir özelliği olduğunu ve toplumdan topluma değişmediğini görülmektedir. Kısacası hak olsun batıl olsun veyahut birbirinden farklı yapılarda olmuş olsun her toplumda bir din anlayışı mutlaka var olmuştur. Yukarıda eğitim kavramına değinirken eğitimin de insanoğlunun varoluşu ile birlikte var olduğunu ve bugüne kadar devam ettiğini belirtmiştik. Buna göre insanın fitratında bulunan inanma duygusu sonucu ortaya çıkan din ile ilgili eğitim çalışmaları da insanlık tarihi kadar eskidir diyebiliriz. Eğitim kavramını incelerken bireyde davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlamıştık, o zaman din eğitimi için de şöyle bir tanımlama yapmak yerinde olacaktır. Din eğitimi; kişinin dini yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Tosun, 2001: 25).

Din eğitimi kişiye din kültürünün verilmesi, dini kişilik kazandırılması, anlamına da gelmektedir. Bunları yerine getirecekler, anne-baba veyahut onların yerini tutanlar, okullarda din kültürü öğretmenleri, camilerde ise din görevlileridir (Bilgin, 1981: 474).

Dinin ortaya koyduğu şeylerden biri de bireylere belli bir dünya görüşü ve bulunduğu toplum içerisinde nasıl hareket edeceğine dair kabiliyet kazandırma görevidir. Yani din aynı zamanda bireylere belirli bir kimlik kazandırma işlevini de yürütmektedir. Çünkü insan; dini öğretileri aldıktan sonra davranış noktasında toplumun içerisinde öğrendiklerinin uygulamasını gerçekleştirecektir. Bu öğretileri almada içinde bulunduğu toplumun eğitim-öğretim yapısı din eğitiminin amacına ulaşmasında oldukça etkilidir. Dolayısıyla dini kabullerin edinilmesinde din eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu da din eğitimini veren kurum ve öğretmenlerin önemini ortaya çıkarmaktadır. Peygamber (s.a.v.) “*Ben sadece muallim olarak gönderildim*” (İbn-i Hanbel, 1999: 392). Buyurarak İslam dininin bir öğreticisi olduğunu göstermiş ve amacının ise; Allah’tan aldığı emirleri insanlara öğretmek olduğunu belirtmiştir. Peygamberimiz bu uygulamalarında Müslümanlara hayatları boyunca bilmediklerini öğretmek ve bildiklerini ise başkalarına öğretmekle onları mükellef kılmıştır. Bu

anlayışla din eğitimi her ne kadar müstakil bir ilim olarak var olmadıysa da İslam tarihi boyunca var olmuştur.

Bir bilim dalı olarak din eğitimine baktığımızda bu alan yirminci yüzyılda ortaya çıkmış bir bilim dalıdır. İlk çalışmalarına Avrupa’da başlanmış daha sonra ülkemizde de üzerinde durulmuş ve yeni çalışmalara başlanmıştır. Avrupa üniversitelerinde bir bilim dalı olarak yer alması tarihsel olarak 20. yy.’ın başlarına rastlar. Türkiye ise bu alanda batıya göre çalışmalara daha geç başlamıştır. 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim programında din eğitimi yer almıştır. Bu bilim dalı hem İlahiyat alanı ile bağlantılı hem de Eğitim bilimleri ile iç içe bir alandır. Bu hususu Beyza Bilgin şöyle açıklamaktadır: Din eğitimi, teoride ilahiyatın alanına ait bir yan disiplin olarak düşünülebileceği gibi, eğitimin bilimlerine ait bir yan disiplin olarak da düşünülebilir (Bilgin,1998: 28).

Din eğitimini kavramsal ve tarihsel olarak açıkladıktan sonra şimdi de bu alanda çalışma yapılırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlara değineceğiz. Din eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılırken çağın getirmiş olduğu yenilikler göz önünde bulundurulmalıdır. Gelişen ve değişen dünyamızda eğitim alanında da her gün yeni yeni yaklaşım ve modeller ortaya çıkmaktadır. Din eğitimi alanında çalışmalar yürütülürken kişilerin hazır bulunuşluk düzeyleri, kalıtsal ve gelişimsel özellikleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Aksi takdirde bireyin kalıtsal, gelişimsel özelliklerinden ve hazır bulunuşluk gibi özellikleri göz önünde bulundurulmadan yapılacak olan bir çalışma amacına hizmet etmeyecek ve bu konuda ortaya konan çaba karşılığını bulmayacaktır.

1.7.4. Metot

Metot (Métoda) kelimesi Türkçe bir kelime olmayıp Fransızcadan dilimize geçmiş bir kelimedir. Türkçe karşılığı olarak yol, yöntem, usul, tarz gibi manalarda kullanılmaktadır (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 205). (Ayrıca bkz.: Saraç, Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976, c.II, s. 834-835)

İstilah anlamı olarak metot, varılmak istenen hedefe en kararlı ve kısa yollardan ulaşmak amacıyla bilinçli ve şuurlu bir biçimde planlanmış ve programlanmış yoldur. “metodun eğitim-öğretime uyarlanmış şekline de; “eğitim-öğretim metodu” denir” (Öcal, 2003: 189). Kısaca eğitim metoduna; bireylere olumlu manada istendik

davranışlar kazandırmak için gidilebilecek en kısa, en işlevsel, en ekonomik ve en doğru yoldur diyebiliriz.

Birbirinden farklı birçok bilim dalı bulunmakta ve bu dallardan her birinin kendine has bir metodu bulunmaktadır. Farklı disiplinlere ait metotların birbirlerinden ayrı olmalarının nedeni konu başlığı ve alan farklılığından doğan gereksinimlerdir. Örneğin sosyal bilimler alanında yapılan bir çalışmada fen bilimleri veya eğitim bilimleri metotlarından birini kullanmak çalışmanın amacına hizmet etmeyecektir. Aynı şekilde deneysel anlamda çözümlenmesi gereken bir çalışmayı sosyal bilimlerde kullanılan metotlardan biri ile açıklamaya çalışmak araştırmanın sonucunu olumsuz anlamda etkileyecektir. Bundan dolayı bir çalışmaya başlamadan önce konu-alan çerçevesi gözden geçirilerek uygun metot seçilmelidir. Araştırmanın kısa bir zaman diliminde mantıklı, tutarlı ve doğru bir şekilde sonuçlanması bakımından metot önemli bir yer tutmaktadır.

Mutlak anlamda her ölçüt sadece bir alana aittir de denilemez elbette. Çünkü disiplinler arası etkileşim ve iletişim olduğu gibi bu disiplinlerde ortak kullanılan metotların olması da elbette mümkündür. Çalışmanın genel bir metodu olmasının yanında ayrıca yararlanılan farklı metotlar da olabilmektedir.

Herhangi bir disiplinde yapılan çalışma ve incelenen konu hakkında olayların içeriği ve özelliklerine uygun biçimde bir metot kullanmak zorunludur. Bu nedenle bir konuda araştırma yapacak kişiler mutlaka konu alanı ile ilgili metotları bilmelidir (Öcal, 2003: 190).

Metot kavramının en belirgin özelliği değişken bir yapıda olmasıdır. Zamana ve mekâna göre metot değişmek zorundadır. Bu anlamda dini kaynaklarımız güzel örnekler barındırmaktadır. Vahyin farklı yollarla peygambere gelişi bunun en güzel örneklerinden biri olduğunu söyleyebiliriz (Şanver, 2004: 33).

Sonuç itibarı ile bireyde müspet anlamda davranış değişikliği oluşturmak, onun duygu, düşünce ve hareketlerine etki edebilmek için yapılacak her çalışmada belli bir metoda uygun olarak çalışılmalıdır. Bu şekilde yapılacak bir çalışma muhataba ulaşma ve hedefleri gerçekleştirme noktasında eğitimin amacına daha fazla hizmet edecektir.

1.7.5. İlke

İlke; prensip, umde ve esas benzeri kelimeler ile eş anlamlı bir kelime olup, *“eğitimde ya da davranışların değerlendirilmesinde temel görüş veya düşünce”* şeklinde tanımlanmaktadır (Bayraktar, 1984: 325). Metotların dayandığı ve onlara esas teşkil eden prensiplere ilke denir. Kısacası bir anlamda metotlar ilkelere dayanır denilebilir (Şanver, 2004: 128).

İlkeler, metotların belirlenmesinde esas alınan temel prensiplerdir. Bu prensipler Kur'an-ı Kerim ve hadislerde kullanılarak kısa bir zaman diliminde İslamiyet'in geniş coğrafyalarda insanların kalplerine yerleşmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Kur'an'da tedricilik, somuttan soyuta, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, muhataba görelilik, amaca uygunluk, sosyallik, hayata yakınlık, aktiflik vb. birçok ilke kullanılmıştır. Allah Teâlâ Kur'an'da bu ilkeleri kullanırken toplumun içerisinde bulunduğu sosyal yapıyı titizlikle göz önünde bulundurmuş ve ayetleri bu çerçevede indirmiştir. Misal verecek olursak Kur'an-ı Kerim'de içki düşkünlüğü olan Arap toplumunun bu alışkanlıklarından vazgeçirilmesi için tedricilik ilkesi gereği ayetleri derece derece onların yapabilme gücüne göre indirmesi (2. Bakara: 219; 4. Nisa: 43; 5. Maide: 90-91) bu anlamda önemlidir. Dolayısıyla ilke kavramı, din eğitiminin uygulanmasında kullanılan metotların çıkış noktası ve sınırlarını belirleyen temel prensiplerdir. Bu prensipler sayesinde metotların seçimi doğru ve etkili olmakta, verilmek istenen mesaj alıcıya daha verimli bir şekilde ulaşmaktadır.

Araştırmamızın problem durumu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları vb. bilgileri açıkladıktan sonra şimdi de araştırma konumuz olan Meryem suresi hakkında genel bilgileri açıklayacağımız ikinci bölüme geçeceğiz

İKİNCİ BÖLÜM

2. MERYEM SURESİNİN KİMLİĞİ VE SUREDE GEÇEN BAZI KAVRAMLAR

2.1. Surenin İsim Kökeni

Meryem suresi adını 16-40. Ayetlerde kıssası hakkında haber verilen Meryem oğlu İsa kıssasından almıştır. Meryem ismi dışında surenin başında bulunan Huruf-ı Mukattaa harfleri olan كِهْيَعَصْنَ harflerinden dolayı “Kaf, ha, ya, ayn, sad” suresi olarak da bilinmektedir (İbn-i Âşur, 1984: XVI-57). Hz. Meryem bizzat isim olarak Kur’an’da adı geçen tek kadındır. Meryem suresinde 15. Ayetten başlayarak 40. Ayete kadar Hz. İsa’nın kıssasına değinilmiştir. Bu bölümde ilk ayet olan 16. Ayette (وَادْكُرْ) (عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ) “Kitapta Meryem’i de an” ayeti ile Kur’an’da (عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ) ifadesi dışında Meryem kelimesi müstakil bir kelime olarak kullanılmıştır. Bunun dışında surede Meryem ismi 34. Ayette de oğlu Hz. İsa’ya nispetle (عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ) anılmış, surenin geri kalan kısmında adı açık bir biçimde yer almamıştır.

Surenin isim kökeni ile ilgili bilgilere yer verilirken şu hususa dikkat çekmekte fayda vardır. On bir peygamberin adı açık bir biçimde surede yer alırken, bu peygamberlerden herhangi birinin adı ile anılmamış olan sure, Kur’an’da adı geçen tek kadın olan Hz. Meryem’in ismi ile isimlendirilmiştir (Alan, 2018: 9). Buradan Hz. Meryem’in ahlak, iffet ve edep noktasında Allah’ın katında ne kadar önemli bir yeri olduğunu ve ayrıca Allah Teâlâ’nın bu karakterinden dolayı onu peygamberler ile aynı yerde zikrederek derecesini yükselttiği bu vesileyle inananlara kadınlar içinde ender bir şahsiyet olarak örnek gösterdiği sonucuna varabiliriz.

Meryem isminin kök olarak hangi anlamlara geldiğine dair birçok görüş bulunmaktadır. “Meryem, Aramice’ de “efendi” manasında “denizin efendisi, sahibesi”, kokulu bir reçine adı olan “mür”ün İbranice’deki karşılığı olan mor ile “denizin hoş kokusu”; “damla” manasında “denizin damlası” (sitillamaris) anlamlarına gelmektedir” (Güler, 2018: 29). Meryem ismi Arapça olmayan bir sözcüktür. Yabancı bir dile ait isimdir. Hz. İsa’nın annesinin adıdır (İsfahani, 2017: 913).

İslami literatürde, istemek veya bir yerden ayrılmak anlamında Arapça bir sözcük olan “reym” sözcüğünden türediğini söyleyenler varsa da kelime köken olarak İbranicedir ve Arapça’dan Süryanice’ye “ibadet eden” anlamında geçmiştir (İbn-i Manzur, 1914: 586-587).

2.2. Muhtevası ve Önemi

Meryem suresi Kur’an-ı Kerim’de Mushaf sıralamasına göre 19. Sıradaki suredir. Nüzul sırası bakımından ise 44. Suredir. Kur’an’da yer alan Mekki surelerin birçoğunda tevhid, nübüvvet, ahlak ve ahiret temelli anlatım söz konusudur (Dede, 2018: 330). Mekki bir sure olan Meryem suresini içerik bağlamında inceleyecek olursak öz olarak diğer sureler gibi tevhid ilkesini yerleştirmek, benimsetmek, müşrik ve kâfirlerden gelebilecek iftira ve karalamalara karşı desteklemek amacıyla indirildiğini söyleyebiliriz.

Meryem suresinin muhtevasına kısaca bakacak olursak; surenin ilk kısmında Hz. Zekeriyâ’nın, eşi kısır olduğundan dolayı evlat sahibi olmak amacıyla Allah’a yaptığı duaya yer verilmiştir. Böylece Allah Teâlâ’nın onun duasına icabet ederek ona daha önce kimseye verilmeyen bir isimle isimlendirilmiş olan Yahya adında bir oğul bahsetmesi ve bu oğulun Allah katındaki değerine değinilmiştir (19. Meryem: 2-15).

16. ayetten başlayarak 39. Ayete kadar sureye de adını veren Hz. Meryem kıssasına yer verilmiştir. Bu kısımda Hz. Meryem’in bakire bir kız oluşu, Allah’a ibadet içindeyken bir çocuk ile müjdelenmesi, bu sebeple de kendi toplumu olan İsrailoğulları ile karşı karşıya gelmesi ve burada Hz. İsa’nın peygamberliğini destekleyen birtakım olayların meydana gelmesinden bahsedilmektedir.

Surede 40. ayetten başlayarak 60. Ayete kadar Peygamberlik makâmını kuvvetlendirmek ve önemini insanlara anlatmak amacıyla Hz. İbrahim kıssasına yer verilmiş, babası ile olan diyaloglarına dikkat çekilmiştir. Bunun dışında Musa, İsmail, İdris, Nuh, İshak ve Yakub peygamberlerin birtakım özelliklerine dikkat çekilerek onların peygamberlikleri ve tevhid mücadeleleri desteklenmiştir.

Peygamber kıssaları verildikten sonra namazını terk edenler, nefsinin peşinden giderek heva ve heveslerine yenik düşenlerin uğratılacağı cezaya dikkat çekilmiş ancak tövbe ederek, iyi amellerde bulunanların cezaya veya haksızlığa uğratılmayacağı bildirilmiştir. Bununla beraber mal ve çocuklar ile övünenlerin

ahirette de bu nimetleri elde edeceklerine dair söylentileri karşısında Müslümanlar uyarılmakta, verilecek cezalar için acele edilmemesi tembih edilmektedir. Surenin son kısmında ise Allah’a evlat nispet ederek şirkin en korkunç halini icra eden müşriklere azap müjdelenmekte ve bunların Allah’a asla yakışmayan ifadeler olduğu belirtilmektedir. Kıyamet günü herkesin yaptığı için karşılığını göreceğini daha önce de birçok kavmin gelip geçtiğini ve bunlardan hiçbir eser kalmadığı gerçekliğine dikkat çekilerek Müslümanlar uyarılmaktadır (Taberî, 1996: 393-394).

2.3. Nüzul Sebebi

Meryem suresi Mekke’de nazil olmuş bir suredir. Toplamda 98 ayetten oluşan surenin 58. Ayetinde tilavet secdesi yer almaktadır. Surenin 58. ve 71. Ayetlerinin Medine döneminde indiğine dair rivayetler de vardır (İbn-i Âşur, 1984: XVI, 57-58). İbn-i Merduye’nin rivayetine göre Hz. Aişe (r.an)’de Meryem suresinin Mekke’de indiğini söylemiştir (Suyuti, 2012: 19). “Ebû Nuaym, Ebû Bekr b. Abdillâh b. Ebî Meryem Ğassânî’den, o babasından, o da dedesinden bildirir: Resûlullah’a (s.a.v.) gelip: *“Dün gece bir kızım oldu” dediğimde: “Bana da dün gece Meryem Sûresi nazil oldu. Kızının adını Meryem koy”* buyurdu” (Ebu Nuaym, 1992: 5/29).

Meryem suresi Habeşistan’a hicretten önce nazil olmuştur. Mekke müşrikleri Müslüman olmaya başlayan mazlum insanlara zulüm ediyor, işkencelerini günden güne arttırıyorlardı. Gittikçe kötüleşmeye başlayan durum karşısında Resulullah (s.a.v.) Müslümanlara emin bir belde olan Habeşistan’a hicret etmeleri için izin verdi. 615 yılında Habeş ülkesine giden ilk Müslüman kabile burada hükümdar tarafından iyi karşılandığından dolayı 616 yılında ikinci ve daha büyük bir kabile (10’u kadın olmak üzere 90 kişi) buraya hicret etmiştir. Müslümanlar kendi aralarında Cafer b. Ebu Talib’i sözcü olarak seçmişlerdi. Bunu haber alan Mekke müşrikleri Habeşistan kralı Necaşi’ye gidenleri geri döndürmek amacıyla Amr b. Âs ve Abdullah b. Ebî Rebîa’yı elçi olarak göndermiştir. Durum Necaşi’ye bildirildikten sonra Müslümanları huzuruna çağırdı ve onlara birtakım sorular sordu. Hz. Cafer sorulara cevap verdikten sonra kısa bir sessizlik oluştu ve Necaşi Hz. Cafer’e dönerek “yanında bahsettiklerinden bir şey var mı?” diye sordu. Bunun üzerine Hz. Cafer “evet var” diyerek Meryem suresinin 1-40 ayetlerini okuduğu rivayet edilmektedir (Mevdudi, 2017: III/203)). Hz. Cafer okumasını bitirdikten sonra Necaşi oradakilere dönerek

“Vallahi bu aynı kandilden fışkıran bir nurdur ki Musa da, İsa da onunla gelmişti” dedi. Bu sebeple onları Mekke müşriklerine teslim etmeyeceğini ve onlar hakkında hiçbir şekilde kötülük düşünmeyeceğini söylemiştir (Suruç, 2013: 213-234).

Meryem suresi kendisinden önce gelen Kehf suresi ile kendisinden sonra gelen Taha suresi arasında adeta bir köprü vazifesi üstlenmektedir. Kehf suresinde geçen Ashab-ı Kehf olayı, Musa-Hızır olayı ve Zülkarneyn kıssasından sonra Meryem suresi ile daha fazla aşına olduğumuz kişiler olan Meryem, İbrahim, İsmail, Musa, İdris, Nuh, İshak, Yakub (a.s.)’un kıssalarına yer verilmiştir. Taha suresinde ise Hz. Musa’nın kıssası ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Ashab-ı Kehf, Hızır ve Zülkarneyn çok fazla bilinen örnekler değildir. Meryem suresinde bilindik kişiler zikredilmiş Taha suresinde ise bilinen örnek detaylandırılmıştır. Görüldüğü gibi sureler arasında önemli bir bağ bulunmakta, sureler arası geçiş, sıralı örnekler gibi hususlar ile inananların gönüllerindeki imanın yerleşmesinde ve tahkiki bir boyuta ulaşmasında ve de özellikle Kur’an’ın daha iyi anlaşılabilmesi noktasında önemli bir metod kullanılmıştır.

Çalışma konumuz olan Meryem suresi içerisinde geçen kıssalar, diyaloglar ve muhtelif ayetler ile eğitim açısından önemli mesajlar içermektedir. Bundan dolayı hem kerim olan kitabımızın daha iyi anlaşılması hususunda hem de eğitim bilimlerinde rehber kitap olması anlamında Kur’an’ın konumunun tam olarak anlaşılabilmesi açısından Meryem suresi önemli bir yer tutmaktadır.

2.4. Surede Geçen Bazı Kelimelerin İzahı

Meryem suresinde bazı garip kelimelerin kullanılmış olmasından dolayı ayetler açıklanırken bunlara ekstra bir izah yapılmaması amacıyla bazılarının açıklamalarını bu başlık altında vermeyi uygun görüyoruz. Ayrıca çalışmamızın sonunda ekler kısmında surenin tamamının Arapçası ve Türkçe mealı verildiğinden bu kelimelerin hangi anlamlara geldiğine dair soru işaretlerinin ortadan kaldırılması amacıyla bu kelimeleri açıklama ihtiyacı duyduk. Verilen açıklamalar genellikle kelimelerin surede kullanıldığı anlamları izah etme yönünden ele alınmıştır. Bu kelimelerden bazıları şöyledir:

Vehn (وهن): Yaratılış bakımından veya ahlak yönü ile zaaf, zayıflık anlamına gelen bir sözcüktür (El İsfahani, 2017: 1031).

İşteale (اشتعل): Tutuşmak anlamındadır. Ateşten çıkan ışınların yayılması anlamındadır (Sâbûni, 2018: 466).

Âkira (عاقرا): İhtiyarlama nedeni ile çocuk doğuramayacak halde olan kişi için kullanılır (Sâbûni, 2018: 466).

İtiyye (عتيا): İleri derecede yaşlı olmak, kuru veya kurumuş olmak anlamlarına gelir (Sâbûni, 2018: 466).

Hanan (حنان): Şefkat ve merhameti içerisinde barındıran “arzu” anlamında kullanılan bir sözcüktür (El İsfahani, 2017: 293).

İntebeze (انتبذ): Uzaklaşma veya bir kenara çekilme anlamlarına gelmektedir (Sâbûni, 2018: 467).

Seviyyen (سويا): “nitelik ve nicelik açısından ifrat ve tefritten korunan şeye denilir” (El İsfahani, 2017: 504).

Seriyy (سري) : Dere veya ark anlamlarında kullanılmıştır (Sâbûni, 2018: 467). Surede Hz. Meryem’in doğum anında ayaklarının altından akan bir nehir var edilmesi kısmında “akan şey” anlamında kullanılmıştır.

Feriyy (فري): Vahim, tuhaf, alışılmadık anlamlarında kullanılan bir sözcüktür (El İsfahani, 2017: 746).

Meliyy (ملي) : Süre, müddet, uzun müddet anlamlarındadır (El İsfahani, 2017:924).

Hafiyy (حفي) : Lütuf ve ihsan anlamlarında kullanılan bir kelimedir (El İsfahani, 2017: 278).

Ğayy (غي) : Kötülük, sapıklık manasında kullanılan bir sözcüktür (Sâbûni, 2018:478).

Câsin/Cisiyye (جثيّا/جاث): Diz çökmek, dizleri üzerine oturmak anlamlarına gelmektedir (El İsfahani, 2017: 208).

Atiyy/İtiyye (عتيا/عتي): Karşı durmak, isyan etmek, inat etme anlamlarına gelmektedir (Sâbûni, 2018: 488).

Nediyye (نديّا): Kavmin, fikir alışverişinde bulunmak ve konuşmak amacıyla bir araya geldiği yer/meclis anlamlarında kullanılan bir sözcüktür (Sâbûni, 2018: 488).

Esase (اثاثُ) : Bir malın çok fazla olması durumunda tümüne اثاثُ denir (El İsfahani, 2017: 60). Ev eşyası anlamında da kullanılmaktadır (Sâbûni, 2018: 488).

Ri'ye (رئيا) : Hemzeli olarak okunmasına ve okunmamasına göre “güzellikte doyuma ulaşmak, güzelliğinden ötürü kendisine dikkatle bakılan şey” anlamlarına gelir (El İsfahani, 2017: 429).

Ezze/Teuzzuhum (توزهم/أز) : Bir şeye yönlendirmek, teşvik etmek manasındadır. “tencerenin kaynadığı vakit yerinden hareket etmesi gibi şeytanın da insanı dolduruşa getirmesi” şeklinde anlaşılabilir (El İsfahani, 2017: 74).

Vefde (وفدا) : Kendilerine hürmet, izzet ve ikramda bulunulan heyet manalarına gelen bir sözcüktür (Sâbûni, 2018: 489).

Verde/Vârid (وردا) : وارد suya ulaşan, وردا ise susuz yürüyen yahut susuzlar anlamındadır (İsfahani, 2017: 1004), (Sâbûni, 2018: 489).

İdde (ادئا) : Manasız bir münakaşaya sebebiyet verebilecek kötü şey (El İsfahani, 2017: 69), çok kötü şey, büyük musibet, korkunç olay anlamlarında kullanılmaktadır (Sâbûni, 2018: 489).

Rikz (ركز) : Gizli ses, fısıltı anlamındadır (El İsfahani, 2017:414).

2.5. Surede Geçen Kıssalar

Meryem suresinin muhtevası hakkında önceki bölümlerde kısaca bilgi vermiştik. Bu bölümde ise muhtevanın önemli bir bölümünü oluşturan kıssaların içeriği hakkında bilgilere yer verilecektir. Kıssalar işlenirken önem sırasına göre değil, Meryem suresinde geçtikleri sıra itibarıyla ele alınacaktır.

2.5.1. Zekeriyyâ-Yahya (a.s) kıssası

Surenin 2-16. ayetleri arasındaki bölüm Hz. Zekeriyya ve onun oğlu Hz. Yahya ile ilgilidir. Bu kıssa iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Hz. Zekeriyyâ yaşlanmış bir halde iken Allah’a el açarak kendisinden sonra varis olacak bir evlat için dua ve niyazda bulunmuştur. Yaşının ileri olması ve eşinin kısır bir kadın olmasından dolayı içi buruk olan Hz. Zekeriyyâ daha önce yaptığı dualardan ötürü bedbaht olmadığını da bildiği için samimi bir şekilde Allah’a yalvarır. Duasına karşılık olarak Allah Teâlâ kendisine daha önce yeryüzünde kimseye verilmemiş bir adla Yahya

adında bir evlat müjdelemiş, ileri bir yaşta olmasına ve eşinin kısır olmasına rağmen bunun Allah için kolay olduğu vurgulanmıştır. Hz. Zekeriyâ'nın bu müjde için Allah'tan bir iz, bir burhan istemiş ve Allah Teâlâ da ona uzuvları sapasağlam olmasına rağmen üç gün üç gece kimse ile konuşamamasını delil olarak sunmuştur.

İkinci kısımda Hz. Zekeriyâ'ya varis olarak müjdelenen Hz. Yahya'dan bahsedilmiş, ondan kitaba (Tevrat) sınıksı sarılması istenerek daha çocuk yaşta iken Allah'ın kendisine vermiş olduğu ilim, hikmet anlayış ve kavrayışa değinilmiştir. Hz. Yahya'nın annesine karşı asi bir evlat olmayışı, Allah'ın emir ve yasakları gibi konularda hassas bir kişi olması dolayısıyla doğduğu gün de öldüğü gün de tekrar diriltileceği günde selama nail olan bir peygamber olarak surede zikredilmektedir (19. Meryem: 2-15).

2.5.2. Meryem-İsa (a.s) kıssası

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Meryem ile ilgili Al-i İmran (3/35-37, 42-47), Maide (5/116), Meryem (16-40), Enbiya (21/91-92), Mü'minun (23/50) ve Tahrim (66/12) surelerinde bilgiler verilmektedir. Ancak detaylı bilgiler Al-i İmran ve Meryem surelerinde geçmektedir (Durmuş, 2019: 17). Meryem suresinde 16. Ayetten 40. Ayete kadar olan bölümde Hz. Meryem ve oğlu Hz. İsa konu edilmektedir. Hz. Meryem'in iffet ve ahlak bakımından tertemiz bir kadındır. Allah'a ibadet amacı ile Mescid-i Aksa'nın doğu köşesine çekildiği bir vakit Allah Teâlâ ona Ruh (Cebrail)'u göndermiş ve ona kendi ruhundan bir evlat vereceğini bildirmiştir. Korkuya kapılan Hz. Meryem hemen Allah'a sığınmış kendisinin iffetli biri olduğunu ve ayrıca henüz bir beşerin kendisine dokunmadığı halde nasıl olur da çocuğunun olabileceğini sorgulamış bunu üzerine Cebrail bunun Allah için kolay olduğunu kendisine bildirmiştir.

Allah Teâlâ'nın takdiri ve kudreti ile Hz. İsa'ya hamile kalan Hz. Meryem; doğum vakti yaklaştığı zaman تنها bir yere çekilmiş, ilk defa böyle bir şey başına geldiği için ölümlük gitmeyi isteyecek kadar ağır bir sancı ile kıvrılırken Allah Teâlâ ona seslenerek dibinde bulunduğu ağacın dallarını silkelemesini istemiştir. Ağaçtan dökülen hurmaları yiyen Hz. Meryem doğumu atlatmış ve oğlu İsa'yı da alarak kavmi olan İsrailoğullarına gitmiştir.

Gördükleri manzara karşısında şaşkına dönen İsrailoğulları Hz. Meryem'i iffetsizlikle suçlayınca, Hz. Meryem de tıpkı Hz. Zekeriyâ gibi konuşmayıp çocuğu

(İsa) işaret etmiştir. Yahudiler dediler ki: daha beşikteki bir bebekle nasıl konuşalım? Peygamberliğinin mucizelerinden biri olarak Hz. İsa konuşmaya başlamış ve onlara: Allah'ın kulu olduğunu, onun kendisine kitap vererek nebilerden kıldığını, gideceği her yerde kendisini bereketli kıldığını, hayatta olduğu müddetçe namaz ve zekât ile emrolunduğunu, annesine karşı saygılı kıldığını onu bir zorba yapmadığını ve Allah'ın kendisini doğduğu gün, öleceği gün ve kıyamet vakti yeniden diriltileceği vakte kadar esenlik bahşettiğini haber vermiştir (19. Meryem: 16-34).

Meryem suresinde anlatılan ve yukarıda da kısaca değindiğimiz Zekeriyâ-Yahya, Meryem-İsa kıssalarında bir noktaya dikkat çekmekte fayda görüyoruz. Birinci kıssada Hz. Zekeriyâ, yaşının ileri olmasına ve eşi kısır olmasına rağmen yaptığı samimi dua sebebiyle çocuk sahibi olmaktadır. İkinci kıssada ise Hz. Meryem'in bilimsel verilere tamamen zıt bir biçimde babasız olarak dünyaya gelmesinden bahsedilmektedir. Görüldüğü üzere Allah Teâlâ gerek Mekke müşrikleri gerekse de ehl-i kitaptan sapkınlık içerisinde olanlara, gücünün ve kudretinin delillerini göstermek suretiyle ayetlerini birbirini destekleyecek biçimde peş peşe indirmiştir. Onların dillerine doladıkları çirkin iftirayı yani Allah'a evlat nispet etme mevzusunu çürüterek, hak olarak gönderdiği peygamberlerinin konumunu güçlendirmiş böylece varlığın ve mülkün yegâne sahibi olduğunu bu sebeple de dilediğini dilediği şekilde yapma kudretini elinde bulundurduğunu göstermektedir.

Kıssada önemli bir nokta da şudur ki; Hz. Meryem İffet ve takvası ile ön plana çıkmaktadır. Bu kısmı zikretmemizin sebebi Hz. Meryem'in din eğitimi ve ahlak bakımından Kur'an'da örnek bir şahsiyet olarak gösterilmesidir. Günümüz modern dünyasında kadının sosyal hayattaki rolü ve özellikle ülkemizde de son dönemde meydana gelen kadın olaylarını anlama noktasında Meryem kıssası önemli mesajlar içermektedir.

2.5.3. İbrahim (a.s) kıssası

Kur'an'ın farklı surelerinde kendisinden söz edilen Hz. İbrahim Meryem suresinde daha çok babası ile olan diyalogları dikkat çekmektedir. Bu diyaloglara değinmeden önce Hz. İbrahim'in babası Azer hakkında kısa bir bilgiyi belirtmekte fayda vardır. En'am suresi 74. Ayette ismen Azer olarak geçse de Tevrat'ta (Tekvin 11/26) ve diğer İbrani kaynaklarda "Terah" olarak kullanılmıştır. Öyle ki arkeolojik

kazılarda bulunan bir tablette "Terah oğlu Abram" ifadesine rastlanılmıştır. Azer için Terah ismi dışında Athar, Eliezer, Tarih (Tarah) b. Nahor gibi isimler de kullanılmıştır. Azer isminin bir lakap olduğu ve gerçek adının "Tarah" olduğuna dair rivayetler de bulunmaktadır. Bu rivayetlerin dışında Azer'in Hz. İbrahim'in babası değil de amcası olduğuna dair yorumlar da bulunmaktadır. Ancak bu doğru bir görüş değildir. Nitekim Hz. İbrahim'in babasını hakka davet ettiğine dair ayetlerde (19. Meryem: 42-45; 21. Enbiya: 52; 26. Şuara: 70,86; 37. Saffat: 85; 43. Zuhruf: 26) ve Allah'tan onun affını talep etmesine dair ayetlerde (9. Tevbe: 114; 60. Mümtehine: 4) "eb" tekrar edilmiş, ayrıca Kur'an'ın diğer yerlerinde bu kelime "baba" anlamında kullanılmıştır (Tümer, 1991: 316-317). Azer hakkındaki bu açıklamalardan sonra şimdi kıssaya değinelim.

Bu kıssada, Hz. İbrahim'in babasını küfürden ve şirkten kurtarmak için verdiği tevhid mücadelesi anlatılmaktadır. Babasına giderek ona verilmeyen ancak kendisine verilen bir ilmin olduğunu bu sebeple fayda vermeyen, görmeyen, işitmeyen şeylere tapmamasını istemekte ve bu yolun şeytani bir yol olduğunu kendisine anlatmaktadır. Bunları babasına anlatırken de rahmet nazarı ile yaklaşmış, ona azap dokunmasından ve şeytana dost olmasından korktuğu için kendisini uyardığını bildirmiştir. Ancak Pagan bir toplumun katı şirk taraftarlarından biri ve ayrıca usta bir put yapıcısı olan babasının (Âzer) kalbi o kadar katılaşmıştı ki Hz. İbrahim'i taşlamakla tehdit etmiş ve kendisinden uzak durmasını istemiştir.

Babası kendisini terslemesine rağmen ona ne kötü bir söz söylemiş ne de kötü bir davranışta bulunmuştur. Ona selamda bulunup dua edeceğini söylemiş, öte yandan onun ve kavminin taptığı şeylerden beri olduğunu söyleyerek Allah'ın rahmetini umar bir vaziyette oradan uzaklaşmıştır. Bunun üzerine Allah Teâlâ da kendisine dereceleri yüksek evlatlar olarak İshak ve Yakub'u bahsettiğini haber vermektedir (19. Meryem: 41-50).

2.5.4. Musa, İsmail, İdris, (a.s) kıssaları

Meryem suresinde daha önce bahsi geçen kıssaların haricinde detaylı bir şekilde kendilerinden bahsedilmeyen ancak bazı özelliklerine değinilen peygamberlerin kıssaları yer almaktadır. Hz. İbrahim kıssasından hemen sonra Hz. Musa'dan bahsedilmiş, onun ihlaslı bir nebi ve resul olduğu, Tur dağında Allah'ın kendisine fısıldaşma mesafesi kadar yaklaştığı ve ona yardımcı olması için kardeşi Harun'un

verildiği anlatılmaktadır. Hz. Musa'dan sonra Hz. İsmail'den söz edilmiş ve kendisinin gerçek manada sözüne sadık bir nebi ve resul olduğu, namazı ve zekâtı emrettiği bundan dolayı da Rabbinin katında hoşnutluk kazanan bir peygamber olduğuna değinilmiştir. Peygamber kıssalarının aktarıldığı bölümde son olarak adı geçen kişi ise Hz. İdris'tir. Allah Teâlâ onun doğru bir insan ve peygamber olduğunu, bildirerek makamını yücelttiğini bizlere haber vermektedir (19. Meryem: 51-57).

Meryem suresi büyük bir bölümünde kıssaların yer aldığı bir suredir. Bu nedenle hem din eğitimi bilimi ilke, metot ve teknikleri bakımından hem de Kur'an'ı anlama ve kavrama noktalarında bu kıssaların bilinmesi elzemdir. İkinci bölümde sure ile ilgili genel bilgiler verilip kıssalar hakkında açıklamalarımızı yaptıktan sonra çalışmamızın ana bölümünü oluşturan üçüncü bölüme geçmekteyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MERYEM SURESİNİN DİN EĞİTİMDE KULANILAN İLKE, METOT VE TEKNİKLER BAKIMINDAN İNCELENMESİ

3.1. Öğretimde Uygulanan İlkeler Açısından İncelenmesi

İlke kavramı eğitim-öğretim faaliyetleri açısından önemli bir kavramdır. Herhangi bir işin ne şekilde yapılacağına dair yol göstermektedirler. Önceden belirlenen ilkeler ile eğitim-öğretim yapıldığında amaca ulaşma noktasında çok fazla sapma olmamaktadır (Bilen, 2002: 227-243). Konu alanının geniş olması ve zaman bakımından da kısıtlı bir ortamda aktarılabilecek bilginin veya yapılacak rehberlik faaliyetlerinin doğru bir şekilde planlanması açısından bazı ilkelere uygun bir şekilde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu anlayışla yapılacak bir plan ve program verilmek istenen mesajın muhatap tarafından daha iyi anlaşılmasına ve başarı için belirlenen hedeflere ulaşmada büyük oranda yardımcı olacaktır.

Hedeflere ulaşma noktasında sadece ilke kavramı yeterli olmamaktadır. Bunun yanında aynı zamanda metot ve teknikler de önem arz etmektedir. Her biri plan ve programların daha işlevsel bir şekilde yürütülmesi noktasında ayrı ayrı amaca hizmet etmektedir. Kültürümüzde dile getirilen “Vusulsüzlüğümüz usulsüzlüğümüzdendir.” veciz ifadesinden de anlaşılacağı üzere bir amaca ulaşmada, bir noktaya varmada problem yaşamamızın nedeni yol yöntem bilmememizdir. Bu sebeple eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülürken belli ilke, metot ve tekniklere dikkat etmek gerekir. Aksi takdirde sürekli monoton bir düzen içerisinde verilecek bir eğitim bireyin bilgi yığınları içerisinde kafa karışıklığı yaşamasına ve hedeften uzaklaşmasına neden olacaktır.

Çalışmamızın bu bölümünde Meryem suresinin öğretim ilke, metot ve teknikleri bakımından incelemesi yapılacaktır. Öncelikle surede geçen ilkeler incelenerek, verilen ilkeler ile ilgili genel bilgilere yer verilecek daha sonra ayetler bağlamında din eğitimi bilimi açısından değerlendirmeye tâbi tutulacaktır. İlkeler tamamlandıktan sonra aynı çalışma metot ve teknikler üzerinde de yapılacaktır. Bu açıklamalardan sonra konu ile ilgili ilkeleri başlıklar halinde şöyle açıklayabiliriz.

3.1.1. Muhataba görelilik ilkesi

Eğitim bilimleri ve özellikle de din eğitimi açısından önemli bir ilke olan muhataba görelilik ilkesi bireylere verilecek eğitim noktasında büyük önem arz etmektedir. Çünkü eğitimin temel çalışma alanı bireyin kendisidir. Bundan dolayı bireyin gelişim özellikleri, hazırbulunuşluğu, çevre koşulları gibi etkenlerin göz önünde bulundurulması, plan ve program hazırlanmasında muhatabın dikkate alınması önemli bir yer tutmaktadır (Güven ve Özerbaş, 2016: 150).

Okulların varlık sebebi olan öğrenciler için eğitim öğretim faaliyetleri düzenlenirken bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Birbirinden farklı bilişsel, duyuşsal ve devinimsel (Psiko-motor) özelliklere sahip bireyler olduğu gibi genetik olarak gelen bazı özellikler ile yaşantı yoluyla edinilen tecrübeler (olgunlaşma) noktasında da bireyler birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Öğretmen dersin işlenişi ile ilgili bir plan-program yapmadan önce öğrencilerini tanımaya çalışmalıdır. Sınıfta bulunan öğrencilerin öncelikle isimleri öğrenilmeli daha sonra da gelişim ve kişilik özellikleri öğrenilmeye çalışılmalıdır. Birbirinden farklı ilgi, istidat ve kabiliyetlere sahip olan bireyler öğretmen tarafından ne kadar iyi tanınırsa o kadar iyi bir program hazırlanır ve öğrenciye görelilik ilkesi bu şekilde daha etkin bir biçimde kullanılmış olur (Güven ve Özerbaş, 2016: 150).

Son yıllarda eğitim hususunda birçok yeni fikir ve uygulama ortaya konmuştur. Muhataba görelilik ilkesi de bu fikir ve uygulamalarda göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle okullarda dal/alan seçimlerinin yapılması ve hemen hemen tüm okullarda branşlaşmaya gidilmesi öğrenci özelliklerinin göz önünde bulundurulduğunu ve buna uygun bir eğitimin yapılacağını göstermektedir.

Yukarıda değinilen hususlara bakıldığında bireyi terbiye etme hususunda Kur'an'ın bu özellikleri kendisinde barındırdığını ve bu ilkeyi etkin bir şekilde kullandığını görmekteyiz. Muhataplarına hitap ederken Ey iman edenler! Ey, insanlar! Ey kâfirler gibi ifadeler Kur'an'da Allah'ın muhatabının niteliğine göre bir nidada bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca Allah Teâlâ Kur'an'da hiçbir kuluna kaldıramayacağından fazla bir yük yüklediğini (2. Bakara: 286) bizlere haber vererek insanın kabiliyetlerini göz önüne alarak sorumluluk verdiğini bildirmektedir. Peygamberimiz de muhatapların kendisine sorduğu aynı sorulara kişilerin

ihtiyaçlarına göre farklı cevaplar vermesi din eēitiminde muhatabı tanımanın ve onun durumuna uygun eēitimin-ēretim ilkelerinin uygulanmasının önemini ortaya koymaktadır (Sunar, 2007: 86-87). Bu nedenle din eēitimcileri gerek Kur'an'dan gerekse de Peygamber (s.a.v.)'den almış oldukları eēitim terbiyesi ile din eēitimini uygulamalıdır. Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in uygulamalarında ilke ve metotlar daha önce denenmiş, kısa zamanda ve kalıcı bir şekilde toplumsal eēitim noktasında önemli bir başarı elde etmiştir. Bu nedenle belirtilen ilke din eēitimi açısından önemli bir ilkedir.

“İnsan, daha önce hiçbir şey deēil iken kendisini yarattıēımızı düşünmez mi?”(19. Meryem: 67) ayetinde Allah Teālā bir önceki ayette geçen *“ldēimde gerçekten diri olarak (topraktan) ıkarılacak mıyım?”* (19. Meryem: 66) sorusunu şımarık bir nida şeklinde soran Mekke müşriklerine onların dili ile cevap vererek acizyetlerini ortaya koymaktadır. Muhatabın dil ve üslubu göz önünde bulundurularak cevap verilmiştir. Aynı zamanda ayette insanın hakikati kendisine hatırlatılarak düşünmeye sevk edilmiştir. Düşünme ve akletme kabiliyetleri ile yaratılan insana bu yeteneēini kullanması ve bu sayede Rabbinin sözlerinden dersler çıkarması hedeflenmektedir. Bayraklı (2013: 173)'ya göre, Allah'ın insandan yaratılışı konusunda düşünmesini istemesi, yaradılışını ērenmeyi kendisine bir dev olarak verildiēini göstermektedir. Günümüz doēum bilimlerinden biri olan embriyoloji hususunda bilim insanlarının çalışmalar yapması ile elde ettikleri veriler sonucunda iman esaslarından biri olan öldükten sonra yeniden dirilmeyi desteklemektedir. Ayrıca Allah'ın insandan yaratılışı hususunda düşünmesini istemesi, düşüncenin kişiye bilmeye, bilmenin ise kişiye imana gtrdēn belirtmektedir.

“Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahman'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacaēımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceēimiz günü düşün!” (19. Meryem: 85-86) ayetinde benzetme tekniēi kullanılmak suretiyle daha yaşanmamış ancak gelecekte kesinlikle gerçekleşecek bir durum hakkında bireylerin gözünde somut bir ifadeye büründürülerek anlatılmıştır. Soyut bir olay hakkında fikir yürütmenin zorluēu ve insandaki maddeci anlayışla tatmin olma arzusu, yaratıcısı olan Allah Teālā tarafından iyi bilinmekte bu yüzden muhatapların anlatılanları daha iyi anlamaları için benzetme türü teknikler ile gelecek olan durum hakkında kendilerine bilgilendirme yapılmaktadır. İnsanın hemen hemen her anlamda

beş duyu organı ile algıladığı durumlar hususunda kalbinin mutmain olması, inanç gibi konularda da kendisini bu anlayışa yönlendirmektedir. Muhatabın bu durumunu en iyi bilen muhatabın yaratıcısıdır. Bu sebeple Allah Teâlâ Kur'an'da bu tür ayetler ile muhatabın düzeyine inmekte onun anlayabileceği en basit şekli ile konuyu kendisine anlatmaktadır.

Meryem suresinde geçen bu ayetler bağlamında din görevlileri, din kültürü öğretmenleri ve din eğitimi bilminde çalışmalar yapan kişiler muhataplarını iyi tanımalı, onların veraset ve yaşantı yoluyla elde ettikleri hazırbulunuşluklarına uygun bir şekilde plan ve programlarını düzenlemelidirler.

3.1.2. Tedric (aşamalılık) ilkesi

“Tedric (gradually), derece derece, aşama aşama demektir” (Şanver, 2004: 133). Tedricilik, aşamalılık anlamında kullanılan ve yapılacak bir işin düzen içerisinde sistematik, programlı ve bireyin özellikleri dikkate alınarak yapılmasını ifade etmektedir (Şanver, 2001: 158). Firuzabadi'ye (1305: 307) göre bir nesneye derece derece sebat ederek vardirmek, yakınlaştırmak demektir. Eğitimde ise bireye neyin ne kadar bir süre içerisinde verileceğini ifade etmektedir (Fersahoğlu, 2015: 597).

Eğitimde tedric ilkesinin kullanılması önceki başlığımız olan muhataba yönelik ilkesinde de değinildiği üzere muhatap tanıma ile yakından alakalıdır. Zira bireylerin hazırbulunuşlukları bilinmeden yapılacak bir eğitim faaliyetinde programın aşamalı bir şekilde hazırlanması mümkün değildir. Bu nedenle bireyin her türlü bilgiyi bir anda öğrenmesini beklemek onun tanınmaması anlamına gelmektedir (Fersahoğlu, 2015: 597).

Bayraktar'a (2018: 169) göre bir işin bölüm bölüm, alıştırma alıştırma yapılması Allah Teâlâ'nın genel kanunlarından. Her daim genel geçer olan bu kanun eğitim hususunda da ayrı bir öneme sahiptir. Bir bilginin kısa bir vakitte acele ile toplu olarak verilmeye çalışılması eğitim anlamında bir yarar sağlamayacaktır. Aşama aşama ilerlenmesini öngören tedric ilkesi bu özelliği ile aynı zamanda bir işin basit olandan karmaşığa, kolay olandan zora, özel olandan genel yargıya gibi ilkeleri de bünyesinde barındırmaktadır. Din-i İslam bu genel kaide üzerine bina edilmiştir. İslam'ın ilk

devirlerinde Kur'an konuların iman ve itikad ile ilgili olması, daha sonraki dönemlerde ibadet ve muamelat ile ilgili hükümlerin yer alması bunun göstergesidir.

İnsanın terbiye edilmesini gaye edinen Kur'an, aşamalı bir biçimde eğitim verilmesi hususunda tedric yöntemine sıkça başvurmuştur. Kur'an'ın yirmi üç yıllık bir sürede peyderpey indirilmesi bunun en açık örneklerinden biri olduğu gibi Kur'an'ın içerisindeki surelerde geçen bazı ayetlerde de bu tedric ilkesinden çokça yararlanılmıştır. Bunların bir kısmı şöyledir:

“İnkâr edenler, “Kur'an ona bir defada toptan indirilseydi ya!” dediler. Biz, Kur'an'la senin kalbini pekiştirmek için onu böyle kısım kısım indirdik ve onu ağır ağır okuduk” (25. Furkan: 32).

“Biz Kur'an'ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet âyet ayırdık ve onu peyderpey indirdik” (17. İsra: 106).

Konu başlığı ile ilgili verilebilecek en açık örneklerden biri de şüphesiz içkinin tedricen kaldırılmasını sağlayan ayetlerdir.

Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: “Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür” (2. Bakara: 219).

“Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanuncaya kadar namaza yaklaşmayın”(4. Nisa: 43).

“Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz” (5. Maide: 90).

Verilen ayetler haricinde, namazın ilk olarak farz kılındığı dönemde az rekâtla ve daha az vakitte kılınması sonraki dönemlerde rekât sayılarının artması (Canan, 2011: 93), sadaka ve oruç ile ilgili hükümlerin başta farklı olması hicretten sonra bunların günümüzdeki halini alması, yirmi üç yıllık bir süre zarfında indirilmesine rağmen üslubunda bir farklılık veya tutarsızlık olmaması (Fersahoğlu, 2015: 600) gibi hususlar da Kur'an'da tedric ilkesi bağlamında verilebilecek örneklerdendir. “Hâlâ

Kur'an'ı düşünüp anlamaya çalışmıyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş) olsaydı, mutlaka onda birçok çelişki bulurlardı” (4. Nisa: 82). Ayeti de bu yargıyı desteklemektedir.

Fersahoğlu'na (2015: 598-601) göre Kur'an'ın aşamalı bir biçimde indirilmesinin bazı hikmetleri vardır. Bunlar:

- Hz. Peygamber'in gönlünü teselli etmek ve onu desteklemek
- Kur'an-ı Kerim'in kolay bir şekilde ezberlenmesini ve anlaşılmasını sağlamak
- Aşamalı indirmenin insanların kabul etmesini kolaylaştırması ve hızlandırması
- Uzun bir sürede indirildiği halde tutarsız olmaması, bundan dolayı Allah'ın kelamı olduğunun ve ayrıca onun katından indirildiğinin delili olması.

Kur'an'ın uygulayıcı ve en büyük müfessiri olan Peygamber (s.a.v.)'in hayatına bakıldığında onun da tedriciliği, tebliğ vazifesini sürdürürken aktif bir biçimde kullandığı görülmektedir. Bu ilkenin uygulanmasında bireyi tanımının önemli olduğunu daha önce vurgulamıştık. Bireylerin ihtiyaçlarına göre aynı soruya farklı cevaplar vermesi bu ilkenin amacına uygun bir biçimde Hz. Peygamber tarafından kullanıldığını göstermektedir.

“Ehl-i Kitaptan bir kavme gideceksin. Onları yüce Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim yüce Allah'ın elçisi olduğuma şehadet etmeye davet et. Eğer buna itaat ederlerse, yüce Allah'ın her gün ve gecede onlara beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Buna da itaat ederlerse, zenginlerden alınıp fakirlere verilecek bir zekâtı yüce Allah'ın onlara farz kıldığını bildir. Buna da itaat ederlerse, sakın mallarının en kıymetlilerini alma. Mazlumun bedduasından kork. Çünkü mazlumun bedduası ile Allah arasında perde yoktur” (Müslim, 1992, İman/29). Muaz b. Cebel'in Yemen'e gönderilmesi ile ilgili hadiste Hz. Peygamber'in Muaz'a, tebliği yaparken aşama aşama yapmasını emrettiği yukarıdaki hadis de tedric ilkesinin uygulanması açısından önem arz etmektedir. Bu ve benzeri daha birçok rivayet Hz. Peygamber'in, Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara bildirirken aşamalılık (Tedric) ilkesini aktif bir biçimde kullandığını göstermektedir.

Konu ile ilgili ayet ve hadislerden de anlaşılacağı üzere eğitimci kişi vazifesini yerine getirirken bunları göz önünde bulundurmalı, aceleci davranmamalı, konuları

birbirine entegre olacak şekilde ve aynı zamanda birbirini destekleyerek vermelidir (Bayraktar, 2018: 64).

Meryem suresinde Hz. Zekerîyyâ'nın duasına yer verilirken Allah'a nasıl dua ettiği dikkat çekmektedir. Öncelikle Allah Teâlâ'ya arz-ı halini açıklamakta ve bir dilekte bulunmadan evvel Rabbinin kendisine daha önce verdiği nimetleri hatırlamakta daha sonra duaya başlamaktadır. *"O, şöyle demişti: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım"*(19. Meryem: 4). Allah Teâlâ bu ayette daha önce Hz. Zekerîyyâ'nın duasını kabul edip onu alıştırdığını bundan dolayı onun dua ederken böyle bir ifade kullandığını sonuçta da pişman olmayacağı hususunda ümitvar olduğunu belirtmiştir. Buradan eğitimde pekiştirmenin önemli bir yeri olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Çünkü Zekerîyyâ (a.s) daha önce yapmış olduğu dualardan dolayı bedbaht olmadığını bu vesile ile yaptığı bu duanın da kabul olunacağı hususunda önceki öğrenmelerinden kaynaklanan bir güdülenmeye sahiptir. Dua ederken direkt olarak konuya girmemesi, duadan önce bir hazırlık içerisinde olması, aşamalı bir şekilde halini Allah'a arz ettiğini göstermektedir.

"Ye, iç, gözüün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin olursan, "Şüphesiz ben Rahmân'a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım" de." (19. Meryem: 26) Allah Teâlâ bu ayette kulu Hz. Meryem'in kendi kavmi içerisine kucağında bir çocuk ile hemen girmesi sonucunda ortaya çıkabilecek olası kötü sonuçları engellemek amacıyla yönlendirmektedir. Toplumun tepkisini azaltmak ve aynı zamanda onları yeni olan bu duruma alıştırmak için aşama aşama bir yol takip edilmekte ve nitekim Hz. İsa'nın konuşması ile de bu aşamalı süreç sona ermektedir. Bu ayet de dikkat çeken başka bir husus da Allah'ın Hz. Meryem'e rehberlik etmesi ve davranışlarını nasıl gerçekleştirmesi konusunda ona yol göstermesidir. Herhangi bir yol, yöntem bilmeyen kuluna rehberlik ederek hakikati izhar etmesi eğitim açısından rehberlik faaliyetlerinin önemini de göstermektedir. Bundan dolayı Din eğitimcisi Kur'an'ın bu örneklerinden hareketle ve aynı zamanda yapılandırmacı eğitimin esaslarından biri de olan bilgiyi aktarma yerine rehberlik etme anlayışına sahip olmalı bireylere bilgiyi elde etmede yol göstermelidir.

Hiz. İbrahim'in sözü alıntılanarak verilen aşğıdaki ayet-i kerime de ise şirk noktasında katı bir insan olan babasına yaptığı yanlış tedrici bir söylem ile anlatmaya çalışması dikkat çekmektedir. *“Hani babasına şöyle demişti”: “Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”* (19. Meryem: 42) babasına seslendiği vakit يَا اَبَتِ “Ey babacığım” ifadesinde kullandığı dilin ne kadar nazik, kibar ve saygılı olduğunu göstermekte ve babasına tebliğde bulunurken yapacağı tenkit için de zemin oluşturmaktadır (Bayraklı, 2013: 135). Eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülürken bireyin hatası direkt olarak yüzüne vurulmamalı güzel bir dil ile ona hitap edilmeli, daha sonra aşama aşama hatası kendisine gösterilmelidir. Bu husus din eğitiminde daha da önem kazanmaktadır. Zira din eğitimcisinin yapacağı hata bireyde eğitimcinin kendisine değil dine ait kötü bir izlenimin oluşmasına sebebiyet verebilir. Hiz. İbrahim de en yakınında bulunan babasını kazanmak için böyle bir yola başvurmuştur. Tebliği yaparken babasının taptığı putları kötülemek yerine onların acziyetlerini dile getirerek onu düşünmeye sevk etmektedir. Yani bilgiyi kavratma noktasında tedrici bir yol izlemektedir.

Din eğitimcileri ders-ünite etkinliklerini düzenlerken ve konu içeriklerini öğrencilere aktarırken tedric ilkesini Kur'an'ın ve Hiz. Peygamber'in uyguladığı şekli ile uygulamaya özen göstermelidirler. Bu ilke esas alınarak yapılacak bir eğitim aynı zamanda modern eğitim bilimlerinin önemli kuramcılarından biri olan Skinner'ın Programlı öğretim modelinin aşamalı ilerleme ilkesine de uygun olacaktır. Sonuç itibariyle tedricilik, hem klasik İslam eğitiminde hem de günümüz modern eğitim sistemlerinde kullanılan ve kullanılması gereken önemli bir ilkedir.

Tedric ilkesi ile ilgili genel bilgileri verdikten ve bu ilkenin kullanımına dair önerileri açıkladıktan sonra şimdi de en az tedric ilkesi kadar önemli bir başka Din eğitimi ilkesi olan amaca dönüklük ilkesini genel hatlarıyla ve Meryem suresi özelinde inceleyeceğiz.

3.1.3. Amaca dönüklük ilkesi

Eğitim faaliyetleri ile ilgili hazırlanan programlarda kullanılan iki sözcük vardır. Bunlar hedef ve amaç sözcükleridir. Hedef daha özel bir mana ihtiva ederken amaç ise daha genel anlamı olan bir sözcüktür. Bu nedenle bir eğitim programı için “eğitimin amaçları”, dersin planlaması dikkate alınarak hazırlanan bir programda

“dersin özel hedefleri” ifadesinin kullanılması daha uygundur. Hazırlanan bir eğitim programında üç temel amaç bulunmaktadır. Bunlar; ülkenin eğitim konusundaki politikalarını belirleyen uzak amaçlar, bu uzak amaçlardan yola çıkarak belirlenen eğitim kurumlarının yani okulların genel amaçları ve son olarak genel amaçlar göz önünde bulundurularak hazırlanan dersin özel hedefleridir (Aydın, 2014: 12-13).

Eğitim-öğretimin tüm kademelerinde ve eğitimin yapıldığı her yerde amaç belirlenen hedeflere ulaşmaktır. Bu nedenle eğitim faaliyetleri yürütülürken hedefler her daim göz önünde bulundurulmalıdır. Bir ülkenin gelecek hususunda belirlediği hedefler ile onun altında kalan genel ve özel hedefler birbirine bağlıdır. En alt kısımda özel hedef kategorisinde gerçekleştirilmeyen bir hedef ülkenin belirlediği uzak hedeflere hizmet etmeyecektir. Belirlenen hedefler doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütücüsü olan öğretmenler tarafından ne zaman, nerede, neyi, nasıl ve hangi yöntem-teknikler ile yapacağı gibi hususları dikkate alarak plan oluşturulur. Yani kısaca sonuca hizmet edecek şekilde plan ve programlar hazırlanır (Güven ve Özerbaş, 2016: 149).

Ertürk, amaca dönüklük ilkesi gereği bireyi etkileyebilecek çevre koşullarının göz önünde bulundurulması ve bu şartların amaca hizmet etmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de çevre koşullarının bireyin uygulayabileceği kadar kolay ve amaca ulaşma noktasında teşvik edici olması gerekmektedir (Ertürk, 1975: 87).

Bireyin eğitim süreci içerisinde bilgiyi anlamlı ve kalıcı bir şekilde alabilmesi için bir takım gereklilikleri yerine getirmesi gerekir. Bu gerekliliklerden bir tanesi de bireyi dersin hedeflerinden haberdar etmektir. Derse başlamadan önce hangi konuların işleneceğine dair bazı ön bilgilerin verilmesi bireyi ders hususunda güdüleyerek aktif bir katılım göstermesini sağlamaktadır. Meryem suresinde “*Bu, Rabbinin, Zekerıyyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır*” (19. Meryem: 2). Ayetinde Allah Teâlâ Hz. Zekerıyyâ hakkında ayetleri indirmeden önce konu alanı hakkında muhatapları bilgilendirmektedir. Bu vesile ile anlatılacak konu hakkında muhatapların güdülenmesi sağlanmaktadır. Eğitim açısından önemli olan bir başka nokta ise surenin hemen başında verilen bu ayet ile muhatapların dikkati çekilmektedir. Bu vesile ile mesajı alacak kitle üzerinde bir beklenti oluşturularak verilecek mesajın gücü arttırılmaktadır.

Amaç noktasında Meryem suresinde geçen başka bir ayet ise *“Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsa işte budur”* (19. Meryem: 34) ayetidir. Hz. İsa hakkında ayrılığa düşen Hristiyanların sorularına Kur'an-ı Kerim burada cevap vermekte ve bu kısımda verilen ayetlerin amacının bu ihtilafı ortadan kaldırmak olduğunu belirtmektedir. Nitekim Maide suresinde geçen *“Andolsun, ‘Allah, için üçüncüsüdür’ diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır”* (5. Maide: 73) ayetindeki ifadeler çürütülmektedir. Görüldüğü gibi Allah Teâlâ ayetlerini belli bir amaç doğrultusunda indirerek yanlış bilgiyi ortadan kaldırmaktadır. Bundan dolayı din eğitimcileri dersin giriş kısımlarında hedeften haberdar ettikleri gibi dersin sonunda da amaca ulaşma noktasında ne tür bir sonuca varıldığını bireylere anlatmalıdır.

Amaca dönüklük ilkesi ile ilgili olarak surede geçen bir başka ayet ise özellikle din eğitimi bilimi açısından önem arz eden *“(Ey Muhammed!) Biz, Allah’a karşı gelmekten sakınanları Kur’an ile müjdeleyesin, inat eden bir topluluğu da uyarasın diye, onu senin dilin ile (indirip) kolaylaştırdık”* (19. Meryem: 97) ayetidir. Allah Teâlâ Hz. Peygamber vasıtasıyla muhataplara onların kendi dilleri ile anlayabileceği bir şekilde hitap etmiştir. Bu dil Kur'an'da da belirtildiği üzere (26. Şuara: 193-195) Arapçadır. Bu da bize din eğitiminde ana dilin önemini göstermektedir. Çünkü Allah Teâlâ *“Onlara iyice açıklansın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin dili ile gönderdik”* (14. İbrahim: 4) ayetinde toplumun dil yapısının dini emirlerin iyi ve doğru bir şekilde anlaşılması noktasında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Din eğitimi bağlamında eğitim faaliyetleri sürdürülürken öğretmenlerin konuları kolaylaştırarak ve anlaşılabilir bir şekilde anlatmaları gerekmektedir. Zira bu Kur'an da geçen bir ilke ve aynı zamanda eğitim bilimleri açısından da önemli bir metottur (Bayraklı, 2013: 207/208).

3.1.4. Somuttan soyuta ilkesi

Eğitim-öğretim faaliyetleri çerçevesinde somuttan soyuta ilkesini: “somut olan eşya, olay ve varlıklardan giderek soyut olan kavramlara...” (Önder, 1986: 52) ulaşma şeklinde tanımlamak mümkündür. Çocukların gelişimi dikkate alındığında bilginin

daha kolay ve basit elde edilme yöntemi, duyu organları aracılığıyla bizzat algılamasından geçmektedir.

Bireyin yakın çevresi vasıtası ile elde ettiği somut yaşantılar ve öğrendiği somut kavramlar onun ilk öğrendiği bilgileri oluşturmaktadır. Çocukluğun ilk dönemlerinde bunlar daha az iken sonraki dönemlerde artarak gelişir. Bu gelişme vesilesi ile önceden algılanan somut veriler yaşı ilerlemesiyle birlikte soyut verilerin daha anlamlı ve kalıcı olmasını sağlamaktadır (Çilenti, 1978: 32-33).

Çocukların öncelikle somut verileri kavramalarının nedeni duyu organları ile algılayabilmelerindendir. Duyu organları vasıtası ile elde edilen bilgiler yakın çevreden edinilen bilgilerdir. Soyut bilgiler ise bireyin duyu organları dışında bir algılama gerektirdiğinden dolayı çocuk için ulaşılması güçtür. Bu yüzden ki bireyin zihinsel anlamda gelişimi somuttan soyuta doğru olmaktadır. Eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülürken bu ilke göz önünde bulundurulmalı ve mümkün olduğu kadar çocuklar nesnelerin gerçek şekilleri veya onları temsil eden simge ve sembollerle karşı karşıya getirilmelidir. Özellikle ilkokul seviyesindeki öğrencilere eğitim verilirken bunlara sıkça başvurulması gerekmektedir (Aydın, 2014: 16).

Çocuklar gelişim özellikleri itibariyle ilkokul dönemlerinde bazı soyut kavramları anlayabilecek yapıda olmadıkları için somuttan soyuta ilkesi eğitim açısından bu kademedeki çokça kullanılacak bir ilkedir. Ancak yaş ilerledikçe ve kademe arttıkça bu ilkenin terk edilmesi de söz konusu olmamalıdır. Bireyin eğitim noktasında seviyesi ne olursa olsun anlatılması veya farklı yolla aktarılması güç olan soyut bir konuda somuttan soyuta ilkesi aktif bir biçimde kullanılabilir (Günden, 1978: 62-63).

Din eğitiminde somuttan soyuta ilkesi önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim Din, inanç eksenli olduğundan ihtiva ettiği konular itibariyle birçok yerde soyut kavramlar üzerinden bir anlatım bulunmaktadır. Bundan dolayı bireylere eğitim verilirken somutlaştırarak verilmesi bilinmeyen soyut konuları anlama ve kavramada yardımcı olacaktır. Dinde var olan; Allah'ın varlığı, mucize, cennet, cehennem, melek, ahiret, gibi konular soyut konulardır. Bu kavramların öğretimi yapılırken Kur'an'da birçok yerde somutlaştırma yapılmıştır. Örneğin *“Bu insanlar, devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yerin nasıl yayıldığına bir*

bakmazlar mı?” (88. Ğaşıye: 17-20) ayetinde Allah Teâlâ varlığını ve yüceliğini somut kavramları örnek göstererek sokratik bir metot ile muhataplarına bildirmektedir. Aynı şekilde Yasin suresinde geçen “*Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz onu diriltir ve ondan taneler çıkarırız da onlardan yerler*” (36. Yasin: 33) ayetinde Allah Teâlâ yeniden dirilme için somut bir örnek göstermektedir. Kur’an’ı Kerim’de verilen bu ayetler dışında birçok ayette daha somutlaştırmaya başvurulmuştur (Ayrıca bkz. 30. Rum: 50; 7. Araf: 40; 14. İbrahim: 24-26; 2. Bakara: 264-265; 48. Fetih: 29; 62. Cuma: 5; 29. Ankebut: 41; 2. Bakara: 17-18-19-20; 18. Kehf: 109; 19. Meryem: 10-85-86). Netice itibariyle din eğitiminde soyut bir kavramın öğretilmesi için somut kavramlar ve örnekler ile açıklamak gerekir. Böylece çoğunlukla soyut kavramlar olan dini kavramların daha ikna edici ve tatmin edici bir biçimde benimsetilmesi sağlanabilir (Soyudoğru Mücahit, 2019: 44).

Allah Teâlâ’nın seçkin kulları olan peygamberler dahi bazı konularda tatmin olabilmek için Cenab-ı haktan somut bazı işaretler istemişlerdir. Zira Allah’ın dostu Hz. İbrahim’in ölülerin nasıl diriltildiğı konusunda tatmin olmak için bir işaret istemesi (2. Bakara: 260), Hz. Musa’nın Allah’a iman ettiğı halde kalbinin tatmin olması için onu görmek istemesi (7. Araf: 143) buna örnektir. “*Zekerıyya, “Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver”, dedi. Allah da, “Senin işaretin, sapasağlam olduğın hâlde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır” dedi*” (19. Meryem: 10). Meryem suresinde, Hz. Zekerıyyâ’nın duasının kabul olup olmadığına dair Allah’tan bir işaret istediğı bu ayet de somuttan soyuta ilkesi açısından önemlidir. Ayette eğitim açısından iki husus dikkat çekmektedir. Birincisi Hz. Zekerıyyâ’nın Allah’tan gelen bir müjde hususunda kalbinin mutmain olması için somut bir veri talep etmesi yani soyut bir konunun aklına yatmadığını itiraf etmesi söz konusudur. İkincisi ise Allah Teâlâ’nın Hz. Zekerıyyâ’nın isteğine somut bir açıklama ile anında dönüt vermesidir. Din eğitiminde bu ilkeler kullanılırken ayette geçtiğı gibi somutlaştırılmalı eğer öğrenci bir konuyu anlamamışsa anında dönüt ve düzeltme ile bilgi anında pekiştirilmelidir. Din eğitimcisi konuyu anlatırken soyut verileri yaş ve gelişim düzeylerine göre düzenlemeli, küçük yaş gruplarındaki bireylere uygun somut veriler ile açıklama yapmalıdır. Bu aynı zamanda peygamberlerin eğitimci özelliklerinden biri olan tebyin vasfının da bir gereğidir. Bu kısımda bireyin yanlış anladığı bir husus

anında düzeltilmelidir. Çünkü yanlış öğrenilen bir bilginin sonradan düzeltilmesi çok zordur.

Meryem suresinde geçen başka bir ayette ise “*Allah’a karşı gelmekten sakınanları Rahman’ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün!*” (19. Meryem: 85-86) buyurulmaktadır. Çeşitli meallerde farklı anlamlar verilmekle birlikte ayette geçen *ورداء* ifadesi “*susamışlar*” olarak anlamlandırılmıştır (İsfahani, 2017: 1004). Bu sebeple birçok mealde ayet sürü veya deve benzetmesi ile çevrilmiştir. Ayette teşbih (Benzetme) metodundan faydalanarak somutlaştırma yapılmıştır. Allah’ın emri ile hesap görüldükten sonra suçluların cehenneme sürüklenişleri susuz kalan develerin suya koşma şekline benzetilerek muhatapların yakın çevrelerinde gördükleri canlılardan biri olan deve üzerinden somut bir öğrenme gerçekleştirmelerini sağlamıştır. Buradan hareketle denilebilir ki din eğitimcisi bir konuyu anlatırken bireyin duyuları ile yakın çevresinden algıladığı şeylerden başlayarak örnek vermesi bilginin pekişmesinde daha etkili olmaktadır.

3.1.5. Bilinenden bilinmeyene ilkesi

Bir dersin işleneceği tüm süreç boyunca dersin giriş kısmından konunun tamamen öğretilmesine kadar bireyin önceden sahip olduğu bilgi, duyum ve gözlemlerden hareket ederek bilinmeyen bilginin verilmesi gerekmektedir. Bireyin daha önce sahip olduğu bilgilerin yeni bilgiler ile birlikte verilmesi bilginin daha kalıcı ve anlamlı olarak öğrenilmesini sağlamaktadır (Önder, 1986: 48). Bilinenden bilinmeyene ilkesi önceki başlığımız olan somuttan soyuta ilkesi ile karıştırılmamalıdır. Zira somut olan bir varlık hakkında birey tarafından daha önce edinilmiş bir bilgi bulunmayabilir (Aydın, 2014: 18).

Eğitim-öğretimde etkili ve verimli bir sürecin oluşturulabilmesi için daha önceden öğrenilen bilgiler ile bağlantı kurulmalıdır. Hem yeni bilgilerin öğretilmesi ve kalıcılığının sağlanması hem de eski öğrenmelerin üzerine yeni ve farklı bilgiler inşa etmede bilinenlerden hareket edilmelidir (Ausubel, 1977: 162-178). Böyle bir eğitimin yapılabilmesi için bireylerin birbirlerinden farklı olan yönleri ve hazırbulunuşlukları dikkate alınmalıdır. Her bireyin bir diğerinden hazırbulunuşluk düzeyi açısından farklı olma ihtimali yüksek olduğundan eğitim-öğretim durumları

buna göre planlanmalıdır. Gerekğinde öğretmen tüm öğrencilerin tek tek hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeli ve bilgiyi bu yönde yapılandırmalıdır (Güven ve Özerbaş, 2016: 157).

Kur'an-ı Kerim'in bizzat kendisi bir bilgi hazinesidir. Bu sebeple o birçok yerde muhataplarının gerek kendi içinde bulunan gerekse de çevreden edinmesi gereken bilgileri keşfetmesini amaçlamaktadır. Yani gayesi mutlak gerçeğin bilgisine vakıf olmayı sağlamaktır (Fersahoğlu, 2015: 568). Meryem suresi bu konuda önemli örnekler barındıran surelerden biridir. Bu ayetlerin bir kısmına değinmekte fayda vardır.

Hız. Meryem'in hamile kalma süreci Kur'an'da anlatılırken bir kısmı günümüz bilimsel verileri ile uyuşan bir kısmı ise akıl ve mantık ile izahı mümkün olmayan ancak Allah'ın yüce kudreti ile açıklanabilecek ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Nitekim Hız. Meryem'in Hız. İsa'ya babasız olarak hamile kalması bunun en çarpıcı örneğidir. Hız. Meryem Kendisine ruh üflemek için gönderilen Cebrail (a.s) ile diyalogunda şöyle bir ifade kullanmaktadır. *“Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi”* (19. Meryem: 20). (وَلَمْ يَمَسَّ نَبِيَّ بَشَرٍ) *“Bana hiçbir insan dokunmadığı halde”* ifadesinde geçen “dokunma” cinsel ilişki anlamında kullanılmıştır (Bayraklı, 2013: 102). Görüldüğü gibi Hız. Meryem daha önceden sahip olduğu bilgilerden yola çıkarak çocuğunun olabilmesi için bir erkeğin olmasının gerektiğini ifade etmektedir. Ayetin devamında iffetsiz bir kadın olmadığını belirtmesi de bekâr oluşunu ifade ettiğini bundan dolayı da bekârlığın hamile kalma yönünde bir engel olduğunu belirtmektedir. Tüm bu ifadeleri kullanmasının gerekçesi hamile kalma ile ilgili daha önceden sahip olduğu bilgilerin var olmasıdır. Önceden birtakım bilgilere sahip olması onu düşünmeye ve bilgiyi elde etmede sorgulamaya yöneltmektedir. Yeni öğrendiği bilgilerin önceden öğrendiği bilgiler ile sahip olduğu şemaya uymaması bilgiyi hemen özümsemesini engellemektedir. Bu yüzden yeni bilgiyi sorgulayıcı bir biçimde eski şema ile değiştirerek etkili ve kalıcı bir şekilde alınmasını sağlamaktadır.

İsrailoğullarının Hız. Meryem'in oğlu İsa'yı işaret etmesi sonucu verdikleri tepki de yine önceki öğrenmelerden kaynaklanmaktadır. Surede geçen; *“Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. “Beşikteki bir bebekle nasıl*

konusuruz?” dediler” (19. Meryem: 29) ayeti toplumun beşikteki bir bebeğin konuşmak için yeterli kabiliyetlere sahip olmadığının bilgisine sahip olduklarını göstermektedir. Allah Teâlâ İsrailoğullarını aciz bırakmak ve yapacakları iftira ve işkenceleri engellemek amacıyla bildikleri bilgini tam tersi bir uygulama ile onları aciz bırakmaktadır. Daha önceki paragrafta geçen yirminci ayette ve bu ayet ışığında şunu söylemek mümkündür: Bireyler bilgiyi anlamlandırma noktasında önceki öğrenmelerini harekete geçirerek bilginin kalıcılığını sağlamaktadır. Bu nedenle eğitimcilerin özellikle de din eğitimcilerinin konu-kavram öğretiminde öğrencilerin ön bilgilerini yoklamalı, yeni bilgileri öncekiler ile ilişkilendirerek öğretmelidir.

Surede Hz. İbrahim’in babasını tebliğde bulunurken kullandığı ifadeler önceki öğrenmelerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Nitekim Hz. İbrahim akıllı bir insanın bilmesi ve anlaması gereken en önemli kavramlardan biri olan ilahlığın mükemmellik anlamına geldiğinin farkındadır. Bu sebeple duymayan, görmeyen faydasız birtakım varlıkların yani kısaca kendine bile yararı olmayan sahte ilahların anlamsızlığını belirtmektedir. *“Hani babasına şöyle demişti: “Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”* (19. Meryem: 42) ifadesi ilahlık konusunda önceden elde ettiği birtakım net bilgilere sahip olduğunu, yeni öğrenmelerini bunun üzerine bina ettiğini göstermektedir.

Yaratılışı hususunda delil isteyen insanlara: *İnsan, daha önce hiçbir şey değil iken kendisini yarattığımızı düşünmez mi?* (19. Meryem: 67) diye sorarak varlığı konusunda önceden sahip olduğu bilgilerini sorgulamasını istemektedir. Bu sebeple iman etme noktasında kendilerine rehber olacak bir bilgiyi de onlara vermektedir.

Somuttan soyuta ilkesinde değindiğimiz bu ayette ise Allah Teâlâ benzetmeye başvurarak insanlara bilgi sahibi oldukları bir konuyu daha sonra öğrenilecek bir konu için öğrenme aracı olarak kullanmaktadır. *“Allah’a karşı gelmekten sakınanları Rahman’ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün!”* (19. Meryem: 85-86) burada kullanılan somut benzetme cahiliye devrinin bilinen konuları ile özdeşleştirilerek soyut ifade bilinen somut bir kavram ile öğretilmiştir.

3.1.6. Sosyallik ilkesi (otoriteye itaat ve özgürlük)

Eğitimin temel amaçlarından birisi bireylerin sosyalleşmelerine yardımcı olarak yaşadıkları toplumun bir ferdi olmalarını sağlamaktır. Bu sosyalleşme süreci dengeli bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Bireyler süreç boyunca içerisinde bulundukları toplumun normlarını, örf ve adetlerini öğrenirken aynı zamanda otoriteye karşı saygılı olmayı da öğrenirler. Bunun haricinde başka bireylerin hak ve özgürlüklerini kısıtlamadan özgür davranışlarda bulunabileceğinin de farkına varır. Bireyin özgürlük alanı toplumun ona tanıdığı sınırlar ile kısıtlıdır. Bu yüzden bireye özgürlük için bir alan tanınırken onun topluma karşı sorumlulukları da öğretilmelidir (Güven ve Özerbaş, 2016: 164-165).

Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri ile gösterdiği davranışlar arasında bir denge sistemi oluşturulmalıdır. Çünkü bunlar bireyin özgürlük anlayışını ve topluma adapte olma süreçlerinin başarıya ulaşmasında kilit bir role sahiptir. Kendini gerçekleştirmek isteyen bireylerin rahatça hareket edebilmeleri, ruhi ve bedeni kabiliyetlerinin gelişmesi onların özgürlüklerini tam olarak yaşamaları ile mümkündür. Ancak bunu yaparken toplumun değer yargıları göz önünde bulundurulmalı, yapılan davranışların başka bireyleri nasıl etkileyeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Buradan hareketle, eğitimde bireylerin özgürlüğü ve sosyalleşme süreçlerinin önem arz ettiğini söylemek mümkündür. Tüm bu süreç boyunca bireyin kabiliyetlerini ortaya çıkarabilecek etkinlikler yapılmalı aynı zamanda da bu kabiliyetlerin ürünü olarak ortaya çıkan davranışların bireyin çevresi üzerindeki etkilerini fark edebileceği bir bakış açısına sahip olması sağlanmalıdır (Aydın, 2014: 19-20).

Bireylere din eğitimi verilirken bazı temel ilkeler küçük yaştan itibaren öğretilmelidir. Öğretilmesi gereken bu temel prensiplerin en önemlilerinden biri, İslam'ın ana gayesi olan kulu kula veya farklı varlıklara kul olmaktan kurtarıp âlemlerin Rabbi olan Allah'a iman etmelerini sağlamak olmalıdır. Zira bireyin Allah'a iman edip otoritesini kabul etmesi bir Mü'min olarak onun sınırlarını belirlemekte bu da onun dünyadaki davranışlarını düzenlemektedir. Bunun sonucu olarak bireyin hem dünyada hem de ahirette kurtuluşa varması istenmektedir. Bunun aksine bireye sınırsız hareket alanının tanınması onun belli bir süreden sonra kendisine verilenler ile

yetinmemesine dolayısıyla da yüce Allah'ın otoritesine karşı çıkmasına sebep olacaktır. Bu durum ise onun hem dünya hem ahiret saadetini kaybetmesine neden olacaktır. Rabbinin otoritesini kabul eden insan herhangi bir davranış sergiledikten sonra yaratıcısına şükürde bulunup tevekkül eder. Bu sayede hem yaratılmışlara kulluk etmek zorunda kalmayacak hem de özgürlük alanına zarar vermeyecektir (Soyudoğru Mücahit, 2019: 48).

İffet ve edebın sembolü olan Hz. Meryem'in Cebrail (a.s)'a hitap ettiği; *Meryem*, “*Senden, Rahmân'a sığınırım. Eğer Allah'tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)*” dedi (19. Meryem: 18). Ayette Rabbinin otoritesine nasıl bağlı olduğunu, karşılaştığı sorunlar neticesinde ona dayanma şekli gözler önüne serilmektedir. Bu onun davranışlarını belirlemede bir yaratıcının gücünü kabul ettiğinin ve inancının getirmiş olduğu alışkanlık ile hemen onun iradesine sığınmasının tecellisidir.

“*Şüphesiz, Allah, benim de Rabbin, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur*” (19. Meryem: 36). Ayetinde de Hz. İsa'nın bir önceki ayette annesinin Rabbine karşı olan dayanması gibi bir kulluk örneği sergilediği görölmektedir. Allah (c.c.) aşırılık ve azgınlıkta ileri giden bir toplum olan İsrailoğullarını imana davet etmektedir. Bunun neticesinde mutlak otoriteye bağlılıklarının onları aşırılıklarından arındıracağı ve toplum içerisinde yapageldikleri azgınlıkları terk etmeleri istenmektedir.

Bir peygamber babası olan Azer'in şirkte direktmesi sonucu oğlu İbrahim tarafından uyarılması Meryem suresinde şöyle anlatılmaktadır: *İbrahim*, *şöyle dedi: “Esen kal! Senin için Rabbinden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır”* (19. Meryem: 47). Burada Hz. İbrahim'in babasına karşı kullandığı ifadeler şirkte direktmesine rağmen ona hayır duasında bulunması, onun merhametinin ve Allah'a sadık bir kul oluşunun bir göstergesidir. O en üstün otoriteyi kabul ettiği için başka otoriteleri reddetmekte ve bu yönde peygamberliğinin gereklerinden biri olan tebliğini yaparak toplumu eğitmektedir. Bunu yakın çevresi olan babasından başlayarak yapmaktadır. Sonuç itibariyle görölüyor ki iman ve itaat Hz. İbrahim'in davranışlarını müspet anlamda etkilemekte ve bu yönde eğitim yapmasını sağlamaktadır. Yani bildiklerini uygulamalı olarak da hayatına aktardığı için iyi bir rol model olmaktadır.

Meryem suresinde geçen aşağıdaki ayetler de yine yaratıcıya karşı itaati içeren davranışlarımızın ve özgürlük alanımızın sınırlarını belirleyen ifadeleri içermektedir. *“Sizi ve Allah’tan başka taptıklarınızı terk ediyor ve Rabbime ibadet ediyorum. Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum”* (19. Meryem: 48). *“(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu hâlde, O’na ibadet et ve O’na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O’nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun?”* (19. Meryem: 65)

Tüm bu ayetler ışığında eğitimde sosyallik ve otoriteye bağlılığın davranış değiştirmede önemli rolü olduğunu söylemek mümkündür. Din eğitiminde bireylere ahlak ve ibadet ile ilgili bilgilerden önce iman eğitimi verilmeli çünkü bu tüm sürecin başlangıç noktasıdır. Rabbinin otoritesini kabul edip benimseyen bir birey ahlaki açıdan ve ibadetler noktasında kendi özgür iradesi ile davranışlarını belirleyecektir.

3.1.7. Yakından uzağa ilkesi

Yakından uzağa ilkesi öğrencinin yer ve zaman açısından en yakınından hareket edilerek gittikçe daha uzak mekânlara ve zamana doğru hareket edilmesi gerektiğini ifade eder (Saraç, 2006: 106-118). Eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanmasında ve öğrenme-öğretme etkinliklerinin düzenlenmesinde bireyin içinde yaşadığı sosyo-kültürel ve ekolojik yapıdan hareket edilmeli daha sonra bu alan genişletilmelidir. Örneğin bu ilkeyi esas alan bir öğretmen herhangi bir konuda örnek verirken ilk önce bireyin ailesinden başlar. Aileden sonra sokak, mahalle, belde, ilçe, il ve daha uzak yerlere uzanan bir yol izler. Okullarda verilen tarih derslerinin de bu ilkeye göre hazırlanması gerekir. Zira tarihi konular öğrenilirken ilk önce günümüzdeki olaylar ile öğrencinin zihninde bir temel oluşturulur daha sonra ise geçmiş dönemlere dair bilgiler bu temelin üzerine bina edilir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın okulların tüm kademelerinde öğretmenler için hazırlamış olduğu öğretmen kılavuz kitapları bu esasa göre düzenlenmiştir (Güven ve Özerbaş, 2016: 158).

İnsanın yakın çevresi ona her zaman daha anlamlı gelmiştir. Çünkü yakın çevre kendisi tarafından en iyi bilinen öğrenme alanıdır. Birey bu yakın çevre içerisinde gelişim sürecindeki ihtiyaçlarını karşılar ve aynı zamanda tecrübe edindiği olaylar ile bu çevrede yüz yüze gelir. Bundan dolayı bireylere eğitim verilirken onların yakın çevresinde bulunan varlık, eşya ve olaylardan başlanmalıdır (Önder, 1986: 49).

Güven ve Özerbaş'a (2016, 158-159) göre yakından uzağa ilkesi eğitimciler tarafından üzerinde çok fazla durulmayan bir ilkedir. Aksine bu ilkenin önemli olduğu ve sadece öğretmenlerin değil tüm eğitimcilerin bu ilkeyi dikkate alarak eğitim faaliyetleri düzenlemeleri gerekmektedir. Bunun sebebi bireyin içinde var olan "yakın" ilgisidir. Bireyin bu ilgisini bilen bir eğitimci etkinliklerini onun günlük alışkanlıklarına ve gün içerisinde en çok uyguladığı etkinliklere göre düzenlemelidir. Bu onların öğrenmeye karşı daha fazla istekli olmalarını sağlayacaktır. Yakın çevreden başlayarak verilen bir eğitim doğal öğrenme ortamına yakın bir yapıda olduğundan dolayı öğrenmenin daha kolay bir şekilde gerçekleşmesine de katkı sağlayacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de teşbih sanatının kullanıldığı birçok ayette benzetilen kısımlar insanın yakın çevresinde bilgisine sahip olduğu varlık veya durumlarıdır. *"Deveye bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmıştır!"* (88. Gâşiye: 17), *"O, gökten bir ölçüye göre yağmur yağdırandır. Biz onunla ölü araziye canlandırdık. İşte siz de, böyle diriltileceksiniz"* (43. Zuhuruf: 11). Ayetleri bu yargıyı destekleyen örneklerden bazılarıdır.

Hz. İbrahim tebliğ faaliyetini yürütürken ilk önce yakın çevresinden başlamıştır. *"Hani babasına şöyle demişti": "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?"* (19. Meryem: 42) Babasını Allah'a iman etmeye davet ederken kullandığı ifadeler yaptığı tebliğin yani eğitimin etkililiğini göstermektedir. Zira yaratıcı bir varlığın üstün özelliklere sahip olması gerektiğini bilen Hz. İbrahim babasına hitap ederken taptığı varlıkların işitme, görme ve fayda sağlama gibi basit özelliklerden bile aciz olduğunu vurgulayarak onu yanlıştan alıkoymak istemiştir. Çünkü bu özellikler babasının çevresinde gördüğü tüm varlıklarda bulunan basit özelliklerdir. Oysa Allah (c.c.) çok daha yüce vasıflara sahiptir. Hz. İbrahim bu ilkeden harekete ederek Allah'ın büyüklüğünü ve kudretini göstermeye çalışmıştır.

Hz. İbrahim'in oğlu olan Hz. İsmail'in vasıfları açıklanırken onun yakın çevresine yaptığı telkinler üzerinde durulmuştur. *Ailesine namaz ve zekâtı emrederdi. Rabbinin katında da hoşnutluğa ulaşmıştı* (19. Meryem: 55). Hz. İsmail, Allah'ın tebliğ amacıyla kendisine emrettiği bilgileri yakın çevresi olan ailesinden başlayarak kavmine bildirmiştir. Peygamberlerin kendileri rol-model oldukları için aileleri de

toplum için birer rol-model sayılmaktadır. Hz. İsmail'in önce ailesine emretmesinin sebebi de budur.

Din eğitiminde bireylere birtakım bilgiler verilirken yakın çevreden bilinen örnekler kullanılmalıdır. Bu ilkeden hareket eden bir din eğitimcisi bireyin hazırbulunuşluk düzeyini ve öğrenme eksikliklerini daha iyi anlar ve etkili bir eğitimin yapılması için öğretim faaliyetlerini buna uygun düzenler.

Yakından uzağa ilkesi ile ilgili olarak şunu da söylemek mümkündür. Yakınlık sadece yakın çevre olarak anlaşılmamalıdır. Bu ilke aynı zamanda yakın bireyler, yakın zaman gibi özellikleri de içermektedir (Fersahoğlu, 2015: 570).

3.1.8. Aktivlik ilkesi (etkin katılım, yaparak/yaşayarak öğrenme)

Kavramsal çerçevede eğitimin tanımına yer verilirken bireyin kendi yaşantıları sonucu kalıcı izli davranış değişiklikleri oluşturma süreci olarak tanımlamıştık. Bu tanımda dikkat çeken kısım “kendi yaşantıları yolu ile” elde etme kısmıdır. Bu ifade bireyin eğitim-öğretim sürecinde bilginin kazanılması için aktif bir katılımının olması gerektiğini göstermektedir. Plan ve programlar öğrenci özelliklerine uygun bir şekilde düzenlendiği için öğrencinin burada aktif bir şekilde katılımının olması gerekmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda bireylerin okuduklarının % 10'unu, işittiklerinin % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem işittiklerinin % 50'sini, söylediklerinin % 70'ini, hem yapıp hem de söylediklerinin % 90'ını hatırlayabilmektedir. Bu nedenle bireylerin eğitim sürecine aktif bir şekilde katılımlarının sağlanması bilginin daha etkili ve kalıcı olmasını sağlamaktadır (Güven ve Özerbaş, 2016: 155).

Bu ilkenin uygulanması öğrencinin bizzat katılım göstermesine bağlıdır. Öğretmen bu süreçte faaliyetlerin yönetilmesini ve kontrollerin yapılmasını sağlayan bir rehber konumundadır (Antel, 1952: 88).

Öğretmenin rehberliği ve öğrencilerin de aktif katılımları ile uygulanan bu ilkeye göre birey, ders esnasında kazandığı bilgi ve becerileri sadece derste değil aynı zamanda günlük hayatta da kullanabilmelidir. Bu ise bilginin hayata transfer edilebilmesi ile ilgilidir. Transfer edilen bu bilgiler pratikte hem onun işine yarayan, hem de karşılaştığı sorunların çözümünde ona farklı bakış açıları sunan bilgilerdir. Bu

sebeple aktif bir katılım ile kazanılan bilgiler kolayca unutulmaz, gerçek hayatta da bireylere yol gösterir. Ancak bu ilke uygulanırken dikkat edilmesi gereken bir husus da vardır ki bu, ilkenin amacına ulaşmasında temel etkindir. Bu husus, konu alanı ile etkinlikler arasında organik bir bağın oluşturulmasıdır. Zira konu ile alakalı olmayan etkinliklerin seçilmesi dersin amaçlarının gerçekleşmesine engel olabilmektedir (Dewey, 1966: 16-66).

Dinimizin temel gayesi, İnsanları doğru yola iletmek ve Allah’a kulluğun bir gereği olarak ahlaklı bir yaşam şeklinin yeryüzüne hâkim kılınmasını sağlamaktır. Bunun gerçekleşmesinin şartı ise bireylerin iman ilkelerini benimsedikleri gibi yaşam tarzlarına da aktarmasına bağlıdır. Zira hareket olmadan sadece iman ettiğini söylemek yeterli değildir. Müslümanca bir bilinç ile yapılan her iş ve davranış dinin hayata ne kadar etki ettiğinin de göstergesidir. Bu nedenle bireylere din eğitimi verilirken sadece teorik bilgilerin kazandırılmaması gerekir. Aynı zamanda bu bilgileri uygulayabilecekleri sosyal yaşam koşullarını da oluşturmak önemlidir. Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette iman etmek ve salih amel işlemek kavramları peş peşe kullanılmıştır. Bunun sebebi İslam’ın hareket dini olması ve yanlış düzeltmenin temel gaye olmasıdır. Buradan da anlaşılacağı üzere teoride elde edilen bilgilerin pratikte de uygulanması kalıcılığın sağlanması için önemlidir.

Hiz. Zekerıyyâ’nın Meryem suresinde yer verilen duasında, yaptığı duada mahrum olmadığını belirttiğine yer verilmiştir. *”O, şöyle demişti:” “Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım”* (19. Meryem: 4). Aktiflik ilkesi ile ilgili teorik bilgilere yer verirken bu ilkenin gelecekte sorunları çözmeye yardımcı olması gerektiğine değinmiştik. Hiz. Zekerıyyâ’nın hayatı boyunca kendisine Allah’ı vekil kılması ve duasına Allah Teâlâ tarafından cevap verilmesi daha sonraki davranışlarını etkilemiştir. Bu sebeple yaptığı duaların kabul edilmesi Hiz. Zekerıyyâ’nın bilgilerinin pekişmesini sağladığı söylenebilir. Daha önce sürekli bir şekilde yaptığı dualardan dolayı bedbaht olmaması aktif bir şekilde bunu tecrübe ettiğini göstermektedir. Duaların kabul edilişı onun bu konudaki öğrenmelerini kalıcı hale getirmiştir.

Peygamberler Allah’tan aldıkları emirleri insanlara tebliğ etmek ve bu bilgileri gerek sözlü gerekse de uygulamalı olarak tebyin etmek zorundadırlar. Bu faaliyet aslında görevleri itibariyle onların eğitimci özelliklerinin aktif bir özellik

barındırdığını göstermektedir. Meryem suresinde kıssalar açıklanırken peygamberlerin yaptıkları uygulamalar bu yargıyı desteklemektedir. “*Derken Zekerıyyâ ibadet yerinden halkının karşısına çıktı. (Konuşmak istedi, konuşamadı) ve onlara “Sabah akşam Allah’ı tespih edin” diye işaret etti*” (19. Meryem: 11). Ayetinde Hz. Zekerıyyâ’nın yakın çevresinden başlayarak aktif bir tebliğ faaliyetinde bulunduğunu ve bunu yaparken jest ve mimiklerini de kullandığı görülmektedir. Aynı şekilde Hz. İbrahim babasına: “*Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahman tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum*” (19. Meryem: 45) diyerek tebliğde bulunması peygamberlik vazifesini aktif bir biçimde yerine getirdiğini göstermektedir. Meryem suresinin son kısmında Allah Teâlâ’nın Hz. Muhammed’e (s.a.v.) hitaben: *(Ey Muhammed!) Biz, Allah’a karşı gelmekten sakınanları Kur’an ile müjdeleyesin, inat eden bir topluluğu da uyarasın diye, onu senin dilin ile (indirip) kolaylaştırdık* (19. Meryem: 97), şeklinde bir açıklamada bulunması, kurulu olan yanlış bir düzenin ıslahı için peygamber aracılığıyla muhataplara bir kolaylık sağlandığı ifade edilmektedir. Hz. Peygamber’in aktif ve etkin katılımı, muhatapların anlayış ve kabiliyetlerine göre emir ve yasakları bildirmesi, toplumun eğitilmesi ve bu eğitimin kalıcı hale gelmesine büyük katkı sağlamıştır.

Bu bilgilerden yola çıkarak, din eğitimcisinin vazifesini yerine getirirken pasif olamaması, aktif bir şekilde eğitim sürecine katılarak rol-model olması gerektiğini söyleyebiliriz. Çünkü din eğitimi bilimi pasif bir alan değil, aksine hayatın her anında ve her mekânda aktif bir biçimde var olan bir bilim dalıdır. Kur’an-ı Kerim’de iyiliğin emredilmesi kötülüklerden sakındırılması ile ilgili ayetler (Ayrıca bkz. 3. Al-i İmran: 104 ve 110; 7. Araf: 199; 9. Tevbe: 71; 31. Lokman: 17; 16. Nahl: 125; 20. Tâhâ: 43) ve Hz. Peygamber’in: “*Bir kötülük gördüğünüzde onu elinizle düzeltin, eğer elinizle düzeltemiyorsanız dilinizle düzeltin. Şayet dilinizle de düzeltemiyorsanız kalbinizle buğzediniz. Bu ise imanın en zayıf derecesidir*” (Beyhaki, 1423: 55) şeklinde inananlara emir buyurması da bunu göstermektedir.

3.1.9. Hayata yakınlık ilkesi (hayatilik, yaşama yakınlık)

Hayatilik ilkesi ünlü Amerikan filozofu ve eğitimcisi John Dewey'in eğitimde esas kabul ettiği bir ilkedir. Faydacı bir yapıya sahip olan bu ilke, temelde bireylere günlük hayatta yarar sağlayacak, işlerini kolaylaştıracak bilgilerin verilmesi esasına dayanır. Bu amaçla okulda verilecek bilgiler, bireyin gündelik yaşantısında kullanabileceği bilgiler olmalıdır. Bu doğrultuda öğretilecek bilgiler onların günlük yaşamlarında fayda sağladıkça derse karşı güdülenmelerini de arttıracaktır. Günlük yaşamlarında bireylere herhangi bir fayda sağlamayan bilgilerin verilmesi hem anlamsız hem de zaman kaybıdır. Eğitim programları ve öğretim durumları planlanırken gerçek yaşam koşulları ile bağdaştırılarak ve bireyin karşılaşılabileceği problemlere çözüm üretebilecek şekilde düzenlenmelidir. Bunlarla ilgili etkinlikler bizzat öğrencilere yaptırılmalıdır (Güven ve Özerbaş 2016: 156).

Günümüzde bireyler sahip oldukları birçok bilgiyi formal eğitim aracılığıyla elde etmektedirler. Formal eğitim yoluyla örgün eğitim kurumlarında bireylere verilen eğitimler gerçek yaşamdan uzak olamazlar. Bunların bireylerin yaşam koşullarına katkı sağlayıcı bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Ders, hayata hazırlık sürecinden ziyade bizzat hayatın kendisi olmalıdır. Derste yapılacak etkinliklerden kullanılacak yöntem ve tekniklere kadar daha birçok durum bireyin sosyal yaşantısı ile entegre olmalıdır (Aydın, 2014: 18). Bu sayede bireyler teoride elde ettikleri bilgileri pratikte de kullanabilme fırsatına erişebilmektedirler.

Bireylerin gerçek yaşam koşullarına uygun olmayan bir program ile yapılan eğitim-öğretim faaliyetleri gerçek olmadığı gibi olumsuz örnek de olabilmektedir. Öğrenciler böylesi bir sistemde ilerleme göstermediği için tembelliğe de sevk olmaktadır. Oysa gerçek yaşam koşullarında durumlar çok karışık olabilmekte ve öğrenciler bazen bu durumların içerisinde çıkamayacak bir noktaya gelebilmektedir. Böyle bir durum karşısında öğrencilerin dersin üstesinden gelebilmeleri için konular sade bir dil ile anlatılmalı ve somutlaştırmalar yapılarak öğrencilerin bilgiyi kalıcı hale getirmeleri sağlanmalıdır (Schorling ve Wingo, 1967: 104-105).

Hayatilik ilkesi ile ilgili genel bilgilerin ardından Meryem suresinde bu ilkenin nasıl işlendiğine dair bilgilere değinelim.

Hız. Meryem'in Cebrail (a.s)'a cevap verdiği yirminci ayette şöyle buyurulmaktadır: *Meryem, "Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi* (19. Meryem: 20). Hız. Meryem'in burada kullandığı ifadeler bilimsel açıdan konuya yaklaştığını göstermektedir. Nitekim çocuğunun olabilmesi için bir babanın olması gerektiğini söylemesi daha önce bu konuda edindiğı bilgi ve tecrübelerin tezahürüdür. Hız. Meryem "bana hiçbir insan dokunmadı" diyerek iffetsiz bir kadın olmadığını وَلَمْ أَكْ بَغِيًّا ifadesi ile belirtmekte bu sebeple namusundan emin olduğunu açık bir biçimde belirtmektedir (Alan, 2018: 70). Kendinden emin olması ve bir çocuğun doğumu için gerekli olan bazı bilgilere önceden sahip olması karşılaştığı bu yeni durum karşısındaki öğrenmelerini etkilemiştir.

Bu bilgiler ışığında din eğitimcilerinin öğrenme-öğretme durumlarını bireylerin durumlarını gözeterek ve onların uzun bir süreç içerisinde kullanabilecekleri faydalı içerikler ile donatmalarının gerektiğini söyleyebiliriz. Bu sayede bilginin transfer edilmesi sürecinde güdülenmenin artması ve kalıcı olarak birey tarafından benimsenmesi sağlanacaktır.

3.1.10. Sebep-Sonuç ilkesi

Sebep (Neden), "Bir olay veya durumun meydana gelmesine yol açan başka olay veya durum, illet" anlamına gelmektedir (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 216). Sonuç ise "sebeplerin neticesinde ortaya çıkan olay veya durum" olarak tanımlanmaktadır (Topçu, 2014: 60).

Sebep-sonuç ilkesine göre insan zihni gerek sosyal olayların incelenmesinde gerekse de belli olayların sonucunda elde edilen bilgilerden bir ürün (sentez) ortaya koymada bu ilkeyi esas almalıdır (Bayraklı, 2002: 215-216).

Allah Teâlâ Kur'an'ı Kerim'de insanın yaratılış gayesinden evrenin düzenine, öncekilerin ibretlik durumlarından gelecekte meydana gelecek olaylara kadar birçok konu ile ilgili ayetleri açıklarken sebep-sonuç ilkesine dayandırmaktadır (Ayrıca bkz. 3. Al-i İmran: 120; 5. Maide: 105; 7. Araf: 94,96; 8. Enfal: 29,46,53,65; 14. İbrahim: 7; 20. Ta-ha: 123,124; 25. Furkan: 45,46,47,48,49. vb.). Ayetlerdeki hikmetlerin daha

iyi anlaşılması ve bilgiyi kavrama sürecinin hızlandırılması amacıyla sebep-sonuç tahlillerine çokça yer verilmiştir.

Hz. Zekerıyyâ'nın çocuk sahibi olmak amacıyla Allah'a yapmış olduğu nidanın asıl nedeni akrabalarının kendisinden sonra asi olmalarından korkması olarak açıklanmaktadır *“Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaştırmış bir kimse kıl!”* (19. Meryem: 5-6). Ayrıca Hz. Zekerıyyâ ileri bir yaşta çocuk sahibi olmanın mümkün olmadığını bildiğinden dolayı duasında bir insan olarak acziyetini ortaya koymaktadır. Bir çocuğun varlığının sebebi olarak; genç, diri ve doğurgan olmayı sebep olarak düşünmektedir. *Zekerıyya, “Rabbim!” “Hanımum kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?” dedi* (19. Meryem: 8). Hz. Zekerıyyâ'nın sorgulayıcı tavrı ve sebep-sonuç ilişkisi ile bilgilerini yoklaması, yeni bir bilgiyi öğrenmek için gerekli zemini hazırlayan etmen olmuştur.

Meryem suresinde sebep-sonuç ilişkisi işlenirken Hz. İbrahim'in babasına: *“Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur”* (19. Meryem: 44), ayeti ile şeytana tapınmamasının gerekçesini açıklayarak hayırlı bir sonuca götürmek istemektedir. Yani o sadece kötülüğe karşı uyarıyor aynı zamanda kötülüğün kaynağının asıl nedenini de ortaya koymaya çalışmaktadır.

Müşriklerin Allah Teâlâ'ya attıkları iftira ile ilgili Meryem suresinde onların ne kadar büyük bir günah işlediklerini ortaya koymak amacıyla ayette şöyle buyurmaktadır: *“Onlar, “Rahman, bir çocuk edindi” dediler, Andolsun, siz çok çirkin bir şey ortaya attınız, Rahman'a çocuk isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecektir! Hâlbuki Rahmân'a bir çocuk edinmek yakışmaz”* (19. Meryem: 88-92). İftiranın sebep olduğu günahın boyutunu anlatmak amacıyla sebep-sonuç ilişkisi ekseninde bir benzetme yapılmıştır.

Bu ayetlerde verilen örneklerden hareketle din eğitimcilerinin katı bir ezber sistemi dâhilinde hareket etmemeleri gerektiğini söyleyebiliriz. Zira sadece ezberin kullanılması yeni öğrenmelerin gerçekleşmesinde bireyleri köreltmekte ve düşünme yeteneklerinin gerilemesine sebep olmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de muhatapların sürekli düşünmeye sevk edilmesi katı bir taassup ile iman etmeyi değil nedenlerini

sorgulayıp tahkiki bir iman ile iman edilmesi gerektiğini göstermektedir (Topçu, 2014: 60).

3.1.11. Düşünme-Düşündürme ilkesi

İnsanı diğer canlılardan ayrı kılan yegâne özelliği onun düşünme ve akledebilme yetilerine sahip olmasıdır. Bu özelliğin insanı ayırt edici kılmasının nedeni çok yönlü bir yapıya sahip olması ve her bir insanda farklı bakış açıları oluşturabilmesindendir. Düşünme terimi akıl ile ilgili bir sürecin ürünü olduğu için çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Türk Dil Kurumuna (1998: c.1, 660-661) göre düşünme; “duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak, aklın bağımsız ve kendine özgü durumu; karşılaştırmalar yapma, ayırma-birleştirme, bağlantılan ve biçimleri kavrama yetisi” dir. Düşündürme ise; “düşünmesine sebep olmak, düşünmesine yol açmak, tasalandırmak, kaygılandırmak, akla getirmek, hatırlatmak önceden kestirmek” gibi anlamları ihtiva etmektedir.

İnsana çeşitli organları ve akıl yetisini bahşeden Allah Teâlâ ondan karşılık olarak bunları doğru yönde ve hayırlı işler için kullanmasını istemektedir. İnsana verilen bu duyular onun çevreden çeşitli yollarla bilgiler elde etmesini sağlarken akıl ise bu bilgileri inceleyerek işlemektedir. Kur'an, bu vazifesini yerine getirmeyenleri insan olarak bile tanımlamamakta hayvanlardan bile aşağıda bir derecede (7. Araf: 179) olduğunu bildirmektedir (Fersahoğlu, 2015: 444-445).

Allah'ın kendisine bahşettiği düşünme özelliğini kullanmak isteyen insanların, amaçlarına ulaşma noktasında yegâne kaynakları Kur'an-ı Kerim'dir. Zira Kur'an akleden ve düşünme yetisini kullanan insanları muhatap almaktadır. Bunu kullanmayanları ise eleştirmektedir. Bu bakımdan inkârın asıl sebebinin düşünememe, akledememe olarak Kur'an'da zikredilmesi düşünmenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Yılmaz, 209: 73-74).

Kur'an-ı Kerim'de beş yüz (Uludağ, 1985: 88) veya yedi yüz elli (Han, 1988: 63) yerde insanoğlu düşünmeye ve akletmeye sevk edilmektedir. Kur'an'da insanın sürekli olarak düşünmesine ve aklını kullanmasına yönelik bu kadar çok ifadenin olması dinimizin tefekküre verdiği önemi göstermektedir.

Çalışmamız olan Meryem suresinde de birçok ayetin insanları düşünmeye ve akli kullanmaya sevk ettiğini görmekteyiz *Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı* (19. Meryem: 3) ayetinde Hz. Zekeriyyâ'nın dua etme şekline yer verilmiştir. Allah Teâlâ bu ayette geçen “gizli bir sesle” ifadesi ile dua etmenin metodunu kullarına göstermektedir. Ayrıca yaşının ileri olmasından dolayı kavminin olası ayıplamalarından sakınmak için duasını gizli yaptığı da söylenebilir (Bayraklı, 2013: 79). Burada muhataba direkt olarak bilgi vermek yerine dolaylı yoldan öğretimin sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Kültürümüzde bilinen bir atasözü olan “kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla” ifadesi de bu ayettin kullanım şeklini açıklamak için kullanılabilecek veciz bir sözdür. Duayı ayıplanmaktan çekindiği için gizli bir şekilde yapması, edep ve hayâ konusunda bir peygamberin hassasiyetini göstermektedir. Bu vesile ile muhatapların ahlak eğitimlerinin sağlanması hedeflenmektedir.

Hz. Zekeriyyâ'nın duasını gizli bir şekilde yapması ile ilgili farklı bazı görüşler de mevcuttur.

Razi, Al-i İmran suresi 39. Ayetteki ifadeye dayanarak bu duanın namazda yapıldığını, namazda yapılan duanın ise gizli olduğunu belirtmektedir (Razi, 1993: c.15, 278).

Duanın gizli veya açık olmasının Allah katında bir farkı bulunmamaktadır. Ancak gizli yapılan bir dua gösteriştense uzak, daha samimi ve Allah'ın kabulüne daha yakındır (Alan, 2018: 50).

İlgili ayete dair farklı yaklaşımlar bulunsa da içerdiği mesaj ile muhatapların düşünmeye sevk edildiği görülmektedir.

Düşünme-düşündürmeye yönelik Meryem suresinde geçen ayetlerden bir tanesi de insana kendi yaratılışı hakkında düşünmesini tavsiye ederek ona ahiret yaşamının hak olduğu ile ilgili delil sunan “*İnsan, daha önce hiçbir şey değil iken kendisini yarattığımızı düşünmez mi?*” (19. Meryem: 67) ayetidir.

Bu ayetin daha iyi anlaşılabilmesi için Kur'an'da yaratma ile ilgili bazı bilgilere sahip olmak gerekir. İnsanın ilk defa yaratılışı ve daha sonra anne karnındaki yaratılışı ile ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Anne karnında yaratılış ile ilgili Mü'minin

suresinin 12, 13 ve 14. ayetlerinde aşamalı olarak insanın nasıl yaratıldığından bahsedilmektedir. Her iki yaratmada da insanı aciz bırakan ve insan düşüncesinin sınırlarını zorlayan pek çok nokta bulunmaktadır.

Kur'an'da bu ayetlerin kullanılma nedenleri daha çok ahireti inkâr edenlere bir delil sunmak ve onları bu hususta aciz bırakmaktır. Nitekim ilk dirilişin bir delil olarak öne sürülmesinin nedeni Allah'ın insan zihnini ilk yaratma ile yeniden yaratma arasında bir mukayeseye yönlendirmesidir (Gökkır, 2009: 143).

İnsana yaptığı amellerin sonucu olarak Allah'ın nasıl bir muamelede bulunduğunu hatırlatmak için surede geçen bu ayetleri de incelemekte fayda vardır. *“Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?”* (19. Meryem: 83).

“Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlardan hiçbirini hissediyor yahut onların bir fısıltısını olsun işitiyor musun?” (19. Meryem: 98).

Yaptıkları ameller sonucunda Allah'ın mükâfat ve ceza unsurlarını ne tür şekillerde kullandığını gösteren bu ayetler, muhatapları düşündürme özelliğinin yanında onlara rehberlik ederek hakikate ulaşmaları için yol göstermektedir.

Din eğitimi açısından bu ayetleri incelediğimizde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1. Din eğitimi uygulanırken bireylere her davranışlarında suçlayıcı ifadeler ile ithamda bulunulmamalı, onları kazanmak adına bazen dolaylı yollarla hatalarını anlayabilmeleri ve doğru davranışı yapmaları için fırsatlar tanınmalıdır.
2. Sebep-sonuç ilişkileri ile daha önce bilinen bir olay veya durum üzerinden örnekler verilerek bilinmeyen bir durum hususunda bireylere düşünme ve hakikati bulmak için fırsat tanınmalıdır.
3. Din eğitimcileri dersin ilke ve metotlarını nasıl kullanacaklarını iyi bilmeli, bunun için genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyona sahip olmalıdır.

3.1.12. Bütünlük ilkesi

Bireylerin birbirlerinden farklı olan sosyal, fiziksel, psikolojik vb. özelliklerinin bütün olarak ele alınmasını ve bu farklılıklara uygun olarak da verilecek eğitimin bir bütün şeklinde olması gerektiğini belirten ilkedir. Bireyler gelişim açısından hangi dönemde olurlarsa olsunlar birbirlerinden farklıdırlar. Bireyler arasındaki bu farklılığın yanı sıra her bireyin kendisinde barındırdığı özellikleri açısından da (fiziksel, sosyal, psikolojik vb.) farklılıklar olduğundan dolayı birey bütüncül olarak değerlendirilmeli ve bu çerçevede ele alınmalıdır. Eğitim durumları ile ilgili etkinlikler hazırlanırken bireylerde bulunan özelliklerin tümüne hitap edecek ve onları eşit düzeyde geliştirecek biçimde tasarlanmalıdır (Güven ve Özerbaş, 2016: 163-164).

İnsanda bulunan fiziksel ve psikolojik güçler devamlı bir biçimde birbirini etkileyen ve birbirinden ayrı düşünilemeyen unsurlardır. Bireylerin yalnızca fiziki yapılarının geliştirilip düşünce dünyalarının ve ahlaki özelliklerinin geliştirilmemesi veyahut bir tarafa ağırlık verip başka bir tarafı eksik bırakmak hem kendisine hem de topluma zararlı bir biçimde yetişmesine neden olacaktır (Aydın, 2014: 18-19).

Bütünlük ilkesine göre bireylere verilecek eğitimin de bütüncül verilmesi gerektiğine değinmiştik. İlköğretim çağındaki çocuklara eğitim verilirken bu ilkenin esas alınmasının nedeni de budur. Zira akli melekeleri henüz alan-dal ayrımı yapamayan ve buralardaki bilgileri birbirinden ayırt edemeyen bireylerin çoklu gelişimleri açısından bu zaruridir (Aydın, 2014: 19).

Bütünlük ilkesi ekseninde İslam dinine bakıldığında bu dinin bir fitrat dini olduğu görülmektedir. Beşeri olan hiçbir sistemin, İslam'ın insana baktığı gözle fitri şekilde bakmadığı ve düzeltmeye çalışmadığı aşikârdır. Allah Teâlâ yaratmış olduğu bu mükemmel düzende insana verdiği enerjiyi ne kişisel ne de sosyal açıdan heba etmek istemez. Yani psikolojik açıdan onu güçlendirirken fizyolojik açıdan çökmesine müsaade etmez (Sunar, 2007: 100).

Meryem suresinde Hz. Musa'nın anıldığı kısımda geçen ayette: *“Ona, Tûr dağının sağ tarafından seslendik ve kendisi ile gizlice konuşmak için kendimize yaklaştırdık”* (19. Meryem: 52). Biçiminde kullanılan ifade ile çok yönlü bir hitabın olduğuna dikkat çekilmektedir. Onunla hem konuşmak için yakınlaştırmak ifadeleri

kulunu eğitmek için birebir bir iletişimin sağlandığını göstermektedir. Seyyid kutup bu iletişimin melek aracılığıyla olmadığını, birebir iletişim olduğunu söylemektedir. Bu iletişimin mahiyeti hakkında da bilginin olmadığını ancak bu şekilde iman edeceğimizi belirtmektedir (Kutub, t.y., 519). Allah Teâlâ bu vesile ile Hz. Musa'ya vereceği mesajları toplu bir biçimde ve mesajın etki gücünü arttırarak vermiştir. Bu husus bizlere, eğitimde birebir eğitimin önemini göstermektedir. Nitekim kalabalık sınıflarda ders işlemenin ve bilginin kalıcı bir biçimde öğrenciler tarafından benimsetilmesinin güç bir durum olduğu bilinen bir gerçektir.

Kaynağı Kur'an olan din eğitimcilerinin bu gerçekleri göz ardı etmeyerek tüm öğrencilerin anlamlı öğrenmelere sahip olmaları için gerekli çabayı göstermeleri gerekmektedir. Gerekirse zaman ve sınıf yönetimi konusunda planlamalarını da yaparak bireysel bir eğitim ortamı oluşturabilmelidir. Bilginin etkililiği ve kalıcılığı için tüm duyu organlarına hitap edecek ve bütün mesajı içerecek biçimde öğretim etkinliklerini planlamalıdır.

Meryem suresinde kullanılan öğretim ilkelerini anlamları ve ayetler ile birlikte izahlarını verdikten sonra şimdi de surede geçen öğretim metot ve tekniklerini inceleyeceğiz.

3.2.Surenin Metot ve Teknikler Bakımından İncelenmesi

3.2.1. Takrir (anlatım) metodu

Sözlük anlamı itibariyle anlatım, “Zihinde tasarlanan konunun sözlü veya yazılı olarak bildirilmesi, anlamı belirtecek biçimde ilgili sözcükleri veya sözcük kümelerinin vurgularına önem vererek okuma veya konuşma, okuyuş veya anlatış tarzı, ifade” anlamlarına gelmektedir (Alaylıoğlu, Oğuzkan, 1976: 12).

Eğitim bilimlerinde kullanılan anlamı itibariyle anlatım metodu, “öğretmenin bilgilerini pasif bir şekilde oturarak dinleyen öğrencilere otokratik biçimde ilettiği geleneksel bir yöntemdir” (Küçükahmet, 2001: 75). Doğanay ve Sarı'ya (2011: 65) göre anlatım yönteminin temeli eğitim bilimlerinde sıkça kullanılan sunuş yoluyla öğretim stratejisine dayanmaktadır. Eğitim-öğretimin her kademesinde uygulanabilen bu metot genellikle kısa zamanda çok bilginin organize edilmiş bir biçimde aktarılmasını sağlamaktadır (Akt. Baştürk, 2013: 213).

Bu metot, Öğretmenin aktif bir biçimde merkezde olduğu, öğrencinin ise pasif alıcı konumunda olduğu geleneksel bir metottur. Anlatım metodu yoğun bir şekilde sözlü aktarıma dayandığından sözel zemine dayalı her derste rahatça kullanılabilecek bir metottur. İlköğretim müfredatında yer alan sosyal bilgiler derslerinde bu metot sıkça kullanılmaktadır (Demirel, 2015: 78).

Anlatım metodu, eğitim-öğretimde çok fazla bir etkiye sahip olmamasına rağmen onu 21. yy'a taşıyan, kolay uygulanabilir olması ve düşük maliyetli olmasıdır. Anlatımı yapan öğretmen, etkili bir biçimde bu metodu uyguladığında bilgi verme ve öğrencide heyecan uyandırma açısından etkili sonuçlar alabilir. Ancak bunun tersine öğretmen etkili bir üslup kullanmadığında ortaya çeşitli sıkıntılar meydana gelebilmektedir (Tan, 2014: 271).

Anlatım metodu, öğrencilerin derse karşı olan ilgilerinin artması, ders girişlerinde dikkatlerinin çekilmesi, daha önce öğrenilen konuların yeni öğrenilen konular ile ilişkilendirilmesi, dersin özet bilgilerinin paylaşılması noktasında etkili bir metottur. Ancak bu metot, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları çok fazla dikkate almaması, öğrenciyi derse aktif bir biçimde katmaması, öğrenci ilgisini çekmede yetersiz kalması gibi nedenlerden ötürü uygulamada dikkatli davranılması gereken bir metottur (Yalın, 1999: 55).

Anlatım metodu “Takrir” veya “Düz Anlatım” olarak da bilinen bir metottur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde sıkça başvurulan bir metot olan anlatım metodu; bilinenin aksine hazırlık gerektirmeyen değil, ders öncesi sağlam bir ön hazırlık yapılmasını ve etkin bir biçimde uygulanmayı gerektiren bir metottur. Böyle yapıldığında bu metottan sağlıklı sonuçlar elde edilebilir. Zira bu metot sözlü anlatıma dayalı olduğundan dolayı öğretmen-öğrenci münasebeti açısından önemli faydalar sağlamaktadır (Akyürek, 2013: 125-126). Bu sebepten din eğitimcileri bir konuyu anlatmadan önce ciddi bir hazırlık yaparak derse girmelidirler.

Aydın (2014: 127-128) bu metodun üstün yönlerini şöyle sıralamaktadır:

1. Anlatım metodu, bilginin belirli bir sıra ve düzen içerisinde verilmesini sağladığı gibi, planlı-programlı bir biçimde yapıldığında tüm konuların zamanında işlenmesine de imkân tanımaktadır.

2. Eğitim bilimlerinde kullanılan diğer metotlara ve tekniklere nazaran vakit, güç yetirebilirlik anlamlarında daha ekonomiktir.
3. Güzel ve etkili bir üslup ile yapılacak bir anlatım, öğrencilerin derse karşı güdülenmişliklerini arttıracaktır.
4. Tarihi, dini, mili ve manevi değerlerin öğüt, vaaz ve telkin yoluyla öğrencilere anlatılmasında bu metot oldukça etkilidir.
5. Öğretmenin uzun bir süreçte elde ettiği bilgi ve birikimin öğrencilere kolayca aktarılmasını sağlar
6. Başarısızlığın en önemli nedenlerinden biri olan “dinlememe” alışkanlığının ortadan kaldırılmasını sağlarken, empati kurma, başkalarının fikir ve düşüncelerine değer verme gibi alışkanlıkların kazandırılmasında da takrir metodu etkin bir şekilde kullanılmaktadır.
7. Dersin genel çerçevesinin çizilmesinde, konu içeriklerinde yer alan temel kavramların öğretilmesinde ve konunun bir bütün halinde öğrencilerin zihninde yer edinmesi noktasında anlatım metodu kullanılmaktadır.
8. Din eğitimi anlamında öğretmenlerin soyut konuları rahatça anlatabilmelerine olanak sağlamaktadır.
9. Bu metot sözlü anlatıma esasına dayalı olduğundan dolayı öğrenme ortamına kendi alanında uzmanlaşmış kaynak kişiler getirilebilir ve bu kişilerin öğrencileri çeşitli konularda bilgilendirmesi sağlanabilir.
10. Öğretmenlerin daha etkili ve güzel konuşmaları için onları geliştirir.

Anlatım (Takrir) metodu ile ilgili teorik bilgilere yer verdikten sonra Meryem suresinde bu metodun kullanım şekillerine değineceğiz.

Kur'an-ı Kerim'de sıkça başvurulan metotlardan biri olan anlatım metodu Meryem suresinin ilk ayetlerinden itibaren karşımıza çıkmaktadır. “*Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd*” (19. Meryem: 1) ayeti ile sureye başlangıç yapılması daha önce anlatım metodunun açıklamasında değindiğimiz “dersin giriş kısımlarında dikkat çekmeyi sağlar” ifadesini desteklemektedir. Bu ayetin özelliği, Huruf-ı Mukattaa yani kesik harfler dediğimiz Kur'an'ın yirmi dokuz yerinde sure başlarında yer alan ayetlerden biri olmasıdır. Sabuni'ye (2018: 42-43) göre Allah Teâlâ'nın bu kesik harflerle muhataplarına seslenmesinin nedeni, Kur'an'ı dinlemeyen ve ondan yüz çeviren müşriklerin kendi dillerine ait harfler olmasına rağmen aralarında yaptıkları

konuşmalar esnasında bu harfleri anlamadıkları bundan dolayı da Allah (c.c.) bu insanların kafalarına adeta bir tokmak gibi vurmakta ve onların dikkatini çektiğini belirtmektedir.

Kullarına karşı merhametli ve şefkatli olan Allah (c.c), kâfir ve müşriklerin içinde bulundukları küfür hali ve İslam hazımsızlığına rağmen onların bu kötü yoldan dönmeleri için hikmetli ayetler indirmiştir. Surenin başında indirilen bu ayet ile az sonra anlatılacak olan konuya zemin hazırlamak amaçlanmıştır. Devamında gelen: *“Bu, Rabbinin, Zekerıyyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır”* (19. Meryem: 2) ayeti bu kısımda anlatılacak konuların genel bir çerçevesini çizmektedir. Görülüyor ki modern eğitim sistemlerinde dersin giriş kısımlarında üzerinde önemle durulan “dikkat çekme” ve “hedeften haberdar etme” ilkeleri Kur’an’da aktif bir biçimde kullanılmaktadır. Tüm bu ilkeler ve kullanılan dilin üslup özellikleri anlatım metodunun Kur’an’daki etkililiğini göstermektedir

“Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün” (19. Meryem: 25) ayetinde Hz. Meryem’in doğum sancısı çektiği bir anda Allah’ın kendisine yardım ve ihsanını nasıl ulaştırdığı açıklanmaktadır. Sözlü bir ifade ile muhataba rehberlik edilerek direkt olarak verilmek istenen (hurma) verilmemiş, bunun yerine ona ulaşmak için yapması gerekenler anlatılmıştır. Eğitim açısından bakıldığında bu ayette rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerinin önemine de dikkat çekildiği söylenebilir.

Hristiyanların ve Yahudilerin Allah’a çocuk isnadında bulunmalarına karşın Cenab-ı Hakk’ın kendisine atılan bu iftira karşısında yaptığı açıklama anlatım metodunda dikkat edilmesi gereken; kısa, net ve etkili olma özelliklerine uygun olarak yer almıştır. *“Allah’ın çocuk edinmesi düşünülemez. O, bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece “ol!” der ve o da olur”* (19. Meryem: 35). Konu hakkında ortaya atılan karışık ve delilsiz birçok iddiaya karşın veciz ve belîğ ifade ile karşılık verilerek bu iftiralar çürütülmüştür.

Hiz. İbrahim’in babasını hidayete davet ederken kullandığı ifadeler de yine Kur’an’ın eşsiz belagatının örneklerindendir. Meryem suresinde babası ile olan diyalogundaki ince tutumu, eğitimde ve özellikle din eğitiminde örnek alınması gereken bir davranıştır. *“Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân’a*

isyankâr olmuştur” (19. Meryem: 44), ayet, bir eğitimcinin bilgi vermesi veya bir peygamberin davasını yeryüzünde hâkim kılmasının yanında bir evladın ana-babasına karşı kullanacağı dilin nasıl olması gerektiği konusunda da eğitici özellikleri barındırmaktadır. Bayraklı’ya (2013: 138) göre ayette geçen “şeytan” ifadesi Hz. İbrahim’in babasının “satanist” yani şeytana tapan biri olduğunu belirtmektedir. Bundan dolayı verilmesi gereken ilk eğitim tevhid eğitimidir. Yani Allah Teâlâ kıssayı anlatırken aynı zamanda kul olarak ne yapmamız gerektiği konusunda da bizleri bilgilendirmektedir.

Meryem suresinde anlatım metodunun kullanıldığı başka bir ayet de: *(Cebrail, şöyle dedi:) “Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdekiler, arkamızdakiler ve bunlar arasındakiler hep O’nundur. Rabbin unutkan değildir”* (19. Meryem: 64) ayetidir. Soyut bir konu olan melek kavramı hakkında bir özelliğe yer verilirken hemen ardından Allah’ın güç ve kudretinin büyüklüğünü gösteren ifadeler zikredilmiştir. Burada kullanılan ifade anlatımı güçlü kılan ve muhatabın aksiyonel tavrına etki eden bir te’kid durumu meydana getirdiği için özellikle bilişsel ve duyuşsal düzeydeki davranışların psikomotor anlamda karşılık bulması noktasında eğitim bilimlerinde kullanılmalıdır.

Anlatım metodu için özellikle ele aldığımız bu ayetlerin dışında surenin birçok yerinde daha anlatım metoduna başvurulmuştur. Özellikle birden fazla kıssayı içerisinde barındırmasından dolayı surede en aktif kullanılan metottur da diyebiliriz.

3.2.2. Tartışma (münakaşa) metodu

Sözlükte “birbirine aykırı düşünce, görüş ve tutumları karşılıklı savunma, münakaşa” (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 301) anlamlarına gelen tartışma “iki veya daha çok kimsenin herhangi bir konuyu karşılıklı konuşarak, birbirini dinleyerek, eleştirerek gerektiğinde sorular sorarak incelemesine dayanan bir öğretim yöntemidir” (Güven ve Özerbaş, 2016: 199). Tartışma metodu, İslam eğitim-öğretim tarihinde “cedel” ilmi olarak bilinen ve İslami ilimlerde önemli bir ilim olan Kelam alanında konuları açıklığa kavuşturmak amacıyla kullanılan bir metottur.

Tartışma metodu, eğitim sürecinde belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla öğrencilerin birbirlerinin fikir ve düşüncelerini paylaştığı, öğretmenlerin ise gözcü

olarak süreci yürüttükleri bir grupla öğrenme metodudur. Belirlenen bu hedefler için ders konuları üzerinde öğrencilerin belirlenen usul ve şartlar çerçevesinde birbirleri ile tartışmalarına izin vererek bilginin kazandırılması sürecidir. Bu metodun soru-cevap tekniği ile karıştırılmaması gerekir. Soru-cevap tekniğinde etkileşim daha çok öğretmen ve öğrenci arasında olurken tartışma metodunda öğrencilerin birbirleri ile etkileşimleri söz konusudur (Aydın, 2014:151-152).

Eğitimde tartışma metodu uygulanırken klasik bir tartışma şeklinde değil farklı hedefler için hazırlanmış çeşitli uygulamalar ile kullanılır. Bu amaçla hazırlanan tartışma metodunun çeşitlerini şöyledir:

1. Büyük grup tartışma tekniği
2. Beyin fırtınası (fikir tarama, hızlı tur) tekniği
3. Ters beyin fırtınası
4. Görüşme tekniği
5. Altı şapkalı düşünme tekniği
6. Workshop tekniği
7. Münazara tekniği
8. Görüş geliştirme (Aydın, 2014: 158-188)

Tartışma metodunda kullanılan bu farklı teknikler ile öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci etkileşimi artarken aynı zamanda öğrencilerin deneyimlerini birbirlerine aktarma fırsatı buldukları bir ortamın oluşmasına da yardımcı olmaktadır. Öte yandan öğrencilerin bir konu üzerinde kafa yormalarına ve yorum yapabilmelerine imkân sağlayarak onlara analiz, sentez ve değerlendirme kabiliyeti de kazandırmaktadır (Demirel, 2015: 79).

Akyürek (2013: 138-139) tartışma metodunun bireylere kendilerini ifade edebilme kabiliyeti, oto-kontrol becerisi, hoşgörü, farklı fikirlere saygılı olma, darılmama, kırılmama, barış kültürüne sahip olma gibi birçok özellik kazandırdığını belirtmektedir.

Öcal (2003, 219-20), yukarıdakilere ek olarak tartışma metodunun bazı faydalarını daha belirtmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

1. Tartışma metodu, bireylerde liderlik becerilerinin gelişmesine katkıda bulunur.

2. Ben yerine biz düşüncesinin oluşmasını sağlarken aynı zamanda empati yeteneği de kazanmaktadır.
3. Olaylara tek yönlü ve katı bir tutumla yaklaşma anlayışını terk ederek konulara objektif biçimde yaklaşılmasını sağlar
4. Bireylere meslek hayatlarında içinde bulundukları ortamları idare edebilecek beceriler kazandırır.

Fersahoğlu (2015, 460) tartışma metodunu uygulayan eğitimcilerin; tartışma usul ve adabını bilen, konuşma kabiliyeti gelişmiş, özgüveni tam, toplumsal ilişkileri kuvvetli olan, başka fikir ve düşüncelere saygı duyabilen, karakterli insanlar yetiştirmelerinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Aksi takdirde tartışma, birbirini dinlemeyen ve anlamayanların diyaloguna dönüşecektir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'e secde edilmesinin emredilmesi ve şeytanın karşı çıkmasının anlatılması ile başlayan tartışma örnekleri Hz. Musa-Hızır arasında geçen diyaloglar ile devam etmekte ve daha birçok ayette bu metodun kullanımlarına yer verilmektedir (Soyudoğru Mücahit, 2019: 60).

Meryem kıssasında Cebrail (a.s) ile Hz. Meryem arasında geçen diyalog çalışmamızda geçen tartışma örneklerinden birisidir. *“Meryem, “Senden, Rahmân'a sığınırım. Eğer Allah'tan çekinen biri isen (bana kötülük etme) dedi. Cebrail, Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim dedi. Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir? Dedi.” Cebrail, Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi”* (19. Meryem: 18-22). Kutub (ts.502) Hz. Meryem'in tartışmada özellikle bekâreti üzerinde durmasını ve Cebrail (a.s)'in rahmanın katından kendisine gönderildiğini söylemesine rağmen ikna olmamasının sebebi olarak onun bilinen bir kadın-erkek ilişkisi dışında çocuk sahibi olmanın mümkün olabileceğine dair bilgisinin olmamasına dayandırmaktadır. Allah (c.c.) bu tartışma vesilesi ile Hz. Meryem'i bilmediği bir konuda bilgi sahibi yaparak kudretinin derecesini göstermiştir. Eğitimde de hedeflere ulaşmak amacıyla öğrencilerin farklı fikirler öğrenebilmelerine imkân sağlayacak öğrenme etkinliklerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece eksik veya yanlış öğrenmelerin önüne geçilmiş olacaktır.

Meryem suresinde geçen başka bir ayette Allah (c.c.) kendisine atılan iftirayı ve onlara verdiği cevabı zikretmektedir. *“Onlar, “Rahman, bir çocuk edindi” dediler, Andolsun, siz çok çirkin bir şey ortaya attınız, Rahman’a çocuk isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecektir! Hâlbuki Rahmân’a bir çocuk edinmek yakışmaz”* (19. Meryem: 88-92). Yanlış öğrenmelerin ve bu yanlışta ısrar edenlerin önüne geçmek amacıyla kesin bir dille açıklama yapılmış bunun yanında sebep-sonuç ilişkisi ile yanlış öğrenmelerin yaratacağı olası sonuçlar önceden belirtilmiştir.

Din eğitimcileri, öğrencilerin tartışma etkinliklerinde rehber olarak bulunmalıdır. Yanlış öğrenmelerin anında dönüt ile düzeltilmesi eğitim sürecinin sağlıklı biçimde tamamlanabilmesi, bilginin doğru ve kalıcı olmasında önemlidir.

3.2.3. Gözlem metodu

Gözlem, “dış âlemde bulunan bir olayı, bir gerçeği veya bir şeyi anlamak amacıyla gerekli tasviri (betimsel) veya sayısal verileri toplamak için bazı oluşum, belirti ve şartları izleme ve inceleme işi” (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 117) olarak tanımlanmaktadır.

Eğitimde gözlem, denilince genellikle eğitsel ders gezileri kastedilmektedir. Bu metotla öğrencilerin okul dışında bulunan sosyal, kültürel ve tarihi mekânlara götürülerek yerinde inceleme yapmalarına imkân tanınmaktadır. Gözlem metodu okul dışında yapıldığı gibi sınıf ortamında varlıkların incelenmeyle de yapılabilmektedir (Güven ve Özerbaş, 2016: 207).

Gözlem metodu, bireylere doğa bilinci kazandırmak amacıyla kullanılabilir. Ayrıca metot sistematik bir biçime uygulandığında ve gözlem formları ile raporlaştırıldığında bireylerin bilimsel araştırma kabiliyeti kazanmalarına da yardımcı olmaktadır (Demirel, 2015: 127).

Bu metot sayesinde bireyler bilgiyi ilk elden öğrenirken geçmiş zaman ve günümüz arasında mukayese yapma imkânı da elde etmektedir. Bireylerin birden çok duyu organına hitap eden gözlem metodu, sosyal davranışların öğrenilmesine de önemli katkılar sağlamaktadır. Zira çocuklar sahip oldukları çoğu bilgiyi sosyal çevrelerini taklit ederek kazanırlar (Tan, 2014: 314).

Din eğitiminde gözlem gezileri, beş duyu organına hitap etme bakımından hem bilişsel hem de duyuşsal özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Yapılacak gezilerde öğrenciler; cami, türbe, mezarlık, kitap-hat sergileri, mevlit ve Kur'an okuma etkinliklerine katılarak bir yandan tecrübe kazanırken öte yandan dini duyguları hissetmektedirler (Aydın, 2014: 281).

Öğrenciler günlük yaşam içerisinde her an gerek iç gözlem gerekse de dış gözlem yoluyla sürekli bir bilişsel süreç halindedirler. Tüm bu süreçler bireyin tecrübelerini arttırırken günlük hayatta işlerini de kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple evde, okulda, çevrede veya arkadaşlarla birlikteyken edindikleri bilgiler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde öğretilen konuları anlamalarında bir köprü vazifesi görmektedir (Tavukçuoğlu ve Erdem, 2005: 249).

Tüm bu bilgiler sonucunda gözlem metodunun üstünlüklerini kısaca şöyle sıralayabiliriz.

1. Kalıcı ve anlamlı yaşantılar ile öğrenme sürecini zenginleştirir.
2. Bireylerdeki dikkat ve gözlem kabiliyetlerini geliştirir.
3. Bireylere grup çalışması ve işbirliği yapabilme yeteneklerini kazandırır.
4. Yoğun teorik bilgi yerine bilgiyi var olan doğal ortamında öğrenmeyi sağlar.
5. Bireyin sosyal yönünü geliştirir.
6. Birçok duyu organına aynı anda hitap ettiğinden dolayı öğrenme sürecinin daha kolay tamamlanmasını sağlar (Tosun, 1993: 27 Akt. Aydın, 2014: 282).

Kur'an'ın öğretim metotlarından biri olan gözlem metodunun çalışmamız ile ilgili olmasından dolayı Meryem suresindeki kullanımlarına bakmakta fayda vardır.

“Bebek şöyle konuştu:” “Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı” (19. Meryem: 30). Allah Teâlâ Hz. Meryem'e atılabilecek olası bir iftirayı, İsrailoğullarının gözleri önünde Hz. İsa'yı daha beşikte bir bebek olduğu halde konuşturarak engellemiştir. İbn-i kesir (2017: c.7, 33-34) Hz. Meryem'in doğrudan kavminin karşısına çıkmadığını, doğumdan dolayı Mescid-i Aksa'dan ayrıldığı vakit kavminin, kayıp olduğunu düşünerek onu aramaya çıktığını ve bu olayın da aramanın sonunda Hz. Meryem'in bulunduğu esnada meydana geldiğini nakletmektedir. Allah (c.c.) güç ve kudretini somut olarak göstererek onları buna şahit (gözlemci) kılmıştır.

Surede Hz. İbrahim kıssası içerisinde geçen *“Hani babasına şöyle demişti:”* *“Babacığım! İştımayan, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”* (19. Meryem: 42) ayetinde Hz. İbrahim’in uzun bir zaman dilimi içerisinde gözlemlerinden edindiği bilgilerden yola çıkarak bir sonuca ulaştığı ve elde ettiği sonuç ile tebliğini desteklediği görülmektedir. Hz. İbrahim’in putların acizliğine bizzat şahit olması onun tevhid düşüncesi etrafında şekillenen inancını da te’kid etmiştir.

Meryem suresinde gözlem metodu ile ilgili bir başka ayet de kâfirlerin fakir-mazlum mü’minlere sataşmalarına cevap niteliğinde olan *“(Ey Muhammed!) De ki: “Kim sapıklık içinde ise Rahman onlara, istenildiği kadar süre versin! Nihayet kendilerine vaad olunan azabı, ya da kıyameti gördüklerinde kimin yeri daha kötüymüş, kimin taraftarları daha zayıfmış bilecekler”* (19. Meryem: 75) ayetidir. Bu ayetten önce nazil olan 73-74. ayetlerde Allah Teâlâ Müşriklerin sözlerine yer vermektedir. Beyzavi bu ayetlerin nazil olmasının sebebi olarak müşriklerin inen ayetler karşısında aciz kalmalarını, bundan dolayı da görüşleri kıt olduğu için maddi imkânlarına dayanarak hak olduklarına delil getirmeleri olduğunu belirtmektedir (Akt. Es Sâbûni, 2018, c.3: 491). İlgili ayette bu iddia ve delillere cevap verilerek gerçeğin nasıl tecelli edeceğine dair açıklama yapılmıştır. Müşrikler, Allah (c.c.) katında azaba çarptıldıklarında hakkı anlayacakları belirtilmiştir. Yani kendi gözleri ile şahit olduklarında yakinen bilgiyi elde edeceklerdir.

Din öğretiminde öğretim faaliyetleri düzenlenirken gerek okulda gerekse de okul dışında öğrencilerin çeşitli tecrübeler kazanacakları etkinliklere yer verilmelidir. Bu etkinlikler sayesinde öğrenciler anlatım metodu ile elde ettikleri teorik bilgileri gerçek hayatta elde ettikleri pratik bilgiler ile harmanlayarak bilginin kalıcı ve anlamlı hale gelmesini sağlayacaklardır. Meryem suresinde gözlem metodu ile ilgili olarak yukarıda zikrettiğimiz ayetlerde de bunların din öğretimi için gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Gözlem metodundan sonra şimdi de soru-cevap (İsticvap) tekniğine değineceğiz.

3.2.4. Soru - Cevap (isticvab/muhavere) metodu

“Eğitim tarihinde en çok kullanılan metotlardan birisi de şüphesiz soru-cevap metodudur. Öğretmen-öğrenci veya öğrencilerin karşılıklı olarak birbirlerine soru sorması yoluyla yapılan öğretime soru-cevap metodu denir” (Özbek, 1994: 145). “İsticvab” veya “muhavere” metodu da denilen soru-cevap metodunun ilk defa M.Ö. 469-399 yılları arasında yaşayan antik yunan filozofu Sokrates tarafından kullanıldığı rivayet edilir (Öcal, 2003: 209).

Sokrates’e göre insanın beyinde tüm bilgiler mevcuttur fakat bu bilgiler faal değil üstü örtük haldedir. Eğitimin gayesi beyinde yer olan bu pasif bilgileri ortaya çıkarmak ve bunları aktif hale getirmektir. Beyinde var olmayan bir şeyin öğretilmeyeceği düşüncesinden hareket eden Sokrat öğrenme için soruların tetikleyici olduğunu vurgulamaktadır. Sokrates’ten sonra da bu metot eğitim tarihinde sıkça başvurulan metotlardan biri olmuştur. Nitekim Yusuf Has Hacib’in “Kutadgu Bilig” adlı eseri bu metot esas alınarak yazılan önemli eserlerden biridir (Güven ve Özerbaş, 2016: 197).

Soru-cevap metodu, öğrencilerin doğru sorular sorarak doğru bilgiye ulaşmalarını sağlayan ve aynı zamanda düşünme ile dil becerilerini geliştiren bir metottur. Soru-cevap metodu öğretim açısından diğer metotlara göre en ön sırada yer alır. Çünkü yapılan araştırmalar göstermektedir ki; öğrenciler ders esnasında vaktin %30’unu bizzat soru sorarak geçirmektedir. Ayrıca öğrenciler tekdüze bir anlatım yerine merak ettikleri bir konuda sormuş oldukları sorular ile daha kolay öğrenmektedirler (Tan, 2014: 293).

Soru-cevap metodunun, öğrencilere birçok yararı olmasının yanında öğretmenlere de eğitim-öğretim sürecinde çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Öğrencilere öğretilecek bilgileri örgütlemeye, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeye, onların derse karşı dikkat ve ilgilerini arttırmada, daha önce öğrendikleri bilgilerinin pekiştirilmesinde ve yeni öğrendikleri bilgiler ile ilişkilendirmelerinde soru-cevap metodu öğretmenlere kolaylık sağlamaktadır (Yalın, 1999: 56).

Demirel (2015: 108-109), soru-cevap metodu uygulanırken dikkat edilmesi gerekenleri şöyle sıralamaktadır.

1. Sorulacak soru tüm sınıfı ilgilendirmeli ve öğrencilerin cevabı bulmaları için onlara yeteri kadar süre tanınmalıdır.
2. Sorulara yanlış cevap veren öğrenciler azarlanmamalı, sınıfta içerisinde küçük düşürücü davranışlardan uzak durulmalıdır.
3. Verilen cevaplardan doğru olanlar anında pekiştirilmeli yanlış cevaplar ise düzeltilmelidir.
4. Öğrencilerin doğru cevaba ulaşmaları için ipuçları verilmeli ya da farklı sorular ile cevaba yönlendirilmelidir.
5. Öğrencilere belli bir sistematik dâhilinde değil de karışık bir şekilde seçim yaparak soru sorulmalıdır. Bu vesileyle tüm sınıfın dikkatinin çekilmesi sağlanır.
6. Kendini ifade etmekte zorlanan öğrenciler sabırla dinlenmeli ve bu erdemi sınıftaki diğer öğrencilerin de göstermesi sağlanmalıdır.
7. Sorulara cevap vermek isteyen öğrencilere isimleri ile hitap edilmelidir. Zira bu yolla öğrencinin derse karşı ilgi ve hevesi de artmaktadır.

Bu metotta soru sormanın gayesi öğrencileri bir sınava tabi tutmak değil düşünmelerine yardımcı olarak bilgiyi kavramalarını sağlamaktır (Öcal, 2003: 210).

Güven ve Özerbaş (2016: 198) bu metodun uygulanmasında kullanılacak soru çeşitlerini şöyle sıralamaktadır.

1. En doğru soru tipi
2. Tamamlama soruları
3. Hatırlatma soruları
4. Sentez yaptırma soruları
5. Analizci sorular
6. Karşılaştırma, karar verme, sebep-sonuç gösterme soruları vs.

Günümüzde modern eğitim sistemleri ile bilgilerin anlamlı bir şekilde öğretilmesi amaçlanmaktadır. Bundan dolayı soru-cevap metodunun eskiden kullanıldığı şekli ile bugün eğitimde kullanılması pek kullanışlı olmamaktadır. Modern eğitimde soru-cevap metodu, soruların tartışılması, açıklanması, analizler ile genellemelere ulaşılması şeklinde yapılmaktadır (Akyürek, 2013: 129).

Din eğitiminde de soru-cevap metodu önemli bir yere sahiptir. Bayraktar (2018: 39) Kur'an-ı Kerim'de geçen "Elest Bezmi" (7. Araf: 172)'ne dayanarak Allah (c.c.)'ın kullandığı ilk metodun soru-cevap metodu olduğunu kaydetmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de geçen "*eğer bilmiyorsanız bir ilim ehline sorunuz*" (16. Nahl: 43), "*sana soruyorlar*" (21. Enbiya: 7) şeklindeki ayetler soru-cevap metodunun Kur'an'daki kullanımlarından bazılarıdır. Öte yandan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in güzel soru sormayı ilmin yarısı olarak kabul ettiği (Aclûni, 1352: 158-159) Hadis-i Şerifi de soru-cevap metodunun din eğitimi açısından gerekliliğine işaret etmektedir

Hz. Peygamber sahabelerden gelen sorulara çokça önem vermiştir. Bugüne kadar bizlere ulaşan ve inancımızda önemli bir yeri olan hadislerin birçoğunun da sahabelerin sorularına verilen cevaplardan oluştuğunu söylemek mümkündür. Hz. Peygamber'e inanç konusunda ve gündelik problemlerinde sorular soran ashabının haricinde Hristiyan ve Yahudiler de sorular soruyor Hz. Peygamber de bu sorulara cevap veriyordu (Özbek, 1994: 147).

İsticvab metodu Kur'an-ı Kerim'de normal kullanımının dışında farklı bir kullanım biçimi ile karşımıza çıkmaktadır. Kur'an-ı Kerim çoğunlukla muhataba soru sorduktan hemen sonra cevabını vermektedir. Burada soru sormaktan maksat muhatabın bilgisini ölçmek değil onu düşünmeye sevk ederek içinde bulunduğu yanlışlıktan kurtulmasını sağlamaktır (Kaya, 2001: 58).

Görülüyor ki din eğitiminde isticvab metodu; muhakeme yapma, bir karara varma, değerlendirmede bulunma ve farklı bir düşünce yapısı geliştirebilmek bakımından bireyleri zihni bir etkinliğe yöneltmektedir (Kaçan, 2010: 70).

Çalışmamızın dayandığı Meryem suresinde toplamda on yedi ayette soru-cevap metodunun kullanıldığını görmekteyiz. Şimdi bu ayetleri tek tek ele alalım.

"Zekeriyya, "Rabbim!" "Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur? Dedi. (Vahiy meleği) dedi ki: Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: "Bu, bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım." (19. Meryem: 8-9). Hz. Zekeriyyâ daha önce de değindiğimiz üzere mahcup bir eda ile Allah Teâlâ'dan bir niyazda bulunmuş, duasına icabet edilince de alışık olmadığı bir durumla karşılaştığından dolayı cevabın te'kidi için soru sormuştur.

Bayraklı'ya (2013: 87) göre kısır bir kadının ve yaşı oldukça ileri olan bir erkeğin çocuğunun olabilmesi meselesini Allah Teâlâ tıp ilmine ödev olarak vermektedir. Dokuzuncu ayette geçen “Nasıl çocuğum olur” ifadesi bunun göstergesidir. Surenin 20 ve 21. Ayetlerinde aynı şekilde Hz. Meryem'in şaşkınlığına dikkat çekilmekte ve sorusuna yer verilmektedir. “*Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi. Cebrail, “Evet, öyle, Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi*” (19. Meryem: 20-21). Allah Teâlâ için bir işin kolay olması veya olmaması diye bir durum söz konusu olamaz. Allah Teâlâ mutlak güç sahibi olduğundan dolayı bir şeyi dilediğinde ona ol der ve oluverir. Burada böyle bir ifadenin kullanılmasının nedeni Allah (c.c.)'in insanların anlayabileceği şekilde onlara hitap etmesinden dolayıdır (Bayraklı, 2013: 103). Öte yandan ayette “hükme bağlanmış bir iştir” ifadesinden Allah (c.c.)'in işlerini bir düzen içerisinde planlayarak yaptığına dikkat çekilmektedir.

“*Hani babasına şöyle demişti: “Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”*” (19. Meryem: 42) Hz. İbrahim babasına لِمَ (niçin) sorusunu yönelterek inançta sorgulama yoluna gitmiştir. Bu sorgulamanın amacı hakikate ulaşmaktır. Eğer insanlar inançlarını sorgulayabilselerdi yeryüzünde sapık inançlar var olmayacaktı. Tapınma gibi insanın hayatında çok mühim yer edinen bir davranışın temelinde hangi felsefenin olduğunu öğrenmek için insanın kendisine “niçin” sorusunu sorması gerekir (Bayraklı, 2013: 135). Hz. İbrahim babasına tebliğ yaptıktan sonra babasının verdiği cevaplar da yine soru şeklinde (içerisinde hiddet barındırarak) olmuştur. *Babası, “Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taş a tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!” dedi. İbrahim, şöyle dedi: “Esen kal! Senin için Rabbinden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır”* (19. Meryem: 46-47).

Tevhid akidesinin bir gereği olarak Allah (c.c.) hiçbir benzeri olmayan ve kulluk etmek için kendisinden daha layık varlık bulunmayan yegâne mabuttur. Bu nedenle onun adı hiçbir varlık ile yan yana gelemez ve başka varlıklara bu isim pay edilemez. Meryem 65. Ayette bu açıklamayı destekleyen ve soru-cevap metodunun kullanıldığı şu ifade geçmektedir. “*(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin*

Rabbidir. Şu hâlde, O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O'nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun?" (19. Meryem: 65).

İnsanın yaratılışını düşünmesi ve bu yolla inancını desteklemesi için daha önce de değindiğimiz *"İnsan, daha önce hiçbir şey değil iken kendisini yarattığımızı düşünmez mi?" (19. Meryem: 67).* "ayeti Meryem suresinde insanı düşünmeye sevk eden soru-cevap örneklerinden biridir.

Meryem 73-75. Ayetlerde toplumsal statülerine dayanarak mü'minleri aşağılayanların sorularına yer verilmekte ve bunlara cevap verilmektedir. *"Ayetlerimiz kendilerine apaçık bir şekilde okunduğu zaman, inkâr edenler, inananlara, "İki topluluktan hangisinin bulunduğu yer daha hayırlı meclis ve mahfili daha güzeldir?" dediler. Biz onlardan önce, mal-mülk ve görünümü daha güzel olan nice nesilleri helâk ettik. (Ey Muhammed!) De ki: "Kim sapıklık içinde ise Rahman onlara, istenildiği kadar süre versin! Nihayet kendilerine vaad olunan azabı, ya da kıyameti gördüklerinde kimin yeri daha kötüymüş, kimin taraftarları daha zayıfmış bilecekler" (19. Meryem: 73-75).* İsticvab metodunun din eğitimi açısından açıklamasına yer verirken Allah Teâlâ'nın birçok yerde soru sorup cevabını da kendisinin verdiğini belirtmiştik. Burada amaç yanlış bilinen bilginin değiştirilmesidir. Bunun için yanlış olan ifade belirlenmekte ve buna gerekli cevap verilerek hakikati izhar etme yoluna gidilmektedir.

Dünyada iken sosyal statülerine güvenerek inanan insanları aşağılayan, onlara eziyet eden müşrikler, öldükten sonra da bu statülerinin korunacağını düşündükleri için kendilerine bir vaat verilmiş gibi böbürlenmekteydiler. Allah Teâlâ onların iddialarına yer vererek varacakları yeri kendilerine şöyle haber vermektedir. *"Ayetlerimizi inkâr edip "Bana elbette mal ve evlat verilecek!" diyen kimseyi gördün mü? Gaybı mı görüp bilmiş, yoksa Rahman'dan bir söz mü almış? Hayır! (İş onun dediği gibi değil). Biz, onun söylediklerini yazacağız ve azabını arttırdıkça arttıracacağız!" (19. Meryem: 77-79).*

"Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?" (19. Meryem: 83) ayetinde Allah Teâlâ kendisine iman edenlere değil sadece inkâr edenlerin küfrünü arttırmak için şeytanları onlara musallat ettiğini belirtmektedir. Yapılan o kadar uyarıya ve Peygamberin

gösterdiği mucizelere rağmen hakka tabi olmayanların durumu hakkında bilgi verilmektedir. Buradan hareketle onların durumunu düşünüp göz önüne getirmemiz istenmektedir. Buradaki sorudan maksat muhataplara yakın çevrelerinde şahit oldukları olaylara nazar-ı ibretle bakmaları ve ders çıkarmalarıdır.

Meryem suresinin son ayetinde de soru-cevap metodu ile kullanım söz konusudur. *“Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlardan hiçbirini hissediyor yahut onların bir fısıltısını olsun işitiyor musun?”* (19. Meryem: 98). Surede kâfir ve müşriklerin birçok iddiasına yer verildikten sonra son kısımda inananları rahatlatmak, inkâr edenlere de gözdağı vermek için bir soru sorulmuştur. Bu soru inananlar için bir ibret vesilesi olduğu kadar inkârcılar için de son bir kurtuluş için düşünme, akletme yönlendirmesidir. Allah Teâlâ bu yolla kullarına olan şefkat ve merhametini göstermekte aynı zamanda kullarının imanını pekiştirmek için onlara örnekler sunmaktadır.

Sonuç olarak din eğitimcileri buradan hareketle soru-cevap metodunu uygulamada şu ilkeleri göz ardı etmemelidir.

1. Sorular sade, anlaşılır ve öğrenci seviyelerine uygun olmalıdır.
2. Sorulan sorular konu alanı ile ilgili olmalıdır.
3. Sorular öğretici olmalıdır.
4. Bir konu hakkında birçok soru sorulacak ise arada kopukluk bulunmamalı mantıklı bir sıra izlenmelidir.
5. Sorular öğrencileri düşünmeye sev ettiği gibi onların farklı fikir ve düşünceler üretmelerine de imkân tanımalıdır.
6. Sorular eski ve yeni bilgilerin birbirleri ile ilişkilendirilmesine yardımcı olduğu gibi konulardaki eksik öğrenmelerin tespit edilmesine yardımcı olmalıdır.
7. Soru-cevap sadece belli bir zaman diliminde uygulanan bir metot değil ihtiyaç duyulan her an kullanılabilecek bir metottur (Öcal, 2003: 213-214).

Soru-cevap metodundan sonra nasihat metodunun Meryem suresindeki kullanımlarına yer verilecektir.

3.2.5. Nasihat (öğüt) metodu

“Sözlükte “bir şey saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek” anlamlarındaki nush kökünden türeyen nasihat kelimesi “başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret” manalarında kullanılmaktadır” (Çağrı, 2006: 408-409).

Nasihat metodu eğitim-öğretimde kullanılan pratik ve etkili metotlardan biridir. Ebeveynlerin tecrübelerini gelecek nesillere aktarmasında ve tarihi olaylardan ibret alınması noktasında bu metot çok kullanışlıdır. Bu metot Kur'an-ı Kerim'de yaygın olarak kullanılan bir metottur (Medar, 2017: 117).

Kur'an-ı Kerim bir nasihat kitabıdır. *“Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifâ ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet (olan Kur'an) geldi”* ayeti bunun göstergesidir. Kur'an'ın birçok yerinde nasihatler yer almaktadır. (Ayrıca bkz. 4. Nisa: 58; 4. Nisa: 36; 20. Ta-Ha: 65; 31. Lokman: 13-19; 17. İsrâ: 22-38; 3. Al-i İmran: 138 vd.). Bu nasihatler Peygamberlerin kendi kavimlerine yaptıkları (5. Maide: 72; 23. Mü'minun: 23; 16. Nahl: 36), ana-babaların evlatlarına yaptıkları (11. Hud: 42; 12. Yusuf: 5; 31. Lokman: 13-16-17) ve âlimlerin yaptıkları (18. Kehf: 72; 36. Yasin: 16-20) nasihatler olarak surelerde yer almaktadır. Bunların dışında Hz. İbrahim'in babasına yaptığı gibi (6. En'am: 74; 19. Meryem: 36-42-44) küçüğün büyüğüne nasihat etmesi şeklinde olan kullanımlar da mevcuttur (Özbek, 1994: 227).

Kur'an'da nasihat metodunun bu denli yoğun kullanılmasının nedeni insanların ruhi yapısının bu metottan etkilenmeye müsait olmasındandır. İnsanlar birbirlerinden farklı huy ve mizaçlara sahip varlıklar olarak yaratılmışlardır. Bundan dolayı bir kısmı nasihat ile eğitilirken bir kısmı da yanlış davranışlarının terk edilmesi amacıyla cezaya tabi tutulur (Öztürk, 2008: 96).

Nasihat metodu kullanılırken dikkat edilmesi gereken birtakım hususlar bulunmaktadır. Özbek (1994: 227-22) Kur'an'ın nasihat metodunu kullanımından hareketle bu hususları şöyle sıralamaktadır.

1. Nasihat eden kişi bir ücret talep etmemeli ve karşıdaki kişiyi kötölüklerden sakındırma amacı taşımalıdır.
2. Öğretilmesi amaçlanan bazı hususların tekrarının sürekli canlı tutulması gerekir. Zira insan yapısı itibariyle unutkanlığa yatkın bir varlıktır.
3. Nasihat edilirken karşıdaki kişi rencide edilmemeli, gururu zedeleyici bir tavır takınılmamalı, nazik bir üslup kullanılmalıdır. Zira güzel bir dille söylenen sözün insan psikolojisi üzerindeki etkisi oldukça kalıcıdır. Nitekim kültürümüzde “tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” atasözü de bu durumu özetlemektedir. Yunus Emre’nin şu meşhur dörtlüğü de bu metodun kullanımında dilin önemini gösteren güzel örneklerdendir.

“Söz ola kese savaşı,
Söz ola kestire başı,
Söz ola ağulu aşı,
Bal ile yağ ede bir söz!

Kutub’a (2017: 207) göre nasihat metodu tek başına eğitimde kalıcı etkiye sahip bir metot değildir. Bu metodun etkili ve kalıcı olabilmesinin şartı duyguları harekete geçirecek gerçek bir örnekliğin bulunmasıdır. Yani rol-modellerin bulunduğu bir ortamda bu metot uygulanırsa verimli sonuçlar alınabilir.

Meryem suresi, içerisinde peygamberlerin kıssaları, ana-baba-evlat ilişkileri gibi konuları ihtiva ettiğı için nasihat metodunun bu surede sıkça kullanıldığını görmekteyiz.

Hız. Meryem’in doğumdan sonra kendi halkına döndüğünde ona rehberlik etmek amacıyla bir öğüt verilmiştir. “*Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksan, “Şüphesiz ben Rahmân’a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım”* de (19. Meryem: 26). Bayraklı’ya (2013: 112) göre ayette geçen صَوْمًا ifadesi ile Hız. Meryem’e oruç tutması emredilmektedir. Bunun nedeni insana işlemediğı bir suçtan dolayı iftira atılması durumunda ağızdan çıkabilecek olası kötü söz ve cümlelerin önüne geçmektir. Allah Teâlâ bu yolla inananlara da bir nasihatte bulunuyor. Meydana gelmesi olası kötü durumlarda oruç tutun ki kötölüklere karşı tavrınız Müslümanca olsun.

Bu ayette Allah (c.c.) hem Hz. Meryem'i sahip olduğu iffet ve edebi muhafaza etmesini sağlamakta hem de gelecek yaşantısında kendisine rehber olacak altın bir nasihat vermektedir.

Surede Meryem (a.s) kıssasının bitiminde Hz. İsa'nın daha beşikte bir bebek iken konuşmasına ve İsrailoğullarına yapılan şu nasihatine yer verilmektedir. *“şüpheşiz, Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur* (19. Meryem: 36). Bu ayetin hemen öncesinde gelen ayetlerde Hz. İsa kendisi hakkında birtakım bilgiler verdikten sonra nasihat ile halkını tevhide davet etmektedir. Zaten o yaşta bir çocuğun nasihat dışında orada bulunanlara farklı bir metot ile tebliğde bulunması çok zordur. Hz. İsa'nın buradaki nasihatı bir nevi tavsiye şeklindeydir. Bu sebeple herhangi bir yerde eğitim verilirken konunun bittiği noktada çıkan neticeye göre nasihatte bulunmak anlatılanların kalıcı bir biçimde aktarımına da yardımcı olmaktadır.

“Hani babasına şöyle demişti:” “Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”, “Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim”, “Babacığım! şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur. Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahman tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum” (19. Meryem: 42-44-45). Hz. İbrahim'in evlat olmasına rağmen babasına karşı şefkatli ve merhametli bir dil ile yaptığı yukarıdaki nasihatler Kur'an'daki en güzel nasihat şekillerinden biridir. Nitekim kin, düşmanlık, sapkınlık ve her türlü kötülüğün taraftarı olan bir adamın kurtuluşu için en naif ve nazık cümleler ile hakka daveti söz konusudur. Din eğitimcileri bir konuyu anlatırken Hz. İbrahim'in bu üslubuna dikkat etmelidir. Rencide etmeyen, ötekileştirmeyen bir dil ile yapılan nasihat, amacına ulaşmasa dahi din eğitimcilerinin karakterini ve güzel ahlaklarının bir göstergesi olacağı için toplumdaki itibarlarının korunmasına ve yükselmesine katkıda bulunacaktır.

Nasihat metodu bağlamında Meryem suresinde inceleyeceğimiz son ayet 65. Ayettir. *“(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. şu hâlde, O'na ibadet et ve O'na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O'nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun?”* (19. Meryem: 65) Cenab-ı hak burada büyüklüğünü dile getirmekte ve kullarına, tapınmaya layık olmak için hangi vasıflara sahip olunması gerektiğine

değirmektedir. Ayrıca ibadetin devamlılığı konusunda nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini kendilerine açıklamaktadır.

3.2.6. Temsil (örneklendirme) metodu

“Sözlükte “benzetmek, benzetmek” anlamındaki “müsûl” kökünden türeyen temsil “benzetmek, benzeri ve dengi olduğunu söylemek” demektir” (Durmuş, 2011: 435-436). Eğitimdeki ıstılahi anlamına bakıldığında temsil, fikir ve düşüncelerin anlatımını kolaylaştırmak amacıyla örnekler üzerinden anlatılması yöntemidir (Özbek, 1994: 161).

Bazı belagat âlimleri temsil metodunu “teşbih” tekniğı ile aynı şey olarak kabul etmektedir. Ancak mananın benzer olması bunların aynı anlama geldiğini göstermez. Bunun ayrımı için şöyle söylenebilir. Çok yönlü yapılan benzetmeler temsil, tek yönlü yani genel yapılan benzetmeler ise teşbihtir. Teşbih daha genel olanı ifade ederken temsil ona göre daha özel bir alanı ifade etmektedir. Kısacası her temsil için aynı zamanda bir teşbihtir denilebilir ancak her teşbih bir temsildir diyemeyiz (Ertürk, 2008: 51).

Temsil metodu iki kutuplu bir metottur.

1. Örnek olma
2. Örnek alma

Bu metotta, tarihten verilen örneklerin yanında güncel örneklerin verilmesi de söz konusudur. Hatta bu şekilde daha da etkili olabilmektedir. Tarihi anlamda örneklerin kullanımında Hz. Muhammed (s.a.v.) iyi bilinmeli ve örnek olarak iyi bir şekilde tanıtılmalıdır (Fersahoğlu, 2011, 126). Zira Hz. Muhammed insanların en güzel sözlüsü ve etrafında bulunan insanların ruhi yapılarına en güzel şekilde etkide bulunan insandı. Kendilerine anlatılan soyut konuları anlamadıklarında onlara güzel örneklerle açıklayarak sözünü beyan etmiştir.

İnsanlar soyut konulara nazaran somut konuları daha çabuk kavramaktadırlar. Bundan dolayı bir konu anlatılırken anlatımın akıcılığı ve karşıda duran muhatapta etki yaratabilmesi için somutlaştırmaların yapılması gerekir. Bunun en kolay yolu da somut nesne ve varlıklardan örnekler vermektir. Böylece mesajın daha kalıcı olması sağlanabilmektedir (Akın, 2019: 60).

Temsil metodu, bireylere iyi ve kötünün karşılaştırmasını yapabilme imkânı sağlayan bir metottur. Günlük bir konuşma esnasında çok fazla konu konuşulmasına rağmen akılda kalan genellikle anlatımda geçen örneklemeler olmaktadır. Temsil metodunda kıyaslama öğrenmeyi daha anlamlı hale getirmektedir. Çünkü insan, iyi ve kötüyü zıttı ile daha iyi kavrama yönelimine sahip olarak yaratılmıştır. Psikolojik açıdan bakıldığında insan, kötüyü ve acıyı gördüğü zaman ondan uzaklaşan ve iyiye doğru yönelim gösteren bir fitrat ile yaratılmıştır. Bundan dolayı Kur'an'da misaller verilirken çoğunlukla iyi-kötü karşılaştırması üzerinden örneklemeler yapılmaktadır (Bayraktar, 2018: 52-54).

Özbek (1994: 161) eğitim öğretimde temsil metodunun yararlarını şöyle sıralamaktadır.

- a. Anlamların zihne yerleşmesi için duyular dünyasında bir model oluşturur.
- b. Uzağı yakınlaştırır.
- c. Kapalı manaları açar
- d. Mücerret (soyut) fikirleri herkesin anlayacağı şekilde müşahhas (somut) hale getirir.

Bayraktar (2018: 53-54) ise temsil metodunun eğitim-öğretimde ne tür işlevlere sahip olduğunu ve bu metotta nelere dikkat edilmesi gerektiğini şöyle sıralamaktadır.

- 1) Güzel veya çirkin tarafları anlatılmak istenen bir durum aynı derecede özelliklere sahip başka bir örnek üzerinden benzetmeye tabi tutularak anlatılır.
- 2) Bu iki durum arasındaki farklılığı ortaya çıkarmak için kullanılır.
- 3) Yapılacak benzetmeler bilinen bir örneklemden seçilmeli ve muhatabın seviyesine uygun olmalıdır.
- 4) İyi ve kötünün aynı anda görülmesine imkân sağlar. Yani olaya bütüncül bakabilme kolaylığı sunar.
- 5) Temsil metodunda seçilen örnek her seviyeden insanın anlayabileceği bir yapıda olmalıdır.
- 6) Zıt kutuplu örneklerin verilmesi temsilin gücünü arttırmaktadır. Nitekim Kur'an'da Cennet-Cehennem kavramaları da örneklik açısından bu şekilde kullanılmaktadır.

Eğitim-öğretim faaliyetleri planlanırken bireylerin aynı anda birçok duyu organına hitap edecek şekilde düzenlenmesine dikkat edilmelidir. Çünkü yapılacak eğitim faaliyetleri ne kadar çok duyu organına hitap ediyorsa o denli etkili ve kalıcı olmaktadır. Soyut ifadelerin kavranabilmesi açısından bireyleri cezbedecek formlara dönüştürülmesi elzemdir. Özellikle din eğitiminde bu önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple Kur'an'da kıssalar, betimlemeler ve teşbihler sıkça kullanılarak mesajın etki gücü arttırılmaktadır (Aydin, 2014,46).

Kur'an'da bu metot insanların hayal âlemi ile gerçek bilgi arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bireyin hayal dünyasındaki zenginlik ve sınırsızlıktan bilgi dünyasındaki boşluğa uzanan bir köprüdür. Bu nedenle eğitim-öğretim faaliyetlerinde bu metot önemli bir yer tutmaktadır. Bireylerin eşit şartlarda bulunmaması, bilgi açısından farklı hazırbulunuşluk seviyelerine sahip olmaları hali hazırda öğrenme hızı bakımından da farklı olmalarına yol açmaktadır. Farklı seviyelerdeki bireylere aynı metot ile bilgiyi öğretmek beyhude bir çabadır. Bu sebeple özellikle çevresine göre düşük seviyede bulunan bireylere konuların somutlaştırılarak örnekler üzerinden verilmesi gerekmektedir (Topçu, 2014: 69-70).

Temsil, Kur'an-ı Kerim'de sıkça başvurulan bir metottur. İbrahim (14/24,25,26) suresinde geçen *“Görmedin mi, Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz), kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir. Bu ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün durumu da; yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumu gibidir”* ayeti temsil metodunun Kur'an'da geçen en güzel örneklerinden biridir. Tatlı sözün ne kadar önemli olduğunu vurgulamak için benzetmeler yapılan bu ayette, Allah (c.c.) somuttan soyuta bir yol izleyerek soyut olan söz'ü muhatabın gözünde tasvir edebileceği bir biçimde açıklamıştır. Kur'an'da Bu ayetin dışında daha birçok ayette temsil metodu kullanılmıştır (Ayrıca bkz. 49. Hucurat: 12; 2. Bakara: 261; 29. Ankebut: 41; 62. Cuma: 5; 22. Hac: 73; 47. Muhammed: 1-3; 63. Münafikûn: 3-4; 88. Gâşiye: 17).

Hz. Peygamber'in öğretim metotları arasında en çok başvurduğu metotlardan biri de temsil metodudur. Bununla ilgili başta Buhari ve Müslim'in sahihleri olmak üzere Sünen, Müsned gibi eserlerde de birçok hadis bulunmaktadır (Ebu Gudde, 2019:

99). Temsil metodunun hadisteki güzel bir örneği olması bakımından Enes bin Malik tarafından rivayet edilen şu hadisi zikretmek yerinde olacaktır.

“Kur’an okuyan müminin misali kokusu güzel, tadı hoş portakal gibidir. Kur’an okumayan müminin misali de kokusu olmayan lezzetli bir hurma gibidir. Kur’an okuyan münafıkların misali ise, kokusu güzel, fakat tadı acı olan fesleğen gibidir. Kur’an okumayan münafığın misali ise kokusu bulunmayan, tadı da acı olan Ebu Cehil karpuzu gibidir” (Buhari, 1992: Et’ime, 30; Fedailü’l Kur’an, 17, 36; Tevhit, 57).

Hem Kur’an’da hem de Hz. Peygamber’in Hadis-i Şeriflerinde sıkça temsil metoduna yer verilmesi bizlere göstermektedir ki temsil metodu İslami eğitim ve öğretimde önemli bir yere sahiptir.

Hz. Yahya’nın vasıflarından bahsedilen Meryem suresi 12-14 ayetlerinde onun iyi huyları örnek gösterilmekte, kötü fiiller olan isyan ve zorbalık üstü kapalı bir biçimde yerilmektedir. *“(Yahya, dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) “Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl” dedik. Biz, ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah’tan sakınan, anne-babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyancı bir zorba değildi”* (19. Meryem: 12-13-14). Yüce Allah Hz. Yahya’nın güzel özelliklerini açıklayarak ahlaki açıdan bazı davranışların eğitimini de öğretmektedir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken hangi değerleri göz önünde bulundurmaları gerektiği sorusuna da bu ayet vesilesi ile cevap verilmektedir (Bayraklı, 2013: 95).

“İşte bunlar, Âdem’in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim’in, Yakub’un (İsrail’in) ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. Onlardan sonra, namazı zayi eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır” (19. Meryem: 58-59). Ayetinde de önceki peygamberlerin kıssası anlatıldıktan sonra olumlu örnek olanlar ve onlardan sonra gelen (nesiller) olumsuz örnekler zikredilmektedir. Allah (c.c.) bu örnekleri vererek surenin başından beri anlatılan kıssaların bir neticesini ortaya koymakta ve bunlardan bir ders çıkarılmasını istemektedir. Ayet çalışmamızda ilkeleri açıkladığımız kısımda geçen “düşünme-düşündürme” ilkesi ile de bu açıdan bağlantılıdır.

Din eğitimcileri gerek okullarda ve camilerde gerekse de dışarıda insanlara bir konuyu anlatırken temsil metodunu kullanmalıdır. Bu metodu kullanırken de dikkat edilmesi gereken noktaları iyice bilmelidirler. Soyut konuların havada kalmaması, anlatımın canlı ve cezbedici olması, muhatapların gönül dünyalarına dokunabilmesi ve anlatılanlardan dersler çıkarılabilmesi için temsilin profesyonelce yapılması gerekmektedir.

3.2.7. Örnek alma metodu

Örnek, “bir bütünü anlatmak için ondan çıkarılıp veya ayrılıp gösterilen yahut verilen parça. Açıklamak istenen bir şeyi daha iyi anlatabilmek için ana fikirle ilgili olarak ileri sürülen olay veya olgu” şeklinde tanımlanmaktadır (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 244).

İnsanlar yaratılışları itibariyle başka varlıkları taklit etme eğilimindedirler. Kesin bir kuralı olmasa dahi, küçükler kendilerinden büyük olanları, cahil insanlar bilge olanları, zayıf insanlar güçlü insanları örnek alırlar. Hayatta öğrenecekleri şeylerle ilgili kendilerine uygun olan numuneleri görmek, problemlerin çözülmesi noktasında insanlara yol göstermektedir (Fersahoğlu, 2015: 496,505).

İnsan için örneklik ilk önce ailesinde başlar. Bireyin yakın çevresinde şahit olduğu olaylar, gördüğü ve işittiği kavramlar onları unutturacak daha etkili örnekler olmadıkça zihinden kolay kolay silinmezler. Örnek alma süreci sadece küçük yaş grubu için geçerli değildir. Her yaş grubu için farklı örneklemeler olabilir. Örnek alma kişinin tutum ve davranışlarının oluşmasında büyük rol oynayan bir metottur. Çünkü kuru bir anlatımın yerine örnek kişi ve olaylar üzerinden yapılan bir eğitim hem bireyi harekete geçirme hem de bilgilerin kalıcı bir yer edinmesi açısından daha etkilidir (Özbek, 1994: 202).

Kutub (2017: 199) eğitimde örnekliğin bütün metotlar içerisinde en etkin olan ve başarıya ulaşmada da ihtimali en yüksek olan metot olduğunu belirtmektedir.

Eğitimde bireylere sözlü olarak telkinde bulunmak yerine onlara yapılması gerekeni uygulamalı olarak göstermektir. Bunun da en iyi yolu şüphesiz ki eğitimcinin kendi yaşantısında bunu göstermesidir. İnanç ve ideolojisi ne olursa olsun bunu

yaşantısında gösteren tüm davetçiler başarılı olmuşlardır. Çünkü bu eğitimde değişmez bir kanundur (Özbek, 1994: 206).

Eğitim tarihi boyunca yaşanan en büyük problemlerden biri toplumun tutum ve davranışlarını değiştirmede gösterilecek ideal örneklerin bulunmamasıdır. Bunun da nedeni örnek seçimlerinde herhangi bir kişinin değil de maddi ve manevi yönden insanlığı eğitebilecek ve değiştirerek daha yüksek bir mevkiye çıkarabilecek kendi çağının çok daha ötesinde kişiler aranmasıdır (Özbek, 1994: 204).

Kur'an'da bu vasıflara sahip olarak örnek gösterilen kişilerin başında peygamberler gelmektedir. Örnek gösterilen peygamberlerden de en dikkat çekici olanlar Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'dir. İslami eğitim Hz. Muhammed'in şahsında bir kimlik kazanmaktadır. Çünkü o bir baba, bir eş, bir devlet başkanı, bir kumandan, bir arkadaş, bir tüccar ve daha birçok noktada insanlık için bir örnektir (Fersahoğlu, 2015: 496-497).

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'an'ın kendisinin yüce ahlakını örnek göstermesi (Ahzab, 33/21), hadislerinde bizzat kendisinin örnekliğini ifade etmesi, peygamberlikten önce ve sonra davranışlarında tutarlı olması ile örnek olmuştur. Bu nedenle onun sireti İslami anlamda bir eğitimin vazgeçilmez unsuru olmalıdır (Kutub, 2017: 203,206).

Aileler çocuklarını eğitirken onların hem maddi hem de manevi anlamda örnek alacağı numuneleri göstermek durumundadırlar. Bu sayede aldıkları eğitimi de pekiştirerek kalıcılığını sağlamış olurlar (Pazarlı, 1967: 22). İyi bir örneğin bilginin pekişmesi için önemli bir unsur olduğu şu ayetten de anlaşılmaktadır. “(Ey Muhammed!) Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir” (11. Hud: 120). Özellikle yaşanmış olayların örnek olması amacıyla eğitimde kullanılması, bireylerin doğru bir yol çizmesinde, iyiliğe teşvik ederek kötülükten sakınmalarında önemli etkilerde bulunacaktır (Gudde, 2019: 167).

Eğitim-öğretimde önemli bir yeri olan örnek alma metodu Kur'an-ı Kerim'de sıkça kullanılmaktadır. Özellikle kıssalar bu metodun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Örnek olma ve örnek alma kavramları ile ilgili Kur'an'da geçen şu ayetler metodun ehemmiyetinin anlaşılabilmesi açısından önemlidir.

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir (61. Saff: 2-3).

Siz Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz? (Yaptığınızın çirkinliğini) anlamıyor musunuz? (2. Bakara: 44).

Bir konuda örnek vermek için ilk önce söyleyenin örneklik teşkil etmesi yani örnek bir model olması gerekir. Zira kendinde kusur olduğu halde başkalarını hayra davet etmek veya şerden uzaklaştırmaya çalışmak sonuç vermeyecektir (Özbek, 1994: 208). Yukarıda verilen ayetlerden de anlaşılmaktadır ki kalıcı etki için öncelikle iyi bir rol-model olunmalı veya böyle bir örnek seçilmelidir.

Meryem suresi içerisinde birden çok kıssa barındırması bakımından örnek alma metodunun Kur'an'da en çok kullanılan surelerinden biridir.

“(Yahya, dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) “Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl” dedik. Biz, ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah'tan sakınan, anne-babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyançı bir zorba değildi” (19. Meryem: 14). Verilen örneğin küçüğü ya da büyüğü olmaz. Örnekte esas olan temsil kabiliyeti yüksek olma ve kâmil sıfatlara sahip olmaktır. Hz. Yahya ile ilgili bu ayette de daha çocukluğundan itibaren güzel ahlakına vurguda bulunularak örnek bir şahsiyet olarak muhataplara gösterilmiştir. Benzeri bir ifade de Hz İsa'dan bahseden şu ayette geçmektedir. *“Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı” (Meryem, 19,32).* Biri Hristiyanlar diğeri ise Yahudiler için önem arz eden iki peygamberin örnek olarak verilmesi Kur'an'da eğitim açısından tek yönlü bir uygulamanın olmadığını toplumun her kesiminden insanları temsil eden örneklerin verildiğini böylece genel ve eşit bir eğitim anlayışının hâkim olduğunu göstermektedir.

Surede inananlara örnek olarak gösterilen olumlu karakterler ile ilgili ayetlere şöyle yer verilmektedir.

“(Ey Muhammed!) *Kitap’ta (Kur’an’da) Meryem’i de an*” (19. Meryem: 16).

“*Kitap’ta İbrahim’i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi*” (19. Meryem: 41).

“*Kitap’ta, Mûsâ’yı da an. Şüphesiz o seçkin bir insan idi. Bir resûl, bir nebî idi*” (19. Meryem: 51).

“*Rahmetimiz sonucu kardeşi Harun’u bir nebî olarak kendisine bahsettik*” (19. Meryem: 53).

“*Kitap’ta İsmail’i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir resûl, bir nebî idi*” (19. Meryem: 54).

“*Kitap’ta İdris’i de an. Şüphesiz o, doğru sözlü bir kimse, bir nebî idi*” (19. Meryem: 56).

Hiz. Meryem ve bazı peygamberleri hatırlatarak örnek gösteren Allah Teâlâ bu karakterlerin özellikle din eğitimi açısından önemli olan şu özelliklerinin örnek alınmasına işaret etmektedir.

1. Hiz. Meryem: Hayâ, İffet ve İtaatkarlık
2. Hiz. İbrahim: Dürüstlük ve sabır
3. Hiz. Musa: Toplumu içinde seçkin bir kişi olma
4. Hiz. Harun: Hatiplik, tatlı dil
5. Hiz. İsmail: Sadakat
6. Hiz. İdris: Doğruluk

Surede peygamberlerden sonra kendilerinden bahsedilen olumlu ve olumsuz bazı karakterler de bulunmaktadır. “*Onlardan sonra, namazı zayı eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır*” (19. Meryem: 59). Önce olumsuz örnek verilerek inananlardan sakınmaları gereken özelliklere değinilmekte bir sonraki ayette ise olumlu örneğe yer verilerek olumlu kişilik desteklenmektedir. “*Ancak tövbe edip inanan ve salih amel işleyenler başka. Onlar cennete, Rahman’ın, kullarına gıyaben*

vaad ettiği “Adn” cennetlerine girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır”
(19. Meryem: 60).

Eğitimde de bireylerin sadece yanlış davranışları üzerinde durulmamalı aynı zamanda olması gereken doğru davranışlar da öğretilmelidir. Surede geçen bu ve benzeri ayetler bu konuda yol göstericidir. Ayrıca 96. Ayetteki ifade de olduğu gibi olumlu örnekleri taklid eden bireyler ödüllendirilerek davranışları pekiştirilmelidir.

“İnanıp salih ameller işleyenler için Rahman, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır”
(19. Meryem: 96)

Açıklama ve ayetlerden hareketle eğitimde örnek alma metodunun kullanılması ile ilgili şu çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

1. Aile fertleri çocuklara örnek verirken öncelikle kendileri bunu uygulamalıdır. Çocuk zaten ailede görmüş olduğu modelleri şüursuz bir taklid ile eğitim hayatına başlamış olacaktır.
2. Okullarda öğretmenler, camide imamlar, halk içerisinde aydınlar ve bile insanlar tutum ve davranışları ile örnek olmalıdırlar.
3. Din eğitimi baştan sona kadar bir alıştırma ve örnek verme işidir (Pazarlı, 1967: 22).
4. Verilecek örneklerin körü körüne taklid edilmesi değil olumlu davranışlar yönünden örnek alınmasına dair bir eğitimin verilmesi gerekmektedir.
5. Çocuk yaşta olanlara hayat hikâyeleri anlatılan dini karakterler bireyin olumlu bir kişilik yapısı oluşturmada ve hayatı boyunca göstereceği davranışlarda bir model olabilmektedir. Bu nedenle özellikle din eğitiminde sıkça bunlara yer verilmesi gerekmektedir.

3.2.8. İlmihal metodu

İlmihal kelimesi, sözlükte ilm-i hâl “davranış bilgisi” anlamına gelir. Terim olarak “inanç, ibadet, muâmelât (günlük yaşayış), ahlâk konuları, yer yer büyük peygamberler, ayrıca Resûl-i Ekrem’in hayatına dair özlü bilgileri içeren el kitabı” şeklinde tanımlanabilir (Arpaguş, 2000: 139-141).

Eğitim açısından kullanımına bakıldığında ilmihal metodu daha çok öğretmen tarafından soru sorulması ve yine öğretmen tarafından cevaplamasına dayanan bir

metottur. Metoda bu ismin verilmesinin nedeni eski dönemlerde çocuklara özellikle temel dini bilgiler ile ilgili bilgiler verilirken bu yöntemin kullanılmış olmasıdır (Öcal,2003: 215).

Kalıplaşmış bir takım bilgilerin öğretilmesinin yanı sıra ezbere bilinmesi gereken kavramların zihne iyice oturması ve bireylerde temel oluşturulması amacıyla mektep ve medreselerde bu metot ile yüzyıllarca eğitim öğretim faaliyetleri sürdürülmüştür (Öcal, 2003: 215).

Hristiyanlığın ilk devirlerinde henüz yeni dine girmiş olanlara kilisenin inanç yapısını öğreten “*Kateşet*” adı verilen eğitmenler bulunmaktaydı. Kateşetler dini anlatacakları kişilere bazı sorular sorar ardından hemen cevabını vererek karşılarındaki kişilerden bunları tekrar etmelerini isterlerdi. Metodik olarak buraya dayandırılan ilmihal metoduna bundan dolayı *katehetik* ya da *kateşetik* metot da denilmiştir (Aytuna, 1974: 347).

Her ne kadar günümüz modern eğitim sisteminde ilmihal metodu çok fazla kullanılmasa da din eğitimi açısından temel bazı kavramların öğretilmesi noktasında anlatım ve soru-cevap metotları ile birlikte kullanılabilir (Öcal, 2003: 216).

Kur’an’da birçok surede bu metot ile ifadeler kullanılmaktadır. Meryem suresinde de ilmihal metodu ile ilgili 80. Ayeti örnek vermek mümkündür.

Mekkeli müşriklerin dünyada sahip oldukları mal ve servete ahirette de sahip olacaklarına dair iddialarına Allah Teâlâ şöyle cevap vermektedir. “*Ayetlerimizi inkâr edip “Bana elbette mal ve evlat verilecek!” diyen kimseyi gördün mü? Gaybı mı görüp bilmiş, yoksa Rahman’dan bir söz mü almış? Hayır! (İş onun dediği gibi değil). Biz, onun söylediklerini yazacağız ve azabını arttırdıkça arttıracacağız! Onun (ahirette sahip olacağını) söylediği şeylere biz varis olacağız ve o bize tek başına gelecek”* (19. Meryem: 77-80). Ayette ilk önce bu iddialar soru şeklinde sorulmakta daha sonra aynı şekilde hakikatin bilgisine gerçek manada sahip olan Allah Teâlâ tarafından cevap verilmekte ve bu iddia reddedilmektedir. İnananlara, müşriklerin bizzat kendi söylemlerini kullanarak hakikati bildirecekleri bir yol göstermektedir.

Temel eğitimin verildiği okullarda ve Kur’an kurslarında görev yapan din görevlilerinin özellikle siyer, temel dini bilgiler ve örfi bir takım kaidelerin

öğretilmesinde bu metodu kullanmalıdırlar. Din eğitiminin ileri yaşlarda sağlıklı yapılabilmesi, temel anlamda bireyin bazı kavramları bilmesi ile mümkündür. Metot modern eğitimde kullanılan farklı ilke, metot ve materyaller ile de zenginleştirilebilir. Özellikle sosyal medya iletişim araçları, kavram haritaları, çalışma kâğıtları ve daha birçok eğitim aracı ile ilmihal metodunun kullanım amacına hizmet etmesine yardımcı olunabilir.

3.2.9. Terğib ve Terhib (teşvik ve sakındırma) metodu

“Sözlükte “istemek, özenmek” anlamındaki rağbet kökünden türeyen terğib “bir kimseyi bir işi yapmaya özendirmek, teşvik etmek” demektir. “Korkmak, çekinmek, sakınmak” manasındaki rehbet kökünden türeyen terhib ise “bir kimseyi korkutmak, bir işi yapmaktan sakındırmak” anlamına gelir” (Görmez, 2011: 508-509).

İnsanlar yaratılışları gereği nefislerine hoş gelen dünya nimetlerine ilgi duyan ancak kendilerine acı, elem ve ıstırap veren şeylere karşı da kaçınma tepkisi veren bir yapıdadırlar. İslami eğitim ve öğretimde kullanılan ana metotlardan biri de budur. Bunun yapılma amacı bireyleri iyi olan davranışlara yönlendirmektir (Özbek, 1994: 224).

Muhatapları hem duygu yönünden hem de vicdani açıdan eğiten terğib ve terhib metodunun amacı diğer metotlarda olduğu gibi bireylerin kazanılmasıdır (Sunar, 2007: 81,83).

Ceza ve mükâfat metodu ile benzerlik göstermesine rağmen bu iki metot birbirinden farklıdır. Zira bu metotta daha çok Kur'an'ın önemle üzerinde durduğu “emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münker” (iyiliği emretme, kötülüklerden alıkoyma) prensibi ile bağlantısı bulunmaktadır.

Emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münker prensibinde eğitim anlamında iki yön bulunmaktadır.

1. Teşvik edici olması
2. Yasaklayıcı olması

Özellikle klasik İslam eğitiminde ve toplumsal değerlerin muhafaza edilerek örnek olan bu medeniyetin devamlılığının sağlama noktasında inananlara büyük

görevler yükleyen bu metot farz olmasıyla adeta her Müslümanı bir eğitimci vasfına büründürmektedir (Medar, 2017: 108).

Hız. Peygamber de Allah'tan aldığı emir ve yasaklar doğrultusunda insanlara dini tebliğ etmeye başladığı ilk andan itibaren insanlara iyi olanı emrederek işledikleri her türlü kötülükten onları sakındırmaya çalışmıştır. Hız. Peygamber'in bu metodu çerçevesinde hareket eden İslam eğitimcileri ve mutasavvıflar terğib ve terhib metodunu "havf ve reca" yani korku ve ümit arasında olma prensipleri ile açıklamışlardır. Metodun özünü oluşturan bu prensip eğitimde pekiştireçlerin önemine de dikkat çekmektedir (Aydin, 2004: 22).

Bireylerin bilgiyi elde etme hususundaki güdülenmişliklerinin hareket noktasındaki tetikleyici unsuru genellikle ümit (istek, arzu) ve korku olmaktadır. Terhib, kişiyi korku ile karşı karşıya getirerek amaca uygun davranması sağlanmakta iken terğib ise insanın daha çok hoşlandığı, arzu ettiği kısacası nefesine hoş gelen tarafları kullanarak muhataplarda dini ilgi uyandırmaktadır (Kaçan, 2010: 90).

Birbirine zıt iki kavram olan korku ve ümit, aynı zamanda birbirini tamamlayan birer denge unsuru olarak da karşımıza çıkmaktadır. Birinin azlığı diğerinin baskın olmasına neden olacağından bireylerin yaşamını kötü bir şekilde etkileyebilmektedir. Bundan dolayı Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır. *De ki: "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir"* (39. Zümer: 53). Ayetten de anlaşılacağı üzere korku yahut ümit noktasında tek bir tarafa meyledilmemelidir. Bunların arasında ölçü tutturabilmek duyguların kontrol edilmesi bakımından önemlidir (Bayraktar, 2018: 55).

Kur'an'da birçok yerde emr-i bi'l ma'ruf ve nehy-i ani'l münker ile terğib ve terhib sözcüklerinin geçtiği ayetler bulunmaktadır (Ayrıca bkz. 2. Bakara: 130; 4. Nisâ: 127; 9. Tevbe: 59, 120; 19. Meryem: 46; 21. Enbiya: 90; 68. Kalem: 32; 94. İnşirah: 8; 2. Bakara: 40; 5. Maide: 82; 7. Araf: 116, 154; 8. Enfâl: 60; 9. Tevbe: 31-34; 16. Nahl: 51; 28. Kasas: 32; 57. Hadîd: 27; 59. Haşr: 13; 3. Al-i İmran: 104, 110, 114; 9. Tevbe: 71; 22. Hac: 41; 31. Lokman: 17). Hükmünün farz olmasından dolayı bir tavsiye veya nasihat gibi değil bir zorunluluk şeklinde hem eğitim anlamında hem de sosyal ilişkiler anlamında üzerinde önemle durulması gereken bir metottur.

Meryem suresinde özellikle Hz. İbrahim'in babasına hitaplarında bu metodun kullanıldığını görmekteyiz.

“Hani babasına şöyle demişti:” “Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”, “Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy ki seni doğru yola ileteyim”, “Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân’a isyankâr olmuştur” (19. Meryem: 42-44)

“Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahman tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum” (19. Meryem: 45). Sebep ve sonuçlarını açıklayarak, güzel bir dil ve üslup ile babasına hitap eden Hz. İbrahim, teşvik ve sakındırmanın nasıl yapılması ve uygulamalarda nelere dikkat edilmesi gerektiği gibi hususlarda eğitimcilere yol göstermektedir. Din eğitimcilerinin bireylerin içerisinde bulundukları vaziyet sebebiyle önyargı ile onlara yaklaşmamaları gerekmektedir. Hz. İbrahim'in buradaki tavrı bu konuda örnek alınmalıdır.

İnsanların nefislerine hoş gelen durumlara rağbet etmesi, kötü olan durumlardan da kurtulmak amacıyla bir kaçınma haline bürünmesi terhib ve terğib'in bir metod olarak surelerde sıkça kullanılmasında etkili olmuştur. Bireylerde korku güdüsünü harekete geçirmek maksadıyla kullanılan sakındırma ayetleri birçok yerde uyarı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Meryem suresi 39. Ayette *“Onları, gaflet içinde bulunup iman etmezlerken işin bitirileceği o pişmanlık günüyle uyar” (19. Meryem: 39)* şeklindeki kullanım buna örnektir.

3.2.10. Tekrar metodu

Tekrar, eğitim-öğretim faaliyetlerinde genel olarak mesajın daha güçlü bir biçimde vurgulanması ve bu yolla kalıcılığının sağlanması için başvurulacak yollardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözlük anlamı olarak “aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması; Bir konuşma veya yazıda aynı düşüncüyü, kelimeyi bir-iki defa söyleme” (TDK, 1998: 2175) anlamlarına gelen tekrar, bireylerde öğrenme, pekiştirme, kalıcılığı sağlama, geri getirme gibi bilgi edinme unsurları açısından özellikle din eğitiminde önemli yeri olan bir metottur (Fersahoğlu, 2015: 508).

Tekrar, bir metot olarak uygulamada iki farklı şekilde kullanılabilir. Bunlardan birincisi soru şeklinde olan tekrarlar, diğeri ise açıklama şeklinde olan tekrarlardır. Bu tekrarların amacı, konuyu veyahut belletilmek istenen kavramı teyid etmektir. Özellikle nasihat metodu kullanılırken bu metottan çokça faydalanılmalıdır (Fersahoğlu, 2011: 128).

Tekrar metodu da diğeri din eğitimi metotları gibi Kur'an'daki ayetlerin muhtevasının iyice anlaşılması sağlamak için sıkça başvurulmuş metotlardan biridir. Daha çok inanç, ibadet ve ahlak alanlarında yapılan bu tekrarlar sözü adeta bir sanat eserine çevirerek anlatımı kolaylaştırmakta ve pratik bir eğitimin yapılmasında etkili olmaktadır (Fersahoğlu, 2015: 512).

Kur'an tekrarları, yerine göre olay yerine göre de kelimelerin tekrar edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Hz. Âdem'e secde edilmesi ile ilgili ayetler veya Hz. Musa'nın Firavun sarayındaki sihirbazlar ile ilgili olayları anlatan ayetler buna örnektir (Sunar, 2007: 53,54).

Kur'an'da tekrar metodunun kullanılmasının amacını yine o hükümleri insanlara inzal eden Allah Teâlâ açıklamaktadır. Furkan (25/50) suresinde geçen *“Andolsun, biz bunu insanlar arasında, düşünüp ibret alsınlar diye tekrar tekrar açıkladık. Fakat insanların çoğu nankörlükte diretiler.”* Ayeti ile Ahkaf (46/27) suresinde geçen *“Andolsun, biz çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. (Doğru yola) dönsünler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık.”* Ayeti bu amacı açıklamaktadır.

Kur'an'da geçen tekrar ifadeleri sürekli aynı şekilde kullanılan motamot tekrarlar değildir. Kullanılan her yeni tekrar ifadesi öncekilerin etkisini arttırmaya yöneliktir. Etkiyi arttırmak için bıkkınlık verme veya usandırmaktan ziyade muhatapların ilgilerinin uyandırılması hedeflemektedir. Ayrıca Kur'an'ın bu metodu kullanımında öne çıkan özelliklerinden bir tanesi de değişik üslup özellikleri ve ifadeleri kullanmasıdır. Öyle ki Tekrarü'l Kur'an, İ'cazü'l Kur'an'ın bölümlerinden biri olarak kabul edilmiştir (Kaçan, 2010: 104-105).

Kur'an'da sıkça başvurulmuş tekrar metodu İslam eğitim-öğretim tarihinde de başvurulmuş ve üzerinde önemle durulan bir metottur.

Bayraktar (2018: 300), İslam Eğitim geleneğinde derslerin üç ayrı aşamada yapıldığını belirtmektedir. Bu aşamalar:

1. Öğrencilerin derse müzakere ederek hazırlık yapmaları,
2. Hazırlanılan bu dersin, öğretmenin gözetimi altında uygulanması,
3. Ders bitiminde öğrenilen bilgilerin kalıcılığını sağlamak için tekrar edilmesi,

Dersin sonunda yapılacak tekrarların tek seferde ve hızlıca yapılmaması gerekir. Bu kısa zamanda bilgiyi ezberlemede yardımcı olsa da uzun süreç içerisinde faydası olmayan bir yoldur.

Tetik (1991: 44), Zernüci de dâhil olmak üzere birçok İslam eğitimcisinin öğrencilerin dersin işlenmesinden itibaren beş gün boyunca konularını toplam 15 defa olacak şekilde tekrar etmeyi gereklilik olarak kabul ettiklerini belirtmektedir. Bu düzen ile yapılacak bir eğitimin daha kolay ve kalıcı olacağı düşünülmektedir.

Fersahoğlu (2015: 514-515), tekrar metodunun eğitim faaliyetlerinde olumlu ve etkili sonuçlar verebilmesi için şu ilkelere dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

1. Tekrar, belli bir ilgiye dayanmalıdır.
2. Belirlenen bir amaca yönelik olmalıdır.
3. Ne kadar sıklıkla tekrar yapılacağı belirlenmelidir.
4. Parça veya bütün hangi şekilde tekrar yapılacağı belirlenmelidir.
5. Kur'an'da kullanıldığı şekliyle biktırmamalıdır.

Meryem suresinde hem Hz. Yahya hem de Hz. İsa'nın vasıfları açıklandıktan sonra gelen şu ayetler Meryem suresinde tekrar metodunun kullanıldığı ayetlerdir.

“Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selâm olsun!” (19. Meryem: 15)

“Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (esenlik verilmiştir)” (19. Meryem: 33).

Her iki ayet de incelendiği zaman özellikle Karakter eğitimi açısından olumlu örnek oldukları görülmektedir. Bundan dolayı önceden Hz. Yahya kıssasında geçen ifade Hz. İsa kıssasında da aynı şekilde görülmektedir. Tekrar edilen bu ifadenin amacı, güzel olanı öne çıkararak muhatapların örnek alacağı rol modelleri tanıtmaktır. Mükerrer bir anlatımla bu örneklerin verilmesi de kötü davranışlara meyletmeme noktasında zihni canlı tutmaktadır.

Din eğitimcileri, özellikle değerler ve karakterler eğitimi ile ilgili konuları işledikleri zaman örnek davranışları, örnek şahsiyetleri ve örnek olayları öğrencilere sık sık anlatmalıdır. Ancak bu metodu uygularken özellikle öğrencileri bu değerlerden soğutacak biçimde verilmemeli dersin hangi noktasında ne amaçla verileceği önceden belirlenmelidir. Olumlu örnekler aynı zamanda rol-model olduklarından dolayı tekrar ile bu örneklerin üzerinde durulduğu zaman öğrencilerin bilişsel anlamda bunları birbirleri ile ilişkilendirmesine de yardımcı olacaktır. Metodun sağlayacağı bu faydalar beraberinde öğrencilerde aktif katılım, akademik başarı ve güzel ahlakı da beraberinde getirecektir.

3.2.11. Mükâfat (ödül) ve ceza metodu

Mükâfat kelimesi kök itibariyle Arapça bir kelimedir. “*ödül, karşılık ve hediye*” (İbn-i Manzur, 1990: 139) gibi anlamları olan mükâfat, “belli bir davranım sonucu elde edilen hoş ve memnunluk verici yaşantı” (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 236) şeklinde tanımlanabilmektedir. Ceza kavramı ise “bir şeyin bedeli ve karşılığı, masdar olarak da iyi veya kötü olan bir fiil ve davranışın tam ve yeterli karşılığını vermek” (Bebek, 1993: 469-470) gibi anlamlara gelmektedir.

İnsan yaratılışı itibariyle kendisine mükâfat verilmesinden hoşlanırken, zarar veren, onu cezalandıran durumlardan kaçınmaktadır. Dinimizde insanın bu fitri eğiliminden faydalanılarak yola çıkan din eğitimcileri, bu metodu İslami eğitimin temel metotlarından biri olarak kabul etmişlerdir (Medar, 2017: 113).

İslami eğitimde bu metot daha çok bireyleri iyi davranışlara sevk etmek ve kötü davranışlardan caydırmak amacıyla kullanılmıştır. Eğitim sürecinde ceza her birey için geçerli bir metot olmamaktadır. Bu sadece belli bazı kişiler için uygulanmaktadır. Bunun nedeni insanın genel itibariyle iyiye meyyal bir yapısının olması ve kötü olana yönelenlerin sadece bir kısım kimseler olmasındandır. (Özbek, 1994: 224). Bu nedenle insanlara cezadan önce nasihat vermek, onları iyi olan yollara sevk etmek için bir çaba göstermek, insanların iyiye yöneleceğine dair ümitvar olmak ve bu yolda meydana gelecek musibetlere sabretmek, tahammül edebilmek daha hayırlı bir yoldur (Kutub, 2017: 210).

Mükâfat ve ceza metodu Kur'an'ın büyük bir bölümünde aktif olarak kullanılmıştır. Ecr, ceza, güzel karşılık şeklindeki kullanımlar ile toplamda 160 yerde bu metoda başvurulduğunu görmekteyiz (Polat, 2018: 41).

Kur'an'da uygulanan mükâfat ve ceza metodu, daha çok mükâfatın “cennet” cezanın ise “cehennem” olması şeklinde yer almaktadır. Özellikle davranışçı psikoloji anlayışının savunduğu eğitim biçimi açısından Kur'an'da geçen bu mükâfat ve ceza şekli insanı davranış gerçekleşmeden evvel şartlandırmaktadır (Medar, 2017: 114)

İslam, eğitim-öğretim için gerekli olan tüm ilke, metot ve teknikleri gerektiği yerde ve gerektiği zamanda kullanır. Bu konuda boşluk kalacak hiçbir alan bırakmaz. İyiye yönlendiren, teşvik eden, temsil eden her ne varsa mükâfata ulaşmak için kullanılabileceği gibi tehdit, korkutma vb. yollarla cezanın varlığından da haberdar etmektedir (Kutub, 2017: 211). Kur'an'ın özellikle ceza metodunu kullanımına bakıldığında cezadan önce uyararak yanlıştan alıkoyma yolunu tercih ettiği görülmektedir. Ceza metodunun da kullanım şekli incelendiğinde amacın iyi ve doğru davranışların bireylere kazandırılması değil, yanlış ve kötü davranışların engellenmesi olduğu görülmektedir (Aydın, 2014: 51).

Kur'an'da mükâfat ve ceza metotlarının hangi amaçla ve ne ölçüde kullanılacağına dair en açık ifade Zilzal (99/7-8) suresinde geçen “*Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir.*” Ayetlerde geçen ifadelerden de görüldüğü gibi ilk önce mükâfat daha sonra ceza kavramına değinilmiştir. Bu da göstermektedir ki Kur'an bu metodu kullanırken önceliği doğru davranışın pekiştirilmesi noktasında yoğunlaştırmaktadır (Topçu, 2014: 73).

Kur'an'ın öğretim metotları içerisinde çokça kullanılan bu metot, gerek klasik eğitim anlayışında gerekse de modern eğitim tasarımlarında farklı şekillerle uygulanmaktadır. Doğru kullanıldığında amaca dönük birçok fayda sağlamaktadır. Tetik (2013: 108-109), mükâfat ve cezanın doğru kullanımı ile ilgili aşağıdaki esaslara dikkat çekmektedir.

1. Öğrencileri zoraki bir şekilde güdüleme çabası, kısa süreli ve etkisiz bir çabadır. Bunun yerine onlara sorumluluk vererek davranışa karşı motive olmaları sağlanmalıdır. Bu yapıldığında ceza unsuruna da gerek kalmayacaktır.
2. Davranışın başarılı bir şekilde kısa sürede çıkmasına dair bir beklenti oluşturmak yerine öğrencinin güdülenmesine odaklanılmalıdır.
3. Öğrencilerin, dersin giriş kısmında hedeften haberdar edilerek işin sonucunda elde edecekleri mükâfata maddi ve manevi anlamda yoğunlaşmalarını sağlamak gerekmektedir. Bu yerine getirildiğinde öğrenci otomatikman merak, istek ve dikkat anlamında derse aktif katılım gösterecektir.
4. Mükâfat ve ceza eğitimde kullanılırken bir amaç olarak değil hedeflere ulaşma noktasında amaç olarak kullanılmalıdır.
5. Öğrencilerin eğitim-öğretim sürecinde zahmetlere katlanabilmeleri için bir mükâfatın olması ve bunun da belli kurallara göre ayarlanması gerekmektedir.
6. Bu kurallar belirlenirken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise mükâfat ve cezanın hangi durumlarda ve nasıl kullanılacağıdır.

Tüm bunlara dikkat edildiği takdirde olumlu davranışların pekiştirilmesi ve ortaya çıkması kolaylaşacaktır.

Mükâfat ve ceza metodu ile ilgili teorik birtakım bilgilerin ışığında şimdi de Meryem suresinde bu metodun kullanıldığı ayetleri inceleyeceğiz.

Peygamberlerin Allah yolunda gösterdikleri çaba ve sabır neticesinde Allah (c.c.) tarafından mükâfatlandırıldığını Kur'an bizlere haber vermektedir. Çalışmamızın daha önceki bölümlerinde Hz. Zekerıyyâ'nın (yaptığı dualarda bedbaht olmadığını vurgulayarak Allah'tan bir evlat sahibi olmak için) dua ettiğine değinmiştik. Allah Teâlâ onun bu duasına karşılık olarak bir evlat bahşetmiştir. (*Allah, şöyle dedi:*) “*Ey Zekerıyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik.*” (19. Meryem: 7) bilimsel veriler açısından her ne kadar imkânsız görünse de Allah (c.c) kudreti ile tecelli ederek hem kulunu ödüllendirmekte hem de dua konusunda önceden sahip olduğu bilgileri pekiştirmektedir.

Benzer bir durum Hz. Meryem'de de karşımıza çıkmaktadır. Nitekim o Allah'ın kendisine yüklediği sorumluluktan kaçmamış, onun yoluna tabi olmuş bundan dolayı dünyalık bir takım nimetler ile onu ödüllendirmiştir. “*Ye, iç, gözün aydın olsun.*

İnsanlardan birini göreceğ olursan, “Şüphesiz ben Rahmân’a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım” de. (19. Meryem: 26) Hz. Meryem’in hamileliği ve doğumu esnasında yaşadığı eza ve cefaya katlanması, Al-i İmran suresi 37. Ayette de belirtildiği üzere Allah’ın, Meryem’i daha bekâr genç bir kız iken kendisine yönelmesinden dolayı çeşitli nimetler vermesi ve Meryem’in bu mükâfatlandırılmalar sonucu mütevekkil bir karakter kazanmasından dolayıdır. Bu da göstermektedir ki eğitim-öğretim sürecinde bireylere uygulanan mükâfat ve ceza metotları zaman içerisinde karakterin şekillenmesine büyük katkılar sağlamaktadır.

Peygamberlerin atası olarak kabul edilen Hz. İbrahim de Allah (c.c.) tarafından emredilen (istendik) davranışları yerine getirmesinden dolayı dünyada iken hem maddi hem de manevi bir ödül sayılabilecek evlatlar ile müjdelenmiştir. *“İbrahim, onları da onların taptıklarını da terk edince, ona İshak ile Yakub’u bağışladık ve her birini peygamber yaptık”* (19. Meryem: 49). Ayette hangi davranışın sonucunda mükâfatın verildiğinin belirtilmesi, eğitimcilere mükâfat metodunun kullanımı hakkında da bilgiler verilmektedir. Ayette doğru davranış üzerinde durularak hitap edilen kitlenin mükâfatı elde etmek için yapmaları gereken davranışı göstermektedir. Öğretmenler de derste bu metodu uygularken hangi şartlar altında ödülü vereceğini belirtmeli ve istendik davranışa karşı bir istek uyandırmalıdır.

Tek tek kendilerinden bahsedilen birkaç peygamber ve Hz. Meryem’den sonra genel olarak Allah’a sadık olan ve onun emir ve yasaklarına en çok riayet eden insanlar olan peygamberlerin durumlarından bahsedilerek karşılaştırma metodu kullanılmak suretiyle ceza ve mükâfat metoduna değinilmiştir. *“İşte bunlar, Âdem’in ve Nuh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim’in, Yakub’un (İsrail’in) ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. Onlardan sonra, namazı zayi eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır”* (19. Meryem: 58-59). İyi ve doğru davranışlar gösterildiği gibi kötü örnekler üzerinden kıyaslamalar yapılması cezayı caydırıcı güç olması noktasında etkin kılmaktadır.

Ayetlerin devamında yine mükâfatın kullanımına dair, *“Ancak tövbe edip inanan ve salih amel işleyenler başka. Onlar cennete, Rahmân’ın, kullarına giyaben*

vaad ettiği “Adn” cennetlerine girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır. şüphesiz O’nun va’di kesinlikle gerşekleşir”(19. Meryem: 61-62) ayetinde mükâfatın işeriğine dair de bilgilere yer verilmektedir. Metodun, motivasyonu arttırması ve sũreç boyunca gũdũlenmeyi canlı tutabilmesi açısından ceza veya mükâfatın işeriğine dair detaylandırma yapılması ȧđretimi kolaylaştırabilmektedir. Bunun yanında ayette Allah (c.c.)’ın kullarına ceza veya mükâfat hususunda garanti vermesi de ȧnemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira sũreç boyunca bununla motive edilen veya kȧtũlũkten alıkonulan bireylerin işin sonucunda herhangi bir karşılık olmaması halinde davranışlarında sȧnme meydana gelebilir. Bu sebeple sũreç boyunca olumlu ve olumsuz pekiştirme aracı olarak kullanılan mükâfat ve cezanın aktif biçimde uygulanacağına dair bireylere bir teminat verilmeli ya da onlarda bȧyle bir kanaatin oluşması sağlanmalıdır.

“Andolsun, Allah onları ilmiyle kuşatmış ve tek tek saymıştır. Onlar(in her biri) kıyamet gũnũ O’na tek başına gelecektir. İnanıp salih ameller işleyenler için Rahmân, (gȧnũllere) bir sevgi koyacaktır” (19. Meryem: 94-96). Mükâfat ve ceza ile ilgili Meryem suresinde inceleyeceğimiz bu son ayetler de aynı şekilde mükâfat ve cezanın metodik kullanımı ȧzerinde durulmuştur. Burada dikkat çeken başka bir detay da Mükâfat ve cezada bireyselleştirilmiş bir bişimin kullanılmasıdır. Bireylerin tek tek yaptıklarından sorumlu tutulması, değerlendirme kısmında verilecek mükâfat veya cezanın da bireysel boyutta olmasını gerektirmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki grupla sorumluluk verilen ders içi veya ders dışı etkinliklerde değerlendirme toplu yapılabilir. Ancak bireysel gȧrev ve sorumluluklarda sonucu genel için zorunlu kılmak eğitim-ȧđretime karşı oluşan hevesin kırılmasına sebep olabilir.

ȧzellikle din eğitimi açısından ȧđrencilerin Din Kũltũrũ ve Ahlak Bilgisi ile seçmeli din derslerine karşı tutumlarının mũspet yȧnde gelişebilmesi için din eğitimcilerinin daha çok mükâfat metoduna başvurmaları, cezayı ise en son are olarak gȧrmeleri gerekmektedir. Bunları yaparken de yukarıda saydığımız hususlara dikkat edilmelidir.

3.2.12. Tasvir (betimleme) metodu

Kur'an, bir kısmı tarihi olan bir kısmı ise daha gerçekleşmemiş olayları ve durumları içeren muhtevası ile (çoğu soyut bilgiler olmasına rağmen) indiği dönemin toplumunun köklü bir biçimde değişimine sebep olmuştur. Bunda elbette ki onun birçok özelliği etkili olmuştur. Bunlardan en önemlisi ise eğitici bir niteliğe sahip olmasıdır. Muhatapların eğitilmesi için birçok ilke, metot ve tekniğin kullanılması toplumun her kesiminden farklı anlayış ve kabiliyetteki insanlara hitap ederek eğitilmelerini sağlamıştır. Bu metotlar içerisinde bir yandan tarihi olayları o gün yaşanmış gibi aktaran, yaşanmamışları ise insanların zihinlerinde adeta canlandıran tasvir metodu önemli bir yer tutmaktadır.

Sözlükte “bir şeyi bir yana doğru eğmek, o şeye yönelmek, bir şeyi kesmek” anlamlarındaki savr kökünden türeyen tasvîr “bir şeye biçim vermek, resmini yapmak, bir şeyi ince ayrıntılarıyla anlatmak” olarak tanımlanmaktadır(Elmalı, 2011: 135-136). Edebi metinlerde anlatıma akıcılık, sürükleyicilik ve canlılık kazandırmak amacıyla özellikle hikâye ve roman türü eserlerde çokça başvurulan bu metot Kur'an'da da çokça faydalanan bir metottur.

Kutub'a (2015: 8-8) göre Kur'an'da anlatım açısından kullanılan en güçlü metot tasvirdir. Zira bu metot ile soyut-somut konular, farklı insan tipleri ve tabiatları, düşünme ve hayal alanı gibi birçok noktada bilişsel süreçleri devreye sokarak bir tahayyül süreci söz konusudur. Bu tahayyül ile anlatıma canlılık ve hareketlilik gibi özellikler kazandırmaktadır.

Kıssalar, kıyamet senaryoları, farklı insan tipolojileri, duygusal hitaplar, İslami hareketin karşılaştığı zorluklar, ruhi durumlar, zihinlerde yer alan fikirler gibi Kur'an'ın yaklaşık üçte ikilik büyük bir kısmına tekabül eden bölümde tasvir metodu kullanılmıştır (Kutub, 2015: 8-9).

Kıssalarda yapılan tasvirlerin amacı genel olarak anlatılan olayın izah edilmesi yani tüm yönleriyle açıklığa kavuşturmadır. Yapılan bu tasvirler şu dört şekilde ele alınabilir.

1. Sunma
2. Canlandırma (İhya)

3. Tahayyül (düşünce ve hareketin zihinde şekillenmesi)
4. Şahsiyetlerin resmedilmesi

Tüm şekillerde de duyguların aktarılması söz konusudur (Kutub, 2015: 272, 279).

Meryem suresi, daha önce de değindiğimiz üzere kıssaların yoğunlukta olduğu bir suredir. Kıssaların çok olması tasvir metodunun da çokça kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Şimdi Meryem suresinde geçen ve tasvir metodunun kullanıldığı bir kısım ayetleri din eğitimi açısından inceleyeceğiz.

”O, şöyle demişti: “Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım”(19. Meryem: 4). Hz. Zekeriyyâ’nın nasıl bir durumda iken Allah’a dua ettiğine dair bilgiler sunan bu ayette Allah Teâlâ, gücünün ve kudretinin neleri gerçekleştirebileceğini göstermek amacıyla Zekeriyyâ (a.s)’ın duası ile ilgili ayrıntılara yer vermiştir. Hem Hz. Zekeriyyâ’yı muhatapların gözünde canlandırmak ve onun nasıl bir vaziyette olduğunu göstermek hem de bizatihi kendi büyüklüğünü anlatmak için muhatapları düşünmeye sevk etmektedir.

(Ey Muhammed!) Kitap’ta (Kur’an’da) Meryem’i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germiştin. Biz, ona Cebrail’i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü. Meryem, “Senden, Rahmân’a sığınırım. Eğer Allah’tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)” dedi. Cebrail, “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim” dedi (19. Meryem: 16-19). Hz. Meryem’in doğu köşesine çekildikten sonra Cebrail (a.s) ile aralarında geçen bu diyaloglar ahlaki bakımdan örnek bir insan modelini temsil eden Hz. Meryem’in o andaki hallerini tüm canlılığıyla muhatapların gözünde canlandırmaktadır.

Hz. Meryem’in buradaki tavrı genç ve bekâr bir kızın تنها bir mekânda karşısına çıkan yabancı birine vermesi gereken normal bir tepkiyi göstermektedir. Meryem ona Allah’a sığınarak seslenmekte ve takvası ile onu Allah’tan korkmaya davet etmektedir. Burada sergilediği davranış örüntülerini, terbiye ve ahlak noktasında temiz ve günahsız bir aileden aldığı eğitimi yansıtmaktadır. Hz. Meryem’in tüm bu

davranışlarında öne çıkan iki unsur vardır. Bunlardan birincisi namusunu korumaya çalışması ikincisi ise bunu yaparken cesurca bir duruş sergilemesi (Kutub, 2015: 280).

Günümüzde kadının toplumdaki yeri ve duruşu ile ilgili özellikle de eşler arasında birçok tartışma yaşanmaktadır. Bu tartışmaların birçoğunun çıkış noktası erkek ve kadının kendilerine belirlenen sınırları aşmalarından dolayı meydana gelmektedir. Bu açıdan Hz. Meryem kadınlar özelinde örnek bir tavır sergilemektedir. Takva, iffet, cesaret ve güzel ahlak bağlamında özellikle din eğitiminde önemle üzerinde durulması gerekmektedir.

Hz. Musa kıssasındaki *“Ona, Tûr dağının sağ tarafından seslendik ve kendisi ile gizlice konuşmak için kendimize yaklaştırdık”* (19. Meryem: 52). Ayetinde onun, Tur dağındaki durumu betimlenerek zihinlerde canlandırılması amaçlanmaktadır.

Bu betimlemelerin amacı, anlatıma sürükleyici bir form kazandırarak muhatapların duygu bakımından ikna edilmesine katkı sunmaktır.

Önceki peygamberlerin hayat tarzları ve onlardan sonra gelenlerin durumunun anlatıldığı bu ayette ise her iki zümrenin de Allah’a nasıl kulluk ettikleri betimlenerek karakter eğitimi açısından tercih edilmesi gereken örneklerle vurgu yapılmıştır. *“İşte bunlar, Âdem’in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim’in, Yakub’un (İsrail’in) ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân’ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. Onlardan sonra, namazı zayi eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır”* (19. Meryem: 58-59). Ayette, aynı anda birçok eğitici unsur bir arada kullanılmıştır. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz.

1. Peygamberler hakkında bilgilendirme yapılmakta
2. Peygamberlerin soy ve derece bakımından nasıl bir statüye sahip olduklarına dair zihinde bir şema oluşturulmaktadır.
3. Kazandırılmak istenen olumlu davranışlar rol-model olan peygamberler üzerinden verilmektedir. Yani taklit edilecek örnekliklerin doğruluğu hakkında şüphe bırakılmamakta.

4. Farklı söz sanatları ve metotlar (tasvir, mükâfat-ceza, sebep–sonuç vb.) kullanılarak zihinsel süreçler harekete geçirilmiştir.

Tek seferde birçok duyguya hitap edilmesi ve farklı metotlar kullanılması, ayetlerde verilmek istenen mesajların teorik olarak iyice anlaşılmasını sağladığı, pratikte de davranışları değiştirmede önemli avantajlar kazandırdığını söylemek mümkündür.

Kıssaların dışında tasvir metodunun kullanımına bakıldığında özellikle cennet ve cehennem ve bu ikisine girecek olanların durumları ile ilgili anlatımların hemen hemen tamamında kullanılmıştır. Meryem suresinde geçen aşağıdaki ayetlerde de Cennet-Cehennem ve bunları hak edenler ile ilgili tasvirlerle yer verilmiştir.

“Orada boş söz işitmezler. Yalnızca (meleklerin) “selâm!” (deyişini) işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da vardır” (19. Meryem: 62).

“Sonra Allah’a karşı gelmekten sakınanları kurtarırız da zalimleri orada diz üstü çökmüş hâlde bırakırız” (19. Meryem: 72).

“Allah’a karşı gelmekten sakınanları Rahman’ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün!” (19. Meryem: 85-86)

Sonuç itibariyle tasvir metodu, Kur’an’da sıkça kullanıldığından dolayı din eğitiminde de anlatımı zenginleştirme, konuya dikkat çekme, güdüleme, anlatımı etkili ve sürükleyici hale getirme ve en önemlisi bireylerin olumlu anlamda davranışlarını değiştirmede kullanılmalıdır. Zira bu metot aynı anda birçok metodun kendisi ile kullanılabildiği etkili bir öğretim aracıdır.

3.2.13. Karşılaştırma (kıyas/mukayese) metodu

Kıyas, sözlükte “bir şeyin başka bir şey ile ölçülmesi” ya da “iki şeyi birbirine eşitlemek” anlamlarına gelmektedir. Kıyas, İslam hukukunda “Kitap Sünnet veya İcmâda hükmü bulunmayan mes’eleye, aralarındaki illet birliği sebebiyle, bu kaynaklardan birinde yer alan meselenin hükmünü vermek” olarak tanımlanan ve şer’i delillerden birisi olarak kabul edilen fıkhi bir kavram için de kullanılmaktadır (Şaban, 2019: 165).

Mukayesede kıyasta olduğu gibi karşılaştırma yapma söz konusudur. Ancak ikisini birbirinden ayıran ince bir fark bulunmaktadır. Kıyas yapılırken genellikle birbirine benzeyen durumlar arasında bir karşılaştırma yapılırken mukayesede ise yapı itibariyle birbirine zıt olan durumlar karşılaştırılmaktadır. İnsanın ilk yaratılması ve daha sonra tekrar yaratılmasında kıyasa başvurulurken iyi-kötü, güzel-çirkin vb. durumlar için ise mukayese kullanılmaktadır (Fersahoğlu, 2015: 481).

Eğitim-öğretimde tercih yapabilme, doğru-yanlış arasında bağlantı kurarak uygun olanı seçme ve bilgiyi kritik analitik bir biçimde ele alabilme açısından etkili sonuçlar veren kıyas/mukayese metodu İslam eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bu eğitimin de ilk kaynağı Kur'an'ı Kerim'dir

Allah Teâlâ, bu metodu Kur'an'da birçok yerde farklı farklı şekillerde kullanmaktadır (Ayrıca bkz. 4. Nisa: 77; 6. En'am: 32; 13. Ra'd: 26; 29. Ankebut: 64; 15. Hicr: 43-48; 77. Mürselat: 30-43; 2. Bakara: 2-6; 8. Enfal: 72-75; 9. Tevbe: 68-72; 98. Beyyine: 6-8; 55. Rahman: 14-15; 36. Yasin: 5-11). Kur'an, bu metodu kullanırken ilk önce karşılaştırma yapılacak olan durumlar hakkında ayrıntılı olarak bilgilere yer vermekte daha sonra ise verdiği bilgiler çerçevesinde insandan karşılaştırma yaparak sonuç çıkarmasını istemektedir. Yani bir öğretmen misali insanları aydınlatarak hangisini seçecekleri hususunda baskı ve zorlamaya başvurmadan yönlendirmektedir (Fersahoğlu, 2015: 482).

Meryem suresinde de kolayın zora, benzerin benzere kıyaslanması şeklinde karşılaştırmalara başvurularak muhatapları ikna etme ve düşünmeyi sağlama yoluna gidilmiştir.

Karşılaştırma metodunun Kur'an'daki genel kullanımına bakıldığında özellikle öldükten sonra yeniden dirilme hususundaki iddialara ve alaycı tutumlara cevap vermek amacıyla sıkça kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Hz. Zekeriyâ'nın ileri bir yaşta olmasından ötürü evlat sahibi olmak amacıyla yaptığı dua ve neticesi karşısındaki tavrına dikkat çekilirken yoktan var etme için kullanılan kıyaslama ile cevap verilmiştir. “(Vahiy meleği) dedi ki: Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: Bu, bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım” (19. Meryem: 9). Bayraklı (2013: 88), ayetteki ifade ile Allah (c.c.)'ın Zekeriyâ (a.s.)'ya kendisi yok iken onu yaratan iradenin, evlat sahibi olmasına da kâdir olduğuna

değinererek kendisinin güç ve kudretini gösterme ve neler yapabileceği hususunda kulunu düşünmeye, akletmeye ve bunlardan ders çıkarmaya sevk ettiğini belirtmektedir.

“(Yahya, dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) “Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl” dedik. Biz, ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah’tan sakınan, anne-babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyançı bir zorba değildi” (19. Meryem: 12-13-14). *“Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı”* (19. Meryem: 31-32).

Hiz. Yahya ve Hiz. İsa’nın küçük yaştaki durumlarından haber verilen yukarıdaki ayetlerde de iyi ve kötü örnekler üzerinden mukayese yapılmıştır. Burada amaç iyi davranışları örnek göstererek teşvik etmek ve bu vesile ile de kötü örnekleri ayırt edebilmek için muhakeme kabiliyeti kazandırmaktır. Ayet, aile yaşamı ya da sosyal yaşam içerisinde küçüklerin büyüklerine karşı takınmaları gereken tutum ve davranışların öğretilmesinde eğitimcilere metot anlamında yol gösterirken aynı zamanda muhatapların geneline âdap ile ilgili birtakım kaidelerin öğretilmesini de sağlamaktadır.

“Ey Hârûn’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi” (19. Meryem: 28). Karşılaştırma metodunun kullanıldığı bu ayette öncelikle *“Ey Harun’un kız kardeşi”* ifadesi ile kastedilenin ne olduğuna bakmakta fayda vardır. Müfessirler bu konuda farklı fikirler öne sürmüşlerdir. Bir kısmı peygamberlerin soyundan gelenlerin, saygıdan dolayı kendi atalarının isimlerini çocuklarına verdiği ve bu sebeple Hiz. Meryem’in Harun adında bir kardeşi olduğu için böyle bir ifadenin kullanıldığını belirtmektedir (Zemahşeri Akt. DİB, 2007: 597; İbn-i Kesir, 2017: 35). Bir kısmı Hiz. Harun’a huy ve ahlak bakımından benzediği için böyle bir kullanım olduğunu söylemektedir (Sâbûni, 2018:471; İbn-i Kesir, 2017:34). Bir kısmı da Hiz. Harun’un soyundan geldiği için böyle bir şekilde kendisine seslenildiğini ifade etmektedir (Kutub, t.y., : 505; Razi Akt, DİB, 2007: 597; Beyzavi Akt. Çantay, 2017: 127; İbn-i Kesir, 2017: 34). Bayraklı (2013: 114), Hiz. Meryem’in hem soy olarak Hiz. Harun’a dayandığı hem de ahlak olarak çok yüce olduğu için manevi olarak soyundaki en yüce kişiye nispet edildiği için böyle bir ifadenin kullanıldığını belirtmektedir.

Ayette İsrailoğullarının, Hz. Meryem'e (içeriğinden haberdar olmadıkları halde) yaptığı işin kötü bir fiil olduğunu göstermek amacıyla anne, baba ve soy itibarıyla bağlı olduğu ailesi üzerinden karşılaştırma yapmalarına yer verilmiştir. Burada yapılan karşılaştırmada ailenin, kişinin ahlakı üzerinde etki yaptığını söylemek mümkündür. Nitekim İsrailoğulları dahi kendi devirlerinde ahlak ve fazilet bakımından üstün olan İmran ailesinden bir kişiye gayr-ı ahlaki bir davranışı yakıştıramadıkları için onu kınamaktadırlar. Ayet, yakın çevrenin insan davranışları üzerindeki etkisi açısından incelendiğinde görülmektedir ki Allah (c.c.) İmran ailesini örnek göstermek için o anda yaşanan diyalogları birebir peygamberine bildirmiştir. Bu diyaloglarda geçen karşılaştırmalar ile hem İmran ailesi hakkındaki olumlu özelliklere yer verilmiş hem de Hz. Meryem ve oğlu İsa (a.s.)'ya atılan iftiralar boşa çıkarılmıştır. Her iki cihetten de bakıldığında burada bir eğitim söz konusudur. Birinde olumlu olanı teşvik söz konusu iken ikincisinde doğru bilinen yanlışları düzeltme bulunmaktadır.

Meryem suresinde karşılaştırma metodu ile ilgili ele alacağımız son ayet şöyledir. *“İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un (İsrail'in) ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı. Onlardan sonra, namazı zayi eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır”* (19. Meryem: 58-59). İyi ve kötü zümreler arasında mukayese yapılan bu ayette de örnek alma, teşvik ve sakındırma metotları kullanılarak muhatapların düşünmesi ve doğru yol hakkında özgür iradeleriyle karar verebilecekleri bir fırsat sunulmaktadır. Ayetten hareketle diyebiliriz ki günümüz eğitim sisteminde özellikle de ilk ve ortaöğretim seviyesindeki öğrencilere din eğitimi verilirken kazandırılmak ve sakındırılmak istenen davranışların öğretiminde bu tür kıyaslamalar yapılmalıdır. Birçok konuda yapılan kıyaslamalar içeriğinde farklı metotları da barındırdığından dolayı öğretim sürecine önemli katkılar sunmaktadır.

Kıyas/Mukayese metodu ile ilgili bölümü noktalamadan önce belirtilmesi gereken bir noktayı daha izah etmekte fayda vardır. Karşılaştırma metodunda ilk önce karşılaştırılacak durumlar hakkında yeterli bilgiye sahip olunmalı, mukayese unsurları sunulurken rehberliğin gerektirdiği şekilde tarafsız ve objektif bir tutum sergilenmeli

ve özellikle din eğitiminde metodun uygulaması yapılırken Kur'an ve sünnete uygun olarak yapılmalıdır (Kaçan, 2010: 127-128).

3.2.14. Kıssa metodu

Fıtrat itibariyle insanoğlu, kıssa anlatma veya dinleme eğiliminde yaratılmış bir varlıktır. Özellikle küçük yaştaki çocukların hikâye anlatıcıların etrafında toplanma ve ses çıkarmadan sonuna kadar dinleme hatta bazen de anlatıma dâhil olma gibi davranışları fıtrattan gelen bu özelliğin erken yaşlardaki tezahürleridir (Özbek, 1994: 188). Peki, daha çocuk yaşta insanları cezbeden ve eğitimde önemli bir metot olan kıssa ne anlama gelmektedir?

Kıssa kelimesi, kelime anlamı olarak Arapça 'da "kesim, kesme, haber, hikâye, olay vb." anlamlara gelmektedir (Mutçalı, 2012: 747). İstilahî anlamda kıssa, "bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması / hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder" (Şengül, 2002: 498-501).

Dini-istilahî anlamda ise kıssa, genellikle zaman ve mekândan bağımsız bir şekilde insanların ibret alması ve kurtuluşa ermeleri için Kur'an'da eski kavimlere, peygamberlere ve onların kavimlerine ait olarak anlatılan olaylara verilen özel bir isimdir (Polat, 2018: 45).

Kıssa metodu ile geçmişte yaşanan birtakım önemli olaylar belli bir uyum içerisinde ortaya konulmaktadır. Anlatım yönünden kolaylıklar sağlayan, içerisinde çokça tasvir ögesini barındıran ve birçok farklı duyu organına hitap edilmesine vesile olan kıssalar, özellikle vahiy, peygamberliğin ispatı, Allah'ın varlığı ve birliği, dinlerin öz olarak birliği, uyarı, müjde, sabır, şükür gibi birçok dini amaç ve ahlaki ilkeyi içerisinde barındırmaktadır (Bayraktar, 2018: 48-49).

Kutub'a (2017: 213) göre kıssada muhatapları ruhsal bakımdan etkileyen bir büyü bulunmaktadır. Bu kıssaları okuyanlar ve dinleyenler ister istemez kendilerini anlatılan olayın içerisinde tahayyül eder. Kendisini kıssada bahsedilen karakterlerden biri ile özdeşleştirir, karşılaştırmalar yapar ya da onlara karşı beğeni hisseder. Bu nedenle İslam dininde kıssalar bu tür faydaları göz önünde bulundurulduğundan eğitim ve hak yolda kalmanın vasıtası olarak görülmüştür.

Kur'an'da en fazla başvurulanan metotlardan biri olan kıssa, daha önce de belirttiğimiz üzere Mushaf'ın yaklaşık üçte ikilik bir kısmını oluşturan genel bir din eğitim metodudur. Polat (2018: 47)'in araştırmasına göre Kur'an'da sadece peygamberlere ait olarak anlatılan kıssaların ayet olarak sayısı bin üçyüz yirmi sekiz, sayfa sayısı olarak ise yüz ikinin biraz üstündedir.

Kur'an'da sıkça başvurulanan bu kıssaları şu üç başlık altında incelemek mümkündür.

1. Tarihi Kıssalar: Olay, kişi ve mekân bakımından belli olan kıssalardır (ör. Peygamberler ve gönderildikleri kavimlerin durumları)
2. Vaki'î Kıssalar: İnsanlık açısından misal teşkil eden kıssalardır. (ör. Hz. Âdem'in iki oğlu ile Musa-Hızır kıssası)
3. Temsili Kıssalar: Tam anlamıyla hakikati temsil etmeyen, yaşanmış veya yaşanması muhtemel olan kıssalardır (ör. İki bağ sahibinin kıssası) (Bayraktar, 2018: 51-52).

Kur'an, kıssaları çok yönlü bir irşad aracı olarak kullanmaktadır. Ruh, akıl ve beden farklı metotlar olan karşılaştırma, örnekleme, nasihat verme, diyalog kurma, edebi sanatlara başvurma, tasvir etme gibi farklı yollarla eğitilmesi söz konusudur. Kıssanın bu işlevi üzerinde özellikle durmamızın nedeni onun kıssayı bir amaç olarak değil araç olarak kullanıyor olmasıdır. İlahi Kur'an bir kıssa kitabı değil "bir eğitim ve yönlendirme kitabıdır" (Kutub, 2017: 215).

Kur'an'ın ete kemiğe bürünmüş şekli olan Hz. Muhammed (s.a.v.) de kıssaları bir eğitim aracı olarak kullanmıştır. Özellikle kendisine ve İslam davasına karşı olanları ikna etme bunun yanında insanlarda tevhid inancını yerleştirme ve destekleme noktasında kıssaları eğitim için adeta bir silah olarak kullanmıştır (Özbek, 1994: 189).

Kıssa metodu Kur'an ve hadislerde üzerinde önemle durulan bir metot olduğundan bizde bu metodun unsurları, amaçları, faydaları ve uygulamasında dikkat edilmesi gerekenleri kısaca belirteceğiz.

3.2.14.1. Kıssa metodunun unsurları

Kıssalarda anlatılmak istenenin amaca yönelik olarak başarı sağlaması için bazı unsurları barındırması gerekmektedir. Bunlar

- a) Kişiler: bizatihi insan olarak kıssada yer alan kahramanlar
- b) Hareket: anlatılmak istenen olay, öz
- c) Sorun/Problem: kıssanın veriliş amacını içeren ve metottaki en önemli unsur (Özbek, 1994: 191).

3.2.14.2. Kıssa metodunun amaçları (din eğitimi açısından)

1. En önemli amaç Allah'ın emirlerini tasdik etmek ve peygamberliği kanıtlamaktır
2. Geçmişten haberler vererek gelecek hakkında düşünülmesini sağlamak
3. Eğitimcilerin, Kur'an'ın öğreticiliğinden ders almalarını sağlamak
4. Allah'a karşı kulluk ve takvada duyguları harekete geçirmek
5. Amaç uğrunda karşılaşılabilecek zorluklara karşı motivasyon sağlamak
6. Şeytanın tuzaklarına karşı uyarmak (Bayraktar, 2018: 49-50).
7. Allah katında tüm dinlerin amaç noktasında bir olduğunu vurgulamak
8. Allah'ın güç ve kuvvetini göstermek (Özbek, 1994: 191).

3.2.14.3. Kıssa metodunun faydaları

1. Kıssalar, insanları tek yönlü düşünceden kurtararak geniş bir perspektifte dünyaya bakma özelliği kazandırır.
2. Muhatapların kendini olayın içinde canlı olarak hayal etmesini sağlar.
3. Kıssanın dikkat çekici ve ilgi arttırıcı bir yönü olduğundan eğitimde oldukça etkilidir (Özbek, 1994: 190, 194).
4. Kıssa metodu insan fitratına uygun bir metot olduğu için sıkıcı değil aksine sürükleyicidir.
5. Olaylar arasında muhakeme yapabilme, kıyaslama ve canlandırmalar yapma imkânı sağlar (Bayraktar, 2018: 51).

3.2.14.4. Kıssa metodunda dikkat edilmesi gerekenler

1. Kıssalar eğitim esnasında bireyi konuya bağlayacak ve dikkatin daima canlı tutulmasını sağlayacak biçimde anlatılmalıdır.
2. Olaylar çarpıtılmadan, tarafsız ve insan yaratılışına uygun bir biçimde anlatılmalıdır.
3. Anlatılan kıssa sadece akla ve kalbe değil aynı zamanda duygulara da hitap etmelidir
4. Anlatılan kıssa aynı anda birçok duyu organına hitap edebilmelidir (Bayraktar, 2018: 50-51).

Kıssa metodu, Kur'an'daki kullanımlarından dolayı birçok kimsenin İslam ile şereflenmesine vesile olduğu gibi bi'set'in ilk yıllarında İslam'ın tanınması açısından birçok faydalar sağlayan önemli bir metottur. Bunun en belirgin örneklerinden biri de çalışmamız ile ilgili nüzul sebebi bölümünü açıklarken de aktardığımız Meryem suresindeki Meryem kıssasının Habeşistan hicretinde Müslümanların adeta güvencesi haline gelmesi olayıdır. Bu açıdan Meryem suresi kıssa metodu özelinde üzerinde önemle durulması gereken bir suredir. Bu vesileyle şimdi surede kıssa metodunun kullanıldığı ayetleri öncelikle belirteceğiz daha sonra bunlarla kazandırılmak istenen hedef davranışların ve ahlaki ilkelerin neler olduğunu inceleyeceğiz.

“Bu, Rabbinin, Zekerıyyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır” (19. Meryem: 2). Çalışmamızın önceki bölümlerinde Hz. Zekerıyyâ ve oğlu Hz. Yahya hakkında sure özelinde değinmiştik. Kıssa metodunda farklı olarak bu peygamberlerin neden önemli oldukları ve hangi konularda örnek gösterildikleri üzerinde durulacaktır.

Allah Teâlâ, Hz. Zekerıyyâ'yı sabır, şükür, edep ve takva noktasında örnek gösterirken oğlu Yahya'yı da terbiye, saygı, ilim ve hilm açısından muhataplara model olarak sunmaktadır. Birinde yetişkinler için örneklik söz konusu iken diğerinde çocuklar ve gençler için olumlu bir örnek sunulmaktadır. Aynı kıssada baba-oğul üzerinden örnek gösterme metodunun kullanılması, kıssada tek yönlü ve belli bir kesime hitap eden bir üslubun tercih edilmediğini aksine toplumun her tabakasına seslenen bir yöntem izlendiği görülmektedir. Bu da Kur'an'ın kıssa metodunu çok yönlü ve etkili kullandığının bir göstergesidir. Hz. Zekerıyyâ kıssasından sonra şimdi de Hz. Meryem ve oğlu Hz. İsa kıssasına geçiş yapıyoruz.

“(Ey Muhammed!) Kitap’ta (Kur’an’da) Meryem’i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germiştii. Biz, ona Cebrail’i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü” (19. Meryem: 16-17).

Hiz. Meryem bir peygamber olarak değil Allah’a karşı takvası, adanmışlığı, teslimiyeti ve en önemlisi iffet ve ahlakı ile Kur’an’ın bizlere sunduğu örnek kadın modelidir. Hiz. Meryem, içinde bulunduğu durum itibariyle başta kadınlar olmak üzere birçok insana sabretme, direnme ve kararlı davranma noktasında örnek olmaktadır. O kadın öznesi üzerinden inanan kadınların nasıl bir karaktere sahip olmaları gerektiğini ve toplum içerisindeki konumunu öğretmek için Allah (c.c.) ’ın özellikle üzerinde önemle durduğu örnek bir şahsiyettir.

Daha öncede belirttiğimiz üzere kadınların günümüz toplumunda konumunun tartışılması, davranışlarının eleştirilmesi, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaları hatta birçok kez öldürölmeleri bilimsel olduğu kadar dini-ahlaki açıdan da sorgulanan, tartışılan ve çözüm bulunmaya çalışılan bir konudur. Bu meselenin bilimsel ve dini birçok noktada izahı yapılmaktadır. Ancak çözüm anlamında Hiz. Meryem’in din eğitiminde bir model olarak öğretilmesi, gelecek nesillerde hem kadın hem erkek açısından bu tür sorunların ortadan kalkmasına önemli katkılar sağlayabilecektir.

Hiz. Meryem ile birlikte kendisinden söz edilen Hiz. İsa kıssası da tıpkı Hiz. Yahya’da olduğu gibi inananlar için özellikle çocuk eğitimi ve terbiyesi anlamında örnek teşkil etmektedir. Bu örneklik, hakikati tasdik etme, saygıda bulunma, takva ve şükür gibi birçok alanda kendini göstermektedir.

“Kitap’ta İbrahim’i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi” (19. Meryem: 41). Çalışmamız boyunca Hiz. İbrahim ve onun örnekliliği üzerinde durarak eğitim açısından önemine değinmiştik. Ayette de göröldüğü üzere dürüstlüğü ile kendisinden söz edilmeye başlanılan ve daha sonra tafsilatlı olarak zikredilen Hiz. İbrahim’in kıssası ile kıyamete kadar tüm insanlık için ortak olan genel ahlaki kaideler belirtilmiştir. Allah’a karşı kulluk ve aile içi birey davranışları bakımından da din eğitiminde özellikle üzerinde durulması geren bir kıssadır. Küçük yaştaki çocuklara özellikle hikâye tadında anlatılabilecek bu vb. Kur’an kıssaları,

onların ahlaki gelişimlerini olumlu anlamda etkileyerek karakter gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

Hız. İbrahim'den sonra Hz. Musa, Hz. İsmail ve Hz. İdris ile ilgili ayetler sırayla şöyle anlatılmaktadır.

“Kitap'ta, Mûsâ'yı da an. Şüphesiz o seçkin bir insan idi. Bir resûl, bir nebî idi” (19. Meryem: 51).

“Kitap'ta İsmail'i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir resûl, bir nebî idi” (19. Meryem: 54).

“Kitap'ta İdris'i de an. Şüphesiz o, doğru sözlü bir kimse, bir nebî idi” (19. Meryem: 56).

Surede tüm bu peygamberler ile ilgili kısaca bilgi verilmiş genel olarak ortak bir özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu özellik ise dürüstlüktür. Allah'a ve onun kullarına karşı samimiyetin ve doğru sözlülüğün örneği olarak gösterilen bu peygamberler ile ilgili Kur'an'ın muhtelif yerlerinde detaylı şekilde açıklamalar mevcuttur. Meryem suresinde de bu peygamberler örnek olarak gösterilerek belirgin bir özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Genelden özele bir öğretim ilkesinin takip edildiği bu ayetler ile birtakım davranışların Allah katındaki değeri örtük bir eğitim yolu ile muhataplara öğretilmiştir.

Kıssa metodunun Meryem suresindeki kullanımlarına değindikten sonra eğitim açısından bu metot ile ilgili bazı sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

1. Kıssa metodu ile yapılan eğitim insanın yaratılışına uygundur (Bayraktar, 2018: 52).
2. Kıssa metodu, geçmiş örnekleri ele alarak davranışların değiştirilmesi sürecine özellikle güdüleme anlamında katkı sağlamaktadır.
3. Din eğitiminde özellikle dersi etkili biçimde sürdürmek ve dikkatleri canlı tutmak açısından kıssa metodu aktif olarak kullanılmalıdır.
4. Kıssa metodu, daha önce değindiğimiz birçok ilke ve metodu içerisinde barındırdığından dolayı çok yönlü bir eğitimin yapılmasını sağlar. Yani hemen hemen her bireyi cezbedebilecek bir noktayı bulundurmaktadır.
5. Din derslerinde dersi sıkıcılıktan kurtarmak için kıssa metodu kullanılabilir en etkili metottur.

3.2.15. Telkin metodu

Telkin kelimesi sözlük anlamı olarak “(bir duyguyu bir düşünceyi) aşılama” anlamına gelmektedir (TDK, 1998: c.2, 2180). Eğitimde ise “bir kimsenin başka bir kimse üzerinde yaptığı etki; irade ve hareketleri bakımından başkasını etki altına alma hali” olarak tanımlanmaktadır (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976: 305).

Telkin metodu din eğitimi alanında kullanılan özel öğretim metotlarından biridir. Bir düşünceyi veya inancı bireyin gerek kendisine gerekse de başkalarına kabul ettirmesi olarak ifade edilmektedir. Eğer birey telkini kendisine yapıyorsa buna “bi-nefsihi telkin” adı verilir. Bilinçli yapılan bir eylem olduğu için taklit (örnek alma) metodundan ayrılmaktadır (Pazarlı, 1967: 25).

Telkin, insanların yaşamlarını her yönü ile etkileyen psikolojik bir metottur. Zihne gönderilen her türlü bilgi telkin aracılığıyla kabul ettirildikten sonra öğretim gerçekleşir. Telkinin kabul edilmesi için zihnin buna hazır bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bunun da en verimli yolu bireyin kendi kendine buna güdülenmesidir (Güzel, 2009: 6).

Telkin metodu ile daha önce zihinde yer almayan bir konu hakkında bilişsel bir hazırlık olmasa dahi bir temayülün uyandırılması söz konusudur. Bu da göstermektedir ki telkinde mantıki bir zihni süreçten ziyade kalbi hissiyatın uyandırılması amaçlanmaktadır (Pazarlı, 1967: 25-26).

Telkin metodu da diğer din öğretimi yöntemleri gibi belli ilkeler çerçevesinde amaca hizmet etmektedir. Bu çerçevede metodunun uygulanmasında dikkat edilmesi gereken bir takım ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeleri şöyle sıralamak mümkündür.

1. Telkini yapacak olan eğitimci hem maddi hem de manevi anlamda otoritesi kabul görmüş birisi olmalıdır.
2. Toplumda telkin metodunun en önemli uygulayıcıları ve en layık olan kesimi öğretmenler ve vaizlerdir.
3. Telkin metodunda telkini yapan üst derecede bulunan olmalıdır. Alt derecede olan (öğrenciler) kendilerini eğitenlere telkinde bulunamazlar.
4. Telkinde ihlas yani samimiyet ön planda olmalıdır.

5. Telkinin yapılacağı yer, mekân ve zaman önceden doğru bir şekilde ayarlanmalıdır.
6. Telkinde bireyin aklında soru işaretleri kalmaması için açık ve net ifadeler kullanılmalıdır.
7. Bu metot, tekrar metodu ile kullanıldığında daha etkili sonuçlar vermektedir (Fersahoğlu, 2011: 117-118).

Öcal'a (2003: 200-201) göre telkin kendi başına bir öğretim metodu değil dini tebliğde kullanılan bir vasıttır. Telkinsiz tebliğin olmayacağı görüşünden yola çıkan Öcal telkinin tüm metotlarda başvurulan ortak bir yol olduğunu vurgulamaktadır. Din eğitimcilerinin hangi metotlarla ders işliyorlarsa muhakkak telkini araç olarak kullanmaları gerektiğini hatta sadece ders anlatımlarında değil tüm dini faaliyetlerde başvurmaları gerektiğini belirtmektedir. Öcal her ne kadar telkini bir metot olarak nitelendirmese de yukarıda değindiğimiz birçok kaynak ve daha adını zikredemediğimiz birçok çalışmada telkin, bir öğretim metodu olarak geçmektedir.

Peygamberlerin tevhid mücadeleleri incelendiğinde tümünün, benimsedikleri tevhid akidesini insanlara tebliğ ettiğini bunu yaparken de telkin yoluyla yaptıkları görülmektedir. Zira tanımda da belirtildiği üzere telkin bir düşünce aşılama metodudur. Kur'an'da önceki kavimler ve onlara gönderilen peygamberler hakkında bizlere bildirilen tüm haberler, cahili düşünce sistemine mensup kâfir ve putperestlere tevhidin aşılması sürecini ve bunların sonuçlarını ele almaktadır. Bu açıdan Meryem suresi incelendiğinde telkin metodunun peygamberlerin şahsında çokça kullanıldığı görülmektedir.

“Derken Zekerıyyâ ibadet yerinden halkının karşısına çıktı. (Konuşmak istedi, konuşamadı) ve onlara “Sabah akşam Allah'ı tespih edin” diye işaret etti” (19. Meryem: 11). Hz. Zekerıyyâ'nın kavminin karşısına çıkması ve onlara Allah'ın emrini iletmesi ile ilgili bu ayet surede telkin metodunun kullanımı ile ilgili ilk ayettir. Ayette de görüldüğü üzere telkin sadece sözlü bir şekilde değil jest ve mimiklerle de yapılabilmektedir. Benzer bir ifade de daha beşikte bir bebek olduğu halde İsrailoğullarına seslenen Hz. İsa ile ilgili şu ayette de geçmektedir. *“Şüphesiz, Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur* (19. Meryem: 36). Açıklamalarda değindiğimiz “küçük büyüğe

telkinde bulunmaz” ifadesi burada istisna niteliği kazanmaktadır. Zira buradaki telkinde peygamberliği tasdik etmek için gösterilmiş bir mucize söz konusudur.

“*Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân’a isyankâr olmuştur*” (19. Meryem: 44). Bu ayette de Hz. İbrahim’in tüm yumuşak huyluluğu ve güzel ahlakı ile yaptığı telkinler, peygamberlerin bu metodu kullanırken nasıl bir yol izlediklerine dair Kur’an’da gösterilen işaretlerden birisidir. Kaba, sert ve keskin bir dille yapılacak telkin muhatapların öfkesini celp edeceğinden dolayı Hz. İbrahim’in bu yaklaşımı eğitimcilere tüm öğretim süreçlerinde rehber olmalıdır.

Peygamberlerin kavimlerini doğru yola iletmeleri ile ilgili telkin metodunun kullanıldığı ayetlerin yanında aynı zamanda Allah’ın peygamberlerine telkinde bulunduğu ayetler de bulunmaktadır. Meryem suresi 84’te geçen “*Ey Muhammed! Şu hâlde, onların azaba uğramalarını istemekte acele etme. Biz onlar için ancak (takdir ettiğimiz günleri) sayıp durmaktayız*” ayeti telkin metodunun bu kullanımına örnektir. Eğitimciler de bazen, bireylere daha verimli bir eğitim-öğretim sunabilmek adına kendilerini yıpratıcı bir hale girebilmektedirler. Bununla ilgili en belirgin örnekler peygamberlerin tevhid mücadeleleridir. Bu süreçte rehberlik amacıyla verilecek eğitimlerde de telkin metodu kullanılmaktadır.

Özellikle hizmetiçi eğitimde üstten gelen emirlerin altta olanlara iletilmesinde sıkça kullanılan bir metottur. Hizmetiçi eğitimlerde uygulanan telkin anlayışı, eğitimcilerin bu Metodun kullanımında gösterecekleri tutum ve davranışları da etkileyebilmektedir. Bundan dolayı “Balık baştan kokar” anlayışından hareketle bu tür eğitimlerde yukarıda belirtilen prensiplere uygun bir şekilde hareket edilmelidir.

3.2.16. Teşbih (benzetme) tekniği

Sunuş yoluyla eğitim stratejisi günümüz eğitim sistemi içerisinde çok fazla başvurulan bir strateji olmasa da din eğitimi sahasında önemli bir konuma sahiptir. Başta Kur’an’ın güçlü sözel ifadeler ile muhataplarına tebliği, Peygamber (s.a.v.)’in detaylı beyanı ve daha sonra bunlara tabi olan ümmetin bilginlerinin insanlara dini emir ve yasakları öğretirken bu strateji temelinde hareket etmesi ve çoğunlukla da başarıya ulaşmaları, sunuş stratejisinin dini alandaki etkililiğini göstermektedir. Ancak bu stratejide sadece anlatım gibi sade metotların kullanımı muhatapları etkilemekte yetersiz kalmaktadır. Bu sadelikten kurtulmak amacıyla anlatımı daha etkileyici hale

getirecek ilke, metot ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Bunların içerisinde Kur'an'da ve Hadislerde en fazla benzetme tekniğinden yani teşbih sanatının ön plana çıktığını görmekteyiz.

Kelime anlamı itibariyle “teşbih, “benzetmek, benzeri ve dengi olduğunu söylemek” manasına gelir. Teşbihle anlam yakınlığı bulunan temsil de “benzetmek; benzetmek” anlamındaki müsül kökünden türemiş olup “iki şey arasında eşitlik derecesinde benzerlik kurmak” demektir” (Yavuz, 2011: 558-560).

Benzetme tekniği, anlamın canlı bir biçimde insan zihnine yakınlaştırılmasını sağlayan, içerisinde ince vurgular ve ibretler barındıran özel bir tekniktir (Ertürk, 2008: 46). Ebu Gudde (2019: 98) benzetme tekniğini Hz. Peygamber'in eğitimciliği noktasında değerlendirirken şunları söylemektedir. “Hz. Peygamber sallallahu aleyhi vesellem çoğu zaman anlatmak istediği meselelerin anlaşılması için insanların gözleriyle gördükleri, dilleriyle tattıkları, hissettikleri ve elleriyle tuttukları şeyleri misal olarak getirirdi. Çünkü bu yolla öğrencinin anlaması kolay hale gelir, öğretene insan öğrettiği veya sakındırdığı şeyi daha hızlı ve tam olarak izah eder.”

Benzetme tekniğini daha önceki başlıklarımızda değindiğimiz temsil metodu ile karıştırmamak gerekir. Temsil daha geniş kapsamlı teşbihi de içerisinde barındıran bir metottur. Kısaca söylemek gerekirse, “Her temsil teşbihtir, fakat her teşbih temsil değildir. Teşbihte iki şeyi lafız ve mâna bakımından birbirine benzetme söz konusu iken temsilde zat ve sıfatlarda mahiyet açısından da benzetme söz konusudur” (Yavuz, 2011: 558-560).

Benzetme tekniğinin eğitim açısından birçok faydası bulunmaktadır. Bunlardan birkaç tanesini zikretmekte fayda vardır.

1. Bireyleri, gelecekte toplum içerisinde alacakları rollere iyi bir şekilde hazırlamaktadır.
2. Teoride sahip olduğu bilgileri pratiğe dökebilecek kabiliyetleri geliştirir.
3. Öğrenme-öğretme sürecinde bireyi derse karşı daha fazla güdüler.
4. Üst düzey bilişsel beceriler olan analiz ve sentez yapabilme becerilerini geliştirir.
5. Bireyler arası iletişimin iyileşmesine yardımcı olur (Demirel, 2015: 111).

Ayrıca bu teknik ile bireyler uygulamalarını gözden geçirebilme, bilgilerini sorgulayabilme, farklı sorular sorabilme, yeni ufuklar açacak düşünceler için hayal gücünü zorlama gibi birçok becerilerini geliştirirler (Güven ve Özerbaş, 2016: 269).

Eğitim bilimlerinde kullanılan önemli ilkeler olan bilinenden bilinmeyene ve somuttan soyuta ilkeleri benzetim tekniği uygulanırken kullanılmaktadır. Örneğin soyut bir konuyu açıklama gereği duyulduğunda soyut olan varlıklar somut olan bir varlığa dönüştürülür (Aydın, 2014: 395).

Benzetme tekniğinin sözlük anlamını ve eğitimdeki yerine değindikten sonra din eğitimi açısından önemine değineceğiz.

Benzetme (Teşbih) tekniği, Kur'an'da çok fazla başvurulmuş bir tekniktir. Öyle ki "Kur'an'ın hemen her sayfasında teşbih vardır" denilse yanlış olmuş olmaz (Ertürk, 2008: 47).

Meryem suresinde Allah'a isyan edenlerin ahiretteki durumları haber veren şu ayet benzetme tekniğinin suredeki en belirgin örneğidir. *"Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahman'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün!"* (19. Meryem: 85-86) ayettin mealinde verilen "develer" ifadesi başka meallerde sürü vb. şekillerde tercüme edilse de burada bir benzetme söz konusudur. Müşrik bir topluluğun akıbetleri hakkında duydukları soyut ifadeleri daha iyi anlamaları için yapılan bu benzetmeler, toplumun bildiği örneklemeler üzerinden tasvir edildiğinden ayetlerin tesirini arttırmakta ve zihinlerde belli bir şablonun oluşmasını sağlamaktadır.

Hem eğitim bilimlerinde hem de din eğitimi bilminde özellikle küçük yaş grubu öğrencilere ve eğitim seviyesi olarak daha alt tabakada bulunan insanlara soyut konular anlatılırken bu teknikten faydalanılmalıdır. Özellikle ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenleri ve ileri yaş gruplarına va'z eden din görevlileri birtakım ayet ve hadislerin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bu tekniği kullanmalıdırlar.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim, şüphesiz ki bugüne kadar tüm kanunların, insanların dilinden dökülen ve yine onların eli ile yazıya aktarılan her sözden daha güzel, daha cezbedici, daha bağlayıcı ve daha müstesna bir yere ve özelliğe sahiptir. Her suresinde, her ayetinde ayrı ayrı ve derin mânâlar barındıran, geçmişin köhne karanlığından geleceğin yozlaşmış zihniyetine kadar her devirde değişim-dönüşüm için gerekli olan tüm özelliklerle güncelliğini koruyan ilahi bir rehberdir.

Kur'an, Allah Teâlâ'nın Lehv-i Mahfuz'unda yazdığı ve daha sonra da ilahi düzenden bihaber yaşayan cinlere ve insanlara rehberlik etmesi amacıyla indirdiği yüce bir kitaptır. Farklı birçok yönüyle gerek klasik eğitimin uygulandığı dönemlerde gerekse de modern eğitim ile birçok farklı alanda yeni bilim dallarının çıkmasıyla üzerinde durulması ve araştırma-inceleme yapılması gereken en önemli dini kaynağımızdır. Hayatın her alanında inanan bireylerin tutum ve davranışlarında en bağlayıcı konuma sahip olan bu kitabın sistematik bir biçimde araştırılması ve değişik bilim dalları açısından ihtiva ettiği anlam ve özellikler belirlenmelidir. Bu amaçla ülkemizde son dönemlerde birçok üniversite ve enstitü bünyesinde Kur'an'ın birçok suresi üzerinde farklı alanlar esas alınarak çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan bizim için en kıymetli ve üzerinde önemle durulması gerekenler, sureler özelinde eğitim ve öğretim açısından inceleme yapılan çalışmalardır.

Araştırmamızın dayandığı Meryem suresi de Kur'an'ın eğitim-öğretim ve özellikle öğretimde kullanılan ilke, metot ve teknikler açısından incelendiği çalışmalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Meryem suresinin içerisinde barındırdığı eğitici mesajlar, veciz ifadeler ve davranış örüntüleri ile eğitim-öğretim anlamında incelenmeye, üzerinde araştırma yapılmaya lâyık önemli surelerden biri olduğunu düşünüyoruz. Bu amaçla daha önce benzer biçimde Kur'an sureleri bağlamında yapılan çalışmaları esas alarak ortaya koyduğumuz bu çalışmanın Meryem suresine farklı bir bakış açısı kazandıracağını öngörüyoruz.

Araştırmamızda değindiğimiz önemli noktaları ve din eğitimi açısından ihtiva ettikleri sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

Meryem suresi, sabır noktasında güzel bir örnek olan Hz. Zekerıyyâ'yı bizlere tanıtarak onun Rabbine karşı tutum ve davranışları neticesinde insan aklının alamayacağı derecede eşsiz bir mükâfat ile taltif edilmesini anlatmaktadır. Surenin bu ilk bölümü mü'minlerin dua ve niyaz konusunda Rablerine karşı durumlarının nasıl olması gerektiğine dair bir temsiliyet barındırmaktadır. İyilik yapan, salih amel işleyen ve Rablerine karşı samimiyetle bağlı olanların Allah (c.c.) katındaki değerinin ne olduğu ve nasıl ödüllendirildikleri gösterilerek iyi davranışların teşvik edilmesi kötü davranışların ise ortadan kaldırılması hususunda toplumsal güdülenme sağlanmaktadır. Hz. Zekerıyyâ ile birlikte adından söz edilen oğlu Hz. Yahya da bu ilk bölümde adı hayırla zikredilen ve evlat olma anlamında ümmetin çocuklarına gösterilen güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir baba örneği olarak Hz. Zekerıyyâ ve bir evlat örneği olarak Hz. Yahya'nın gösterilmesi, aile yapısında çok önemli yer edinen iki farklı karakter için muhataplara güzel bir temsiliyet gösterilmektedir. Din eğitimin ailedeki boyutu açısından önemli örnekler barındıran bu kıssa içerisinde kullanılan ilke metot ve teknikler ile aile içi sevgi, saygı, iletişim ve aidiyet duygularını geliştirme noktasında klasik İslam ahlak eğitimine ve günümüz modern ahlaki görüşlere kaynaklık etmektedir. Çalışmamızda bu hususu ön plana çıkararak konunun eğitim açısından ehemmiyetine dikkat çektik. Baba-oğul örnekliklerinden sonra bir anne modeli olan Hz. Meryem'in din eğitimi açısından ihtiva ettiği önem noktasındaki sonuç üzerinde duralım.

Hz. Meryem, iffeti, takvası ve Allah'a karşı tam teslimiyeti ile mü'mine bir kadının özelliklerini kendisinde barındırmakla birlikte aynı zamanda annelik gibi hem Allah katında hem de insanların nezdinde yüce değere sahip bir konumu mükemmel bir vaziyette kendi vafında bulundurmaktadır. Bu özellikleri dolayısıyla surede övgü ile kendisinden bahsedilen Hz. Meryem, Allah'ın kendisine babasız bir biçimde ruhundan bahşettiği evladını alarak iman konusunda tarihi süreç boyunca ilahi ikaz ve musibetlere uğrayan İsrailoğulları ve onların âlimlerinin karşısına çıkması koşulsuz teslimiyetin beraberinde getirdiği mücadelecilik kimliğini de ön plana çıkarmaktadır. Bu da göstermektedir ki hakiki manada iman eden kişi ister kadın olsun ister erkek olsun Allah'ın kendisine göstermiş olduğu hak yolda ve Allah'ın emrettiği emirler doğrultusunda takınacağı tavır ya da gerçekleştireceği davranışlar hususunda kararlı ve mücadelecilik olmalıdır.

Günümüz dünyasında bir yandan kadınlara her alanda erkekler ile eşit bir yaşam tarzını dayatan zihniyet öte yandan ise taklidi anlamda bir imana sahip olduğu için hamisi olduğu kadınları eve kapatan ve hayatın hiçbir alanında yer vermeyen iki ayrı insan modeli bulunmaktadır. Bu iki grubun kadına bakış açısının yanlışlığını ortaya koymada Hz. Meryem, mu'tedil ve olması gereken Müslüman kadın örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda Hz. Meryem'in şahsiyeti ve yaşantısı ile din eğitimi bağlamında özellikle kadın olması hasebiyle önemli etkiler bıraktığını tespit ettik. Ayrıca Meryem kıssasında din eğitiminde kullanılan öğretim ilke, metod ve tekniklerinin bireylerin davranışlarını değiştirme noktasında öğretim uygulamalarına olumlu anlamda kaynaklık teşkil ettiğini belirledik.

Meryem suresinde kendisinden söz edilen bir başka örnek şahsiyet de Hz. İbrahim'dir. Şirkin ve küfrün toplumun her tabakasına sirayet ettiği, iktidar sahibi olanların ise bu yaşam tarzının destekçisi ve öncüsü olduğu bir dönemde Allah'ın lütfu ve ihsanı ile zorluklardan kurtularak Rabbinin kendisine emrettiği tevhid akidesini insanlara ulaştırmıştır. Hz. İbrahim'in şirk ve küfür ile olan bu savaşı Kur'an'ın birçok yerinde geçmekle birlikte çalışmamız olan Meryem suresinde de farklı bir cihetten ele alınmıştır. Hz. İbrahim'in tevhid mücadelesinde babası ile olan diyaloglarına yer veren surede tebliğin nasıl yapılması gerektiği, bireyin ailesine karşı tutum ve davranışları, sözün ve hitabetin güzelliği ile iletişim kurmanın önemi gibi birçok alanda günümüz eğitimcilerine de ışık tutacak bilgiler içermektedir. Çalışmamızda Hz. İbrahim'in bu vasıfları üzerinde durarak din eğitimi ve ahlak eğitimi açısından önemine değindik. Bu özelliklerin din eğitimi alanındaki öğrenmeleri daha etkili kıldığını tespit ettik.

Hz. İbrahim kıssasından sonra surede kendisinden övgü ile söz edilen diğer örnek şahsiyetler olan Hz. Musa, Hz. İsmail, Hz. İdris'in de kıssalarına ve faziletlerine değinerek eğitim ve din eğitimi açısından nasıl bir değer ifade ettiğini açıkladık.

Daha önce de belirttiğimiz üzere genel anlamda Kur'an'ın kendisi ve özelde de Meryem suresi içerisinde birçok kıssa barındırmaktadır. Kıssalar; bireyleri tek yönlü düşünmekten kurtulma, olayları tahayyül edebilme, dikkat çekme ve güdüleme, sürükleyicilik, muhakeme edebilme yetisi kazandırma gibi birçok çok fonksiyonu bünyesinde barındırdığından dolayı çalışmamızda önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kıssalarından söz ettiğimiz yukarıdaki şahsiyetlerden her biri din eğitimi

açısından büyük değer ifade etmektedirler. Dini emirlerin öğretiminde surede geçen örnek şahıslar ekseninde eğitim öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinin ilmi ve ahlaki anlamda kâmil bireyler yetiştirmede etkili olacağını öngörüyoruz.

İkinci bölümde kıssa ile ilgili bu bilgileri açıkladıktan sonra üçüncü bölümde Meryem suresini eğitimde kullanılan ilke, metot ve teknikler açısından inceledik. Bu çalışmayı yapmamızın amacı; sureyi sadece dini alanda okunan, başvurulmuş bir metin olmaktan kurtarıp eğitim bilimlerinin güncel verileri ışığında öğretim için kullanılabilecek, örnek gösterilecek ve bu alanda başvurulacak bir kaynak haline getirmektir. Bu vesileyle eğitim gibi insanın hayatında önemli yere sahip bir konuda Kur'an'ın rehberliğini ön plana çıkararak hayatın her alanına tatbik edilmesine yardımcı olacak çalışmalara bir katkı sunduğumuzu düşünüyoruz.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde muhataba görelilik, tedricilik, amaca dönüklük, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, sosyallik, yakından uzağa, aktiflik, hayata yakınlık, sebep-sonuç, düşünme-düşündürme ve bütünlük ilkelerini tespit ettik. Bu ilkelerin Meryem suresinde nasıl kullanıldığına değinerek eğitim ve öğretim açısından nasıl ve ne şekilde kullanılabileceklerine dair bilgilere yer verdik. Eğitim bilimlerinde önemle üzerinde durulan bu ilkelerin, Meryem suresindeki kullanım şekilleri ve bilginin transfer edilmesi sürecindeki görevlerini tespit etmek Kur'an'ın muhatabı olan insanların farklı özelliklerine göre eğitim-öğretim durumlarını düzenlemeye yardımcı olmaktadır. Bireyler arasında aile, bilinç, kültür, eğitim, çevre gibi birçok nedenden dolayı farklılıklar bulunması eğitimde eşit seviyede bir sonuç almayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle akli ilimlerin öğretimi esnasında eğitim bilimlerinin verileri kullanıldığı gibi Kur'an ve din eğitiminde de bireysel farklılıkların bilinmesi, bu bilgilere dayanılarak bir eğitim-öğretim sürecinin planlanması gerekmektedir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünün son kısmında Meryem suresini metot ve teknikler açısından inceledik. Tıpkı ilkeler kısmında olduğu gibi metot ve teknikler de incelenirken bunların surede kullanımlarından yola çıkarak din eğitimine uygulanabilirliği, kullanım şekilleri, dikkat edilmesi gerekenler, faydaları ve zararları gibi noktalarda açıklamalar yaptık. Meryem suresinde ayetler üzerinden bir takım metot ve teknikler belirledik bunları şöyle sıralayabiliriz. Takrir metodu, Tartışma

metodu, Gözlem metodu, Soru-Cevap metodu, Nasihat metodu, Temsil metodu, Örnek alma metodu, İlmihal metodu, Terğib ve Terhib metodu, Tekrar metodu, Mükâfat ve Ceza metodu, Tasvir metodu, Karşılaştırma metodu, Kıssa metodu, Telkin metodu, Teşbih tekniği.

Meryem suresinde incelediğimiz tüm bu metot ve teknikler Kur'an'ın eşsiz yapısını, muhataplara karşı üslubunu ve eğitim anlamındaki davranış değiştirme gücünü göstermektedir. Surelerde kullanılan öğretim metotlarından her biri daha iyi bir toplum oluşturmak, iyiliği emretmek kötülükten sakındırmak, sırat-ı müstakim üzere bir hayat yaşamak, güzel ahlak sahibi olmak gibi daha birçok haslet için muhatapları harekete geçirici özellikler barındırmaktadır. Kur'an bu yapısıyla şirk taassubunda kendini kaybetmiş Arap toplumundan başlayarak dünyanın uçsuz bucaksız yerlerinde dahi Rabbini arayan insanlar için bir kurtuluş reçetesi olmuş ve onları iki cihanda da saadete ulaştıracak bir yapıya kavuşturmuştur. Biz de çalışmamızda Kur'an'ın bu evrensel yapısına katkıda bulunmak amacıyla çağın gerektirdiği eğitim-öğretim yöntemlerine uygun olarak yeniden gözden geçirilmesi ve uygulamalara aktarılması noktasında katkıda bulunduk.

Yukarıda değindiğimiz birçok özelliği kendisinde bulunduran Meryem suresi, eğitimde ve özellikle din eğitiminde gerekli görülen birçok yol-yöntemi; örnek olaylar, şahsiyetler ve vurgulu ifadeler ile aktarmaktadır. Biz de bu noktadan hareketle Kur'an'ın eğitimdeki gerekliliğine dikkat çekerek uygulanabilirliği noktasında Meryem suresini inceledik. Tüm insanlık için gerekli bilgileri sunan yüce kitabımızın bilinmeyen yönlerini ele alarak daha aktif bir şekilde hayata aktarılmasına bir katkı sunmaya çalıştık. Temennimiz, bu ve benzeri çalışmaların arttırılarak her alanda Kur'an'ın hâkim kılınmasına yardımcı olmak ve bilimsel temelde yapılacak sonraki çalışmalar için bir basamak oluşturmaktır.

ÖNERİLER

- Kur'an-Kerim içerisinde barındırdığı eğitim metotları bakımından ele alınmalı ve din eğitimi alanında aktif biçimde kullanılmalıdır.
- Din eğitimcilerinin Kur'an-ı Kerim'i sadece "okunmasıyla ibadet edilen bir kitap" olma anlayışından kurtararak farklı alanlarda temel başvuru kitabı olmasını sağlayacak çalışmalar yapmaları, sekülerleşen hayatımızda din eğitiminin daha etkin olmasını sağlayacaktır.
- Kur'an surelerinde kullanılan dil, üslup, eğitim-öğretim biçimleri din eğitimcileri tarafından bilinmeli ve öğretimde aktif şekilde kullanılmalıdır.
- Surelerde geçen ilke, metot ve teknikler farklı yaş gruplarına ve hazırbulunuşluk seviyesi aynı olmayan bireylere ortak değerleri aktarmada önemli bir rehberlik hizmeti sunmaktadır. Dolayısıyla bunlar ile ilgili çalışmalar artırılarak din eğitimi alanına katkılar sağlanmalıdır.
- Meryem suresi; Allah-insan ilişkisi, insan-insan ilişkileri, aile ilişkileri vb. bakımlardan örneklik teşkil ettiğinden din eğitimi alanında aktif bir şekilde kullanılmalı ve öğretim metotlarının uygulanmasında faydalanılmalıdır.
- Meryem suresi kadın profilleri için ortak bir rol-model olma vasfı taşıyan Hz. Meryem ile ilgili bilgilere yer verdiğinden dolayı, toplumsal anlamda kadınlar açısından yaşanan veya yaşanması muhtemel kötü olayları önlemek için bir eğitim aracı olarak kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aclûni, İsmail b. Muhammed, (1352 h.). *Keşfü'l Hafa ve Müzilu'l-İlbas 'amma İstehere mine'l Ehadis'ala Elsineti'n Nas*, c.1, Kahire.

Akın, Abdullah, (2019). *Din Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*, Bursa, Emin Yayınları.

Akyürek, Süleyman, (2013). *Din Öğretimi*, Ankara, Nobel Yayınları.

Alan, Faruk, (2018). *Meryem Suresi Tefsiri*, Diyarbakır, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Alaylıoğlu, Ruşen ve A. Ferhan, Oğuzkan, (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Altuntaş, Halil - Şahin, Muzaffer, (2011). *"Kur'an-ı Kerim Meali"*, Ankara, Diyanet Vakfı Yayınları.

Akseki, A. Hamdi, (2014). *İslâm Dini, İtikat, İbadet ve Ahlâk*, Ankara, (1963); (1967); İstanbul, DİB. Yayınları.

Antel, S. Celal, (1952). *Umumi Didaktik*, İstanbul, Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi.

Arpaguş, Hatice Kelpetin, (2000). *İlm-i Hal Kavramı*, c.22, İstanbul, DİA.

Aslan, A. Kadir, (2001). *"Eğitimin Toplumsal Temelleri"* Balıkesir, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 5.

Ausubel, Ausubel, D. P. (1977). *The facilitation of meaningful verbal learning in the classroom*. Educational Psychologist, sayı:12 /2, b.y.

Aydın, Mehmet, (2015). *Dinler Tarihine Giriş*, Konya, Literatürk Yayınları.

Aydın, Muhammed, Şevki, (2017). *Din Eğitimi Bilimi*, Kayseri, Kimlik Yayınları.

Aydın, M. Zeki, (2014). *Din Öğretiminde Yöntemler*, Ankara, Nobel Yayıncılık.

Aydin, Kerim, (2014). *Din Eğitimi Açısından İsrâ Suresi*, Bursa, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ayhan, Halis, (1995). *Eğitim Bilimine Giriş*, İstanbul, Şule Yayınları.

Aytuna, Hasip, A. (1974). *Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri*, İstanbul, MEB. (3. Baskı).

Baştürk, Savaş, (2013). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Vize Yayıncılık.

Bayraklı, Bayraktar, (2002). *İslam'da Eğitim*, İstanbul, Bayraklı Yayınları.

Bayraklı, Bayraktar, (2013). “*Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*”, İstanbul, Bayraklı Yayınları.

Bayraktar, M. Faruk, (1984). *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul, İFAV Yayınları.

Bayraktar, M. Faruk, (2018). *İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul, İFAV Yayınları, 11. bs.

Bebek, Adil, (1993). *Ceza md.* İstanbul, DİA., c.7.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, (1423/2003). *Şuabü'l-iman*, thk. Abdulalî Abdulhâmid Hâmid, Riyâd, Dârü'l-Kütübü'lİlmiyye, c. X, 1. bs.

Bilen, M. (2002). *Öğretim Öğretme Yöntemleri. Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Betik Kitap Yayın Dağıtım.

Bilgin, Beyza, (1981). *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIV, Ankara.

Bilgin, Beyza, (1998). *Eğitim Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Ankara, Gün Yayıncılık.

Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, (1992). *Sahih-i Buharî*, (Nşr. Bedrettin Çetiner), İstanbul, Çağrı Yayınları, 2. bs.

Canan, İbrahim, (2011). *Peygamberimizin Tebliğ Metotları*, İzmir, Yeni Akademi Yayınları.

Cürçani, Es Seyyid Eş Şerif Ali İbn-i Muhammed, (1997). *Ta'rifat*, (Ter. Arif Erkan), İstanbul, Bahar Yayınları.

Çağrı, Mustafa, (2006). “*Nasihât*” md. İstanbul, DİA, c. 32.

Çantay, Hasan Basri, (2017). *Kur'an-ı Hâkim ve Meali Kerim Tefsirli Kur'an Meali*, İstanbul, Risale Yayınları, c.2.

Çilenti, Kamuran, (1978). *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, Kadioğlu Matbaası.

Dede, Mehmet Fatih, (2018). “*Din Eğitiminin Gayeleri Açısından Lokman Suresinin Tahlili*” Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20.

Demirel, Özcan, (2005). *Eğitim Sözlüğü*, Ankara, Pegem Yayıncılık.

Demirel, Özcan, (2015). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğrenme Sanatı*, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 22. bs.

Dewey, John, (1966). *Tecrübe ve Eğitim*, (çev. Fatma Varış ve Fatma Başaran), Ankara, y.y.

DİB., (2007). *Kur'an Yolu Tefsiri*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, c.3.

Doğanay, Ahmet ve Sarı, Mediha, (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.

Durmuş, Sare Betül, (2019). “*Meryem Suresinin Belagat Açısından İncelenmesi*”, Kayseri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Durmuş, İsmail, (2011). “*Temsil md.*” İstanbul, DİA, c.40.

Ebu Gudde, Abdulfettah, (2019). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metotları*, (çev. Enbiya Yıldırım), Ankara, Takdim Yayınları, 3. bs.

Ebû Nuaym, (1992). *Ma'rifetu's-sahâbe*, (thk. Mes'ad es-Sa'denî), Dâru'l-Kutubi'l İlmiyye.

Elmalı, Hüseyin, (2011). “*Tasvir*” md. İstanbul, DİA., c.40.

Ertürk, İdris, (2008). *Rahman Suresinin Din eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Konya, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Ertürk, Selahattin, (1975). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara, Yelkentepe Yayınları.

Ertürk, Selahattin, (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara, Meteksan A.Ş. Yayınları.

Eyüpoğlu, Zeki, (1978). *Türkçe Kökler Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Fersahoğlu, Yaşar, (2011). *İslam Eğitime Giriş*, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 2. bs.

Fersahoğlu, Yaşar, (2015). *Kur'an'da Zihin Eğitimi*, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 3. bs.

Firuzabadi, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed, (1305 h.). *Kamus Tercümesi*, (Mütercim Asım Efendi), İstanbul.

Gökkır, Bilal, (2009). *Meryem Suresi Tefsiri Metin ve Yorum İncelemesi*, Ankara, Fecr Yayınları.

Görmez, Mehmet, (2011). “*Et Terğib ve't Terhib*” md. İstanbul, DİA, c.40.

Güler, Ümmühan, (2018). *İncil ve Kur'an'da Hz. Meryem'in Doğumu ve Hamileliği Süreci*, İzmir, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Günden, Suat, (1978). *Genel Öğretim Bilgisi*, Ankara, Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu Yayınları.

Güven, Semra ve Özerbaş, Mehmet Arif, (2016). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Pegem Akademi Yayınları.

Güzel, Sümeyra, (2009). *Telkin ve Terapide Duanın Önemi*, Konya, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Han, Fethullah, (1988). *Kur'an ve Kâinat Ayetleri 1*, (çev. Safiye Gülen), İstanbul, İnkılap Kitabevi.

İbn-i Aşur, Muhammed et Tahir, (1984). *Et Tahrir ve't Tenvir*, Tunus.

İbn-i Hanbel, Ahmed, (1999). *Müsned*, thk. Şuayb Arnavudi, c.50/22. Müessesetü'r Risale yayınları, 2. bs.

İbn-i Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer, (2017). *İbni Kesir Tefsiri (Tefsiru'l Kur'an'il Azim)*, c.7, İstanbul, Polen yayınları.

İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemaleddin Muhammed bin Mukarrem el-Mısri, (1990). *Lisanü'lArab*, I-XV, Beyrut, Dâru Sadır.

İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemaleddin Muhammed bin Mukarrem el-Mısri, (1414/1914). *Lisanu'l-arab*, “rym”md. Beyrut.

İbn Osman, Muhammed Hayrullah, (1319). *Zübdetü'l-Ahlak*, 1320, s. 10'dan naklen; *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, (Haz. Komisyon), I-V, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, c. III, s. 456.

İsfahani, Ragıp, (2017). “*Müfredat/Kur'an Kavramları Sözlüğü*”, (çev. Mustafa Yıldız), İstanbul, Çıra Yayınları.

Kaçan, Tuğba, (2010). *Din Eğitimi Açısından Kaf Suresinin Tahlili*, İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Karagöz, İsmail, (2015). *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara, DİB., Yayınları.

Karakaş, Vehbi, (2014). *Nasıl Bir Din Eğitimi?* İstanbul, Hayat Yayınları.

Kaya, Fatma, (2001). *Nur Suresinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi*, Konya, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kutub, Muhammed, (1977). *İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi*, (çev. Ali Özek), İstanbul, Hisar yayınları, 2. bs.

Kutub, Muhammed, (2017). *İslami Eğitim Metodu*, İstanbul, Beka Yayınları.

Kutub, Seyyid, *Fi Zilali Kur'an*, İstanbul, Hikmet Yayınları, c.9, ts.

Kutub, Seyyid, (2015). *Kur'an'da Edebi Tasvir*, İstanbul, Beka Yayınları.

Küçükahmet, Leyla, (2001). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Nobel Yayıncılık.

MEB., (2018). *9. Sınıf, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Ankara, Nev Kitap Yayıncılık.

Medar, Ali, (2017). *İnsan Eğitiminin Kur'an'ı Metodu*, İstanbul, Beka Yayınları.

Mevdudi, Ebu'l Â'lâ, (2016). “*Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*” İstanbul, Pınar Yayınları.

Mevdudi, Ebu'l Â'lâ, (2017). *Tefhimu'l Kur'an-Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, İstanbul, İnsan Yayınları.

Mutçalı, Serdar, (2012). *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Dağarcık Yayınları.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, (1992). *el-Cami'u's-sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları.

Öcal, Mustafa, (2003). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Önder, N. Kemal, (1986). *Öğretimde Program İlke ve Yöntemleri*, Konya, Arı Basımevi.

Özbek, Abdullah, (1994). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, İstanbul, Esra Yayınları.

Öztürk, Mehmet Fatih, (2008). *Mücadele Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Konya, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Pazarlı, Osman, (1967). *Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar*, İstanbul, Ahmet Sait Matbaası.

Polat, Neslihan, (2018). *Kur'an'daki Kıssaların Karakter Eğitimi Açısından Tahlili*, Erzurum, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Razi, Fahrüddin, (1993). *Et Tefsir'ul Kebir (Mefatihü'l Gayb)*, Ankara, Huzur Yayınevi.

Sâbüni, Muhammed Ali, (2018). *Safvetü't-Tefasir (Tefsirlerin Özü)*, c.3, İstanbul, Ensar Neşriyat.

Saraç, Cemal, (2006). *Sözlü İletişim Becerileri Açısından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi*, Milli Eğitim Dergisi, s.169, Ankara, Millî Basımevi.

Saraç, Tahsin, (1976). *Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük*, c.II, s. 834-835. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Schorling, Raleigh ve Wingo, W.G. Max, (1967). *İlkokullarda Genel Öğretim Metodu*, (çev. V. Baha Pars), İstanbul.

Soyudoğru Mücahit, Gülüzar, (2019). "*Yasin Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*" Sivas, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sunar, Nisa, (2007). "*Enbiya Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*" Konya, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Suruç, Salih, (2013). "*Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*" İstanbul, Nesil Yayınları.

Suyuti, Celaleddin, Ebu'l Fadl Bekr Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi bekir, (2012). "*Ed Durrul Mensur Fi't Tefsir Bi'l Me'sur*" İstanbul, Ocak Yayıncılık.

Şaban, Zekiyüddin, (2019). *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Ter. İbrahim Kâfi Dönmez) Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 27. bs.

Şanver, Mehmet, (2001). *Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, İstanbul, Pınar Yayınları.

Şanver, Mehmet, (2004). *Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, İstanbul, Pınar Yayınları 2. bs.

Şengül, İdris, (2002). *Kıssa md.* Ankara, DİA., c.25.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed bin Cerir, (1996). *Taberî Tefsiri*, (Ter. Hasan Karakaya ve Kerim Aytekin) İstanbul, Hisar Yayınları.

Tan, Şeref, (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 10. bs.

Tavukçuoğlu, Mustafa ve Erdem, Hüsamettin, (2005). *Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*, Ankara, Nobel Yayınları.

Tetik, Hayati, (1991). *Zernüci ve Ta'limü'l-Müteallim'de Eğitim-Öğretim*, İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tetik, Hayati, (2007). *Din Görevlilerinin Fonksiyonları*, İstanbul, Aktif Yayınları.

Tetik, Hayati, (2013). “Ortaöğretim Kurumlarında Mükâfat ve Ceza Algısı”, Recep Tayyip Erdoğan Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi 3.

Topçu, Mahmut, (2014). *Münafikûn Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tosun, Cemal, (2001). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Ankara, Pegem Yayınları.

Tozlu, Necmettin, (1997). *Eğitim Felsefesi*, İstanbul MEB. Yayınları.

Tümer, Günay, (1987). “Çeşitli Yönleriyle Din” Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 28/1.

Tümer, Günay, (1991). “Azer md.” İstanbul, DİA, c.4.

Tümer, Günay, (1994). “Din md.” İstanbul, DİA, c.9,

Tümer, Günay ve Küçük, Abdurrahman, (1997). *Dinler Tarihi*, Ankara, Ocak Yayınları.

Türk Dil Kurumu, (1998). *Türkçe Sözlük*, Ankara, Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları.

Uludağ, Süleyman, (1985). *İslam Düşüncesinin Yapısı*, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Yalın, Halil İbrahim, (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Yavuz, Yusuf Şevki, (2011). *Teşbih md.* İstanbul, DİA, c.40.

Yazır, Elmalılı Hamdi, (1990). *Hak Dini, Kur'an Dili*, İstanbul, Akçağ Yayınları, c.I.

Yıldırım, Ali, ve Şimşek, Hasan, (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Mücahit, (2009). *Vakı'a Suresinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, İstanbul, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

EKLER

1. Ek:1

Meryem suresi (Arapça metin ve Türkçe meal)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كهيعص 1

Kâf Hâ Yâ Ayn Sâd.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا 2

Bu, Rabbinin, Zekerıyyâ kuluna olan merhametinin anılmasıdır.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا 3

Hani o, Rabbine gizli bir sesle yalvarmıştı.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا 4

O, şöyle demişti: “Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım.”

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا 5 يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۖ
وَجْعَلُهُ رَبِّ رَضِيًّا 6

“Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(ın isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaştırmış bir kimse kıl!” (5-6)

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا 7

(Allah, şöyle dedi:.) “Ey Zekerıyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik.”

قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا 8

Zekerıyya, “Rabbim!” “Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?” dedi.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّئْ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا 9

(Vahiy meleği) dedi ki: Evet, öyle. (Ancak) Rabbin diyor ki: “Bu, bana göre kolaydır. Nitekim daha önce, hiçbir şey değil iken seni de yarattım.”

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا 10

Zekeriyya, “Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işaret ver”, dedi. Allah da, “Senin işaretin, sapasağlam olduğun hâlde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır” dedi.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا 11

Derken Zekeriyyâ ibadet yerinden halkının karşısına çıktı. (Konuşmak istedi, konuşamadı) ve onlara “Sabah akşam Allah’ı tespih edin” diye işaret etti.

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا 12 وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا 13 وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا 14

(Yahya, dünyaya gelip büyüyünce onu peygamber yaptık ve kendisine) “Ey Yahya, kitaba sımsıkı sarıl” dedik. Biz, ona daha çocuk iken hikmet ve katımızdan kalp yumuşaklığı ve ruh temizliği vermiştik. O, Allah’tan sakınan, anne-babasına iyi davranan bir kimse idi. İsyançı bir zorba değildi.

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا 15

Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltileceği gün ona selâm olsun!

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ اتَّيَبَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرِيفًا 16 فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا 17

(Ey Muhammed!) Kitap’ta (Kur’an’da) Meryem’i de an. Hani ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmiş ve (kendini onlardan uzak tutmak için) onlarla arasında bir perde germişti. Biz, ona Cebrail’i göndermiştik de ona tam bir insan şeklinde görünmüştü.

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا 18

Meryem, “Senden, Rahmân’a sığınırım. Eğer Allah’tan çekinen biri isen (bana kötülük etme)” dedi.

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا 19

Cebraail, “Ben ancak Rabbinin elçisiyim. Sana tertemiz bir çocuk bağışlamak için gönderildim” dedi.

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا 20

Meryem, “Bana hiçbir insan dokunmadığı ve iffetsiz bir kadın olmadığım hâlde, benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّئْ وَلْنَجْعَلْهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا 21

Cebraail, “Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu, zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir” dedi.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا 22

Böylece Meryem, çocuğa gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi.

فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا 23

Doğum sancısı onu bir hurma ağacına yöneltti. “Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitmiş olsaydım!” dedi.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا 24

Bunun üzerine (Cebraail) ağacın altından ona şöyle seslendi: “Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı.”

وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا 25

“Hurma ağacını kendine doğru silkele ki sana taze hurma dökülsün.”

فَكُلِّي وَاشْرَبِي وَعَيْنَاظًا لِمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا 26

“Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan birini göreceksin, “Şüphesiz ben Rahman’a susmayı adadım. Bugün hiçbir insan ile konuşmayacağım” de.

فَأَنْتَ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ فَقَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا 27

Kucağında çocuğu ile halkının yanına geldi. Onlar şöyle dediler: “Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!”

يَا أُخْتُ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَعْثًا 28

“Ey Harun’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.”

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ فَقَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا 29

Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?” dediler.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا 30

Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. Bana kitabı (İncil’i) verdi ve beni bir peygamber yaptı.”

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا 31

“Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana

وَبِرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا 32

“Beni anama saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.”

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا 33

“Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltileceğim gün bana selâm (eselik verilmiştir).”

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ 34

Hakkında şüpheye düştükleri hak söze göre Meryem oğlu İsa işte budur.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ 35

Allah’ın çocuk edinmesi düşünülemez. O, bundan yücedir, uzaktır. Bir işe hükmettiği zaman ona sadece “ol!” der ve o da olur.

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ 36

Şüphesiz, Allah, benim de Rabbin, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse (yalnız) O'na kulluk edin. Bu, dosdoğru bir yoldur.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ 37

(Fakat Hristiyan) gruplar, aralarında ayrılığa düştüler. Büyük bir günü görüp yaşayacakları için vay kâfirlerin hâline!

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُوتَنَّاكَ لِكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ 38

Bize gelecekleri gün (gerçekleri) ne iyi işitip ne iyi görecekler! Ama zalimler bugün apaçık bir sapıklık içindedirler.

وَأَنْذَرُكُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ 39

Onları, gaflet içinde bulunup iman etmezlerken işin bitirileceği o pişmanlık günüyle uyar.

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ 40

Şüphesiz yeryüzüne ve onun üzerindekiyle biz varis olacağız, biz! Ancak bize döndürülecekler

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا 41

Kitap'ta İbrahim'i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا 42

Hani babasına şöyle demişti: “Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا 43

“Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi.

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا 44

“Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan Rahmân'a isyankâr olmuştur.”

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا 45

“Babacığım! Doğrusu ben, sana, çok esirgeyici Rahmân tarafından bir azabın dokunmasından, böylece şeytana bir dost olmandan korkuyorum.”

قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَوْلَا لَمْ تَنْتَه لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا 46

Babası, “Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşla tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!” dedi.

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا 47

İbrahim, şöyle dedi: “Esen kal! Senin için Rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz O, beni nimetleriyle kuşatmıştır.”

وَأَعْتَرَلَكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شُعِيًّا 48

“Sizi ve Allah’tan başka taptıklarınızı terk ediyor ve Rabbime ibadet ediyorum. Rabbime ibadet etmekle de mutsuz olmayacağımı umuyorum.”

فَلَمَّا اعْتَرَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا 49

İbrahim, onları da onların taptıklarını da terk edince, ona İshak ile Yakub’u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا 50

Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Onlar için yüce bir doğruluk dili var ettik (güzel bir söz ile anılmalarını temin ettik).

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا 51

Kitap’ta, Mûsâ’yı da an. Şüphesiz o seçkin bir insan idi. Bir resûl, bir nebî idi.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا 52

Ona, Tûr dağının sağ tarafından seslendik ve kendisi ile gizlice konuşmak için kendimize yaklaştırdık.

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا 53

Rahmetimiz sonucu kardeşi Harun’u bir nebî olarak kendisine bahsettik.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ ۖ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا 54

Kitap'ta İsmail'i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir resûl, bir nebî idi.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا 55

Ailesine namaz ve zekâtı emrederdi. Rabb'inin katında da hoşnutluğa ulaşmıştı.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ ۖ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا 56

Kitap'ta İdris'i de an. Şüphesiz o, doğru sözlü bir kimse, bir nebî idi.

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا 57

Onu yüce bir makama yükselttik.

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا 58

İşte bunlar, Âdem'in ve Nûh ile beraber (gemiye) bindirdiklerimizin soyundan, İbrahim'in, Yakub'un (İsrail'in) ve doğru yola iletip seçtiklerimizin soyundan kendilerine nimet verdiğimiz nebîlerdir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا 59

Onlardan sonra, namazı zayı eden, şehvet ve dünyevî tutkularının peşine düşen bir nesil geldi. Onlar bu tutumlarından ötürü büyük bir azaba çarptırılacaklardır.

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا 60 جَنَّاتٍ عِدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ 61 كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا بِالْغَيْبِ ۖ إِنَّهُ

Ancak tövbe edip inanan ve salih amel işleyenler başka. Onlar cennete, Rahmân'ın, kullarına gıyaben vaad ettiği “Adn” cennetlerine girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır. Şüphesiz O'nun va'di kesinlikle gerçekleşir.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لُعَاوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا 62

Orada boş söz işitmezler. Yalnızca (meleklerin) “selâm!” (deyişini) işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da vardır.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا 63

İşte bu, kullarımızdan Allah’a karşı gelmekten sakınanlara miras kılacağımız cennettir.

وَمَا نَنْتَرُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا 64

(Cebrail, şöyle dedi:) “Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzdekiler, arkamızdakiler ve bunlar arasındakiler hep O’nundur. Rabbin unutkan değildir.”

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا 65

(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu hâlde, O’na ibadet et ve O’na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O’nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun?

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا 66

İnsan, “Öldüğümde gerçekten diri olarak (topraktan) çıkarılacak mıyım?” der.

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا 67

İnsan, daha önce hiçbir şey değil iken kendisini yarattığımızı düşünmez mi?

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثًّا 68

Rabbine andolsun, onları şeytanlarla beraber mutlaka haşredeceğiz. Sonra onları kesinlikle cehennemin çevresinde

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا 69

Sonra her bir topluluktan, Rahman’a karşı en isyankâr olanları mutlaka çekip çıkaracağız.

ثُمَّ لَنَحْنُ أَغْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أُولَىٰ بِهَا صِلِيًّا 70

Sonra, oraya girmeye en lâyık olanları muhakkak ki en iyi biz biliriz.

وَأِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا 71

(Ey insanlar!) Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir iştir.

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِّيًّا 72

Sonra Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtarıyoruz da zalimleri orada diz üstü çökmüş hâlde bırakıyoruz.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا 73

Ayetlerimiz kendilerine apaçık bir şekilde okunduğu zaman, inkâr edenler, inananlara, “İki topluluktan hangisinin bulunduğu yer daha hayırlı meclis ve mahfili daha güzeldir?” dediler.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثْنَاءَ وَرثِيََّا 74

Biz onlardan önce, mal-mülk ve görünümü daha güzel olan nice nesilleri helâk ettik.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا ۖ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا 75

(Ey Muhammed!) De ki: “Kim sapıklık içinde ise Rahmân onlara, istenildiği kadar süre versin! Nihayet kendilerine vaad olunan azabı, ya da kıyameti gördüklerinde kimin yeri daha kötüymüş, kimin taraftarları daha zayıfmış bilecekler.

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى ۖ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا 76

Allah, doğruya erenlerin hidayetini artırır. Kalıcı salih ameller, Rabbinin katında sevap bakımından da daha hayırlıdır, sonuç itibari ile de.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا 77

Ayetlerimizi inkâr edip “Bana elbette mal ve evlat verilecek!” diyen kimseyi gördün mü?

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ إِمَّا أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا 78

Gaybı mı görüp bilmiş, yoksa Rahman'dan bir söz mü almış?

كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا 79

Hayır! (İş onun dediği gibi değil). Biz, onun söylediklerini yazacağız ve azabını arttırdıkça arttıracacağız!

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا 80

Onun (ahirette sahip olacağını) söylediği şeylere biz varis olacağız ve o bize tek başına gelecek.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا 81

Onlar, kendileri için kuvvet ve şeref (kaynağı) olsunlar diye, Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا 82

Hayır! İlâhları, onların ibadetlerini inkâr edecekler ve kendilerine düşman olacaklar.

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤْزُهُمْ أَزًّا 83

Kâfirlerin başına, onları durmadan (günaha ve azgınlığa) tahrik eden şeytanları gönderdiğimizi görmedin mi?

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّمَا نَعِدُّ لَهُمْ عَذًّا 84

Ey Muhammed! Şu hâlde, onların azaba uğramalarını istemekte acele etme. Biz onlar için ancak (takdir ettiğimiz günleri) sayıp durmaktayız.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا 85 وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وَرْدًا 86

Allah'a karşı gelmekten sakınanları Rahman'ın huzurunda bir elçiler heyeti gibi toplayacağımız, suçluları da suya koşan susuz develer gibi cehenneme sevk edeceğimiz günü düşün!

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا 87

Rahman'ın katında söz almış olanlardan başkaları şefaathakına sahip olmayacaklardır.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا 88

Onlar, “Rahmân, bir çocuk edindi” dediler.

Andolsun, siz çok çirkin bir şey ortaya attınız.

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَنْفَطَرْنَ مِنْهُ وَتَتَشَقُّ الْأَرْضُ وَتَجْرُ الْجِبَالُ هَذَا 90 أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا 91

Rahman'a çocuk isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecektir!

وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا 92

Hâlbuki Rahmân'a bir çocuk edinmek yakışmaz.

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا 93

Göklerdeki ve yerdeki herkes Rahman'a kul olarak gelecektir.

لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا 94

Andolsun, Allah onları ilmiyle kuşatmış ve tek tek saymıştır.

وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا 95

Onlar(ın her biri) kıyamet günü O'na tek başına gelecektir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا 96

İnanıp salih ameller işleyenler için Rahman, (gönüllere) bir sevgi koyacaktır.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِئُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَنُنَذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا 97

(Ey Muhammed!) Biz, Allah'a karşı gelmekten sakınanları Kur'an ile müjdeleyesin, inat eden bir topluluğu da uyarasın diye, onu senin dilin ile (indirip) kolaylaştırdık.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا 98

Biz onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlardan hiçbirini hissediyor yahut onların bir fısıltısını olsun işitiyor musun?